

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav románských studií

Španělština

autor: Petr Mazanec

DIKTÁTOR V LATINSKOAMERICKÉ SKUTEČNOSTI A LITERATUŘE

vedoucí práce: Prof. Dr. Josef Opatrný, CSc.

Diplomová práce

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 2.května 2006

Petr Masara
.....

Děkuji vedoucímu práce Prof. Dr. Josefu Opatrnému, CSc., vedoucímu Střediska ibero-amerických studií, za vstřícnost, ochotu a pomoc při vypracování této diplomové práce.

Obsah

	str.
Obsah	1
Úvod	2
Obecné principy fungování diktatury a Juan Manuel de Rosas	6
Rosas očima Sarmienta	31
Rafael Leónidas Trujillo y Molina	65
Diktátoři v literatuře	98
Závěr	135
Bibliografie	137
Résumé	141

Úvod

V této práci bych se chtěl věnovat osobnosti diktátora v Latinské Americe, a to na dvou úrovních.

První z nich spočívá ve srovnání prototypu diktátorského režimu z první poloviny století devatenáctého s prototypem režimu ze století dvacátého, a to na základě konkrétních příkladů. Součástí bude samozřejmě obecné uvedení do problematiky vzniku a fungování latinskoamerických diktatur.

Druhá úroveň bude rovněž komparačního charakteru, tentokrát se však bude zaobírat protagonisty literárních děl tzv. diktátorské literatury. Tedy děl krásné literatury, jejichž hlavním prvkem je právě diktatura, ať už jako rámec děje nebo prostředek k vykreslení postavy diktátora. Pokusím se porovnat diktátory z několika významných literárních děl a najít a doložit společné rysy, které by mohli mít.

V první části mi jako charakteristická postava diktátora devatenáctého století poslouží argentinský Juan Manuel de Rosas, na jehož příkladu chci ilustrovat vznik diktátorských režimů v období po válkách za nezávislost. Existuje nepřehledné množství literatury, která se zabývá Rosasem a jeho vládou ve vznikající Argentině. Pohledy na něj se různí, dosud je mezi některými Argentinci považován za národního hrdinu, jenž dokázal v zemi nastolit pořádek a zasloužil se o vznik jednotné Argentiny; převažuje však názor, že se z uznávané osobnosti obnovitele pořádku stal nenáviděný diktátor. Mezi základní literaturu věnovanou historii Argentiny patří ze španělsky psaných děl knihy

Ideas y caudillos od Fernanda L. Sabsaye¹ a *La Argentina, Historia del país y de su gente* od Maríi Sáenz Quesady². Z česky psaných děl to jsou samozřejmě obecné *Dějiny Latinské Ameriky* od Josefa Polišínského³ a *Dějiny Argentiny Uruguaye Chile* od Jiřího Chalupy⁴. Z literatury věnované přímo Rosasovi jsem sáhl po díle Carlose Malamuda⁵ *Juan Manuel de Rosas*, kromě něj zmíním bezpochyby stejně kvalitní díla Johna Lynche⁶ *Rosas* a Carlose Ibargurena⁷ *Juan Manuel de Rosas; su vida, su drama, su tiempo*. Jako historický dobový zdroj lze uvést Sarmientovu⁸ knihu *Facundo*, která však poslouží také jako literární ztvárnění problematiky patřící do druhé části práce; vzhledem ke specifickému charakteru textu jí věnuji samostatnou kapitolu.

Jako typickou osobnost diktátora dvacátého století jsem si vybral Rafaela L. Trujilla y Molinu z Dominikánské republiky, a to z důvodů délky jeho vlády, výrazných rysů režimu, a v neposlední řadě také proto, že nedávno byl vydán román *La Fiesta del Chivo* od Maria Vargase Llosy⁹, jenž pojednává o Trujillově diktatuře a velmi dobře zapadne do druhé části práce. Během Trujillovy vlády bylo napsáno několik jeho oslavných prorežimních životopisů, jež však nelze použít jako historické prameny vzhledem k jejich propagandistickému zaměření. Existují však

¹ Sabsay, Fernando L. *Ideas y caudillos*. Buenos Aires: Ediciones Ciudad Argentina, 1998.

² Quesada, María Sáenz. *La Argentina. Historia del país y de su gente*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, 2^a Edición, Mayo 2001.

³ Polišínský, Josef, a kol. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha : Svoboda, 1979.

⁴ Chalupa, Jirí. *Dějiny Argentiny Uruguaye Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

⁵ Malamud, Carlos. *Juan Manuel de Rosas*. Madrid : Historia 16 Quorum, 1987.

⁶ Lynch, John. *Rosas*. Buenos Aires: Emecé, 1997.

⁷ Ibarguren, Carlos. *Juan Manuel de Rosas; su vida, su drama, su tiempo*. Buenos Aires: Theoría, 1983.

⁸ Sarmiento, Domingo Faustino. *Facundo*. Edición de Roberto Yahni. Madrid: Cátedra, 1997

⁹ Vargas Llosa, Mario. *La Fiesta del Chivo*. Primera edición: marzo 2000.

i seriózní monografické práce zabývající se Trujillovým režimem, *Trujillo: causas de una tiranía sin ejemplos* od Juana Bosche¹⁰, *Trujillo: The Life and Times of a Caribbean Dictator* od Roberta Crasswellera¹¹ a *La Era de Trujillo* od Jesúse de Galíndeze¹². Historie Dominikánské republiky za Trujillovy vlády je zachycena v sedmém svazku *The Cambridge history of Latin America* editovaném Leslieem Bethellem¹³. Jako pramen zastupující pohled na Trujillovu diktaturu zevnitř Dominikánské republiky použiji práci Galíndezovu, který prožil několik let v Trujillově režimu. Historická výpovědní hodnota díla se zvyšuje tím, že se autor stal obětí režimu, když připravoval k vydání tuto svou režim kritizující knihu, která byla právě příčinou jeho „zmizení“. Osobnosti Trujilla se chci v práci věnovat proto, že jeho režim vykazuje několik charakteristických prvků diktatur dvacátého století, jež jsou dokladem toho, jakým směrem se latinskoamerické diktatury mění a vyvíjejí.

V druhé části práce se chci věnovat postavám literárních diktátorů a vyhledat společné prvky jejich vlády či osobního života a doložit je na příkladech. Tato část práce bude založena na následujícím výběru klíčových titulů z diktátorské literatury; Asturiasův¹⁴ román *El Señor Presidente*, Carpentierův¹⁵ *El recurso del método*, Roa Bastosův¹⁶ *Yo el Supremo*, *El otoño del patriarca* od Garcíi

¹⁰ Bosch, Juan. *Trujillo: causas de una tiranía sin ejemplos*. Caracas, 1959.

¹¹ Crassweller, Robert. *Trujillo: The Life and Times of a Caribbean Dictator*. London, 1966.

¹² Galíndez, Jesús de. *La Era de Trujillo*. Buenos Aires: Editorial Americana, 1956.

¹³ Bethell, Leslie. -editor. *The Cambridge history of Latin America, Vol. VII*. USA: Cambridge University press, 1990.

¹⁴ Asturias, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Primera edición: Guatemala, 1946.

¹⁵ Carpentier, Alejo. *El recurso del método*. La Habana: Editorial de Arte y Literatura, 1974.

¹⁶ Roa Bastos, Augusto. *Yo el Supremo*. Buenos Aires: Siglo XXI de Argentina Editores, 1974.

Márqueze¹⁷ a *La fiesta del Chivo* od Vargase Llosy¹⁸. Na základě údajů získaných z těchto děl se pokusím zjistit, kteří skuteční diktátoři se stali autorům vzorem při tvorbě jejich postav. Ze sekundární literatury, která se zabývá diktátorskou literaturou, jsem použil studii od Conrada Zuluagy¹⁹ *Novelas del dictador, dictadores de novelas* srovnávající pouze tři z románů uvedených autorů – Carpentiera, Roa Bastose a Garcíi Márqueze. Dalšími díly zaměřenými na komparaci postav diktátorů v literatuře, a nikoliv jen celých děl jako takových, jsou *La novela del dictador en Hispanoamérica* od Julia Calviña Iglesias²⁰, *Los dictadores y la dictadura en la novela hispanoamericana 1851-1978* od Adriany Sandoval²¹ nebo disertační práce Mercedes Arrissó Thompson²² *La imagen del caudillo en la novela hispanoamericana contemporánea*. Z dalších pramenů k této problematice je možné použít následující studie, *América en sus novelas* od Moralese Padróna²³, *Los dictadores latinoamericanos* od Ángela Ramy²⁴, *Imaginación y violencia en América* od Ariela Dorfmana²⁵ nebo dílo brazilské autorky Irlemar Chiampi²⁶ *El realismo maravilloso. Forma e ideología en la novela hispanoamericana*.

¹⁷ García Márquez, Gabriel. *El otoño del patriarca*. Buenos Aires: Editorial Suramericana, 1975.

¹⁸ Vargas Llosa, Mario. *La Fiesta del Chivo*. Primera edición: marzo 2000.

¹⁹ Zuluaga, Conrado. *Novelas del dictador, dictadores de novelas*. Bogotá: Carlos Valencia Editores, 1977.

²⁰ Calviño Iglesias, Julio. *La novela del dictador en Hispanoamérica*. Madrid: Ed. Cultura Hispánica, 1985.

²¹ Sandoval, Adriana. *Los dictadores y la dictadura en la novela hispanoamericana 1851-1978*. México, D.F.: Universidad Nacional Autónoma de México, 1989.

²² Arrissó Thompson, Mercedes. *La imagen del caudillo en la novela hispanoamericana contemporánea*. Dissertation, University of Colorado, 1977.

²³ Morales Padrón, Francisco. *América en sus novelas*. Madrid: Ediciones Cultura Hispánica, 1983.

²⁴ Rama, Ángel. *Los dictadores latinoamericanos*. México, D.F.: Fondo de Cultura Económica, 1976.

²⁵ Dorfman, Ariel. *Imaginación y violencia en América*. Madrid: Península, 1970.

²⁶ Chiampi, Irlemar. *El realismo maravilloso. Forma e ideología en la novela hispanoamericana*. Caracas: Monte Ávila, 1983.

Obecné principy fungování diktatury a Juan Manuel de Rosas

Problematika tyranských, autokratických či diktátorských vládců v dějinách lidské společnosti není pouze otázkou posledních desetiletí nebo staletí, podle mého názoru je zřejmě téměř stejně stará jako lidstvo samo. Doklady o tyranech a samovládcích pocházejí již z nejstarších zmínek o politickém uspořádání ať už ze starověkého Egypta, Babylónie či asijských impérií. S postupným rozvojem civilizace na evropském kontinentě se i zde objevují tyranští vládcové a fenomén moci založené na zotročování jiných se jako nákaza brzy rozšiřuje a bují. Ani americkému kontinentu se samozřejmě tento, v současné době nežádoucí, jev nevyhýbá a dává vzniknout hned několika významným civilizacím. Po příchodu Španělů do Ameriky se místní politické a sociální zřízení mění a jsou na ně naroubovány evropské modely. Na počátku expanze se conquistadoři stávají takřka neomezenými vládci dobytého území jen proto, aby v této funkci byli záhy nahrazeni různými místodržícími ze španělského královského aparátu úředníků. V oblastech vzdálenějších moci královské správy však situace zůstává stejná, správci daného území se často stávají jeho jedinými neomezenými vládci. Vykořisťování podmaněných původních indiánských obyvatel spolu s dovezenými a zotročenými černochy z oblastí rovníkové Afriky je na denním pořádku, ať už v podobě prací na plantážích nebo v dolech.

Na konci osmnáctého století se začínají objevovat známky touhy po nezávislosti, podpořené nepříliš účinnou

cenzurou knih a tiskovin stavějících se proti starému politickému zřízení a propagující nová sociálně-politická uspořádání. V Americe se tak šíří vliv Deklarace nezávislosti z roku 1776 a Ústavy Spojených Států z roku 1787. Stejnou měrou přispěla i Francouzská revoluce, která začala v roce 1789, a povstání otroků na francouzském Santo Domingu, jež vyvrcholilo úplným získáním nezávislosti Haiti roku 1804.²⁷ To se tak stalo prvním státem v Latinské Americe osvobozeným z nadvlády evropských koloniálních mocností. V Evropě pak postup napoleonských vojsk zasáhl i Pyrenejský poloostrov, kde Napoleon Bonaparte přinutil abdikovat panovníka Karla IV. a následně i jeho syna Ferdinanda ve prospěch svého bratra Josefa, který se tím dostává na španělský trůn. Kolonie v oslabení evropské moci ucítily příležitost, a tak nespokojenost se španělskou nadvládou, podporovaná i nedosažitelností nejvyšších samosprávních postů pro kreolské obyvatelstvo, spolu s již zmíněnými faktory, vyústila v období tzv. války za nezávislost. Ta proběhla ve dvou částech; první v letech 1808 až 1814, charakterizovaná rozpadem struktur koloniální říše, následovaná krátkým násilným obnovením moci, a druhá v letech 1816 až 1825, během které vrcholí proces národně osvobozenického boje na jihoamerické pevnině.²⁸ Postupně získaná svoboda a především nezávislost na španělské koruně zapříčinily uvědomování si vlastní identity a zároveň bylo nutné začít hledat typ formálního uspořádání pro nově vzniklé státní útvary a celky. Během

²⁷ Céspedes, Guillermo. *La independencia de Iberoamérica, la lucha por la libertad de los pueblos*. Madrid : Anaya, 1988, s. 23.

²⁸ Polišínský, J. a kol. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha : Svoboda, 1979, část druhá, kap. 3.

osvobozeneckých bojů mnohdy nastává absence řádu a pravidel, a nastupuje období dezorganizace, anarchie a chaosu. Tak dochází za účelem zabezpečení nově nabytých pozic a nastolení pořádku k jmenování prvních „nejvyšších diktátorů“. Ti pocházejí především z řad velitelů osvobozeneckých vojsk, jako tomu bylo např. v případě Bernarda O'Higinse v Chile. Těmto „diktátorům“, vybraným pro svoje zásluhy či kvality, jsou svěřovány mimořádné pravomoci, aby mohli udržet stávající situaci, konsolidovat poměry v zemi a potlačit moc regionálních vůdců. V nastalém zmatku a opojení svobodou, za dozvuků následků války a nových bojů mezi čerstvě utvořenými státy, bylo potřeba nalézt vyhovující koncepci politického systému, dostatečně silnou, aby se s danou situací dokázala vyrovnat. Nabízely se dvě, monarchie a republika. Přestože myšlenka monarchie měla své přívržence, neuchytila se kvůli absenci vhodných kandidátů a pochopitelné neochoty dosadit zpět panovníky z Evropy. K jejímu definitivnímu nezdaru přispěla i nepřiliš úspěšná realizace císařství Agustína Itúrbideho v Mexiku jako císaře Agustína I. v letech 1822 až 1823. Dochází k prosazení republiky, ovšem s často porušovanou ústavou zaručující demokratické principy, o něž by se měla opírat. A tak se skrytě vlastně uplatňuje demokracie podle severoamerického modelu, tedy s ústřední postavou prezidenta s posílenými pravomocemi. Avšak v případě Latinské Ameriky se do čela států dostávají silné osobnosti uzurpující si pro sebe pokud možno co největší část moci. Veškerý politický život se odehrává na úrovni velkostatkářů vlastnících významnou většinu pozemků,

jelikož půda zajišťovala nejenom moc, často absolutní, ale kupříkladu i volební právo a právo být volen. Navíc tito velkostatkáři podporují svou moc a vliv ozbrojenými silami, kterých v kraji po skončení války zbylo sdostatek a stačilo je pouze najmout, aby pracovaly pro nového velitele. Vzniká tak velký nepoměr mezi majiteli půdy a těmi, co na ní pracují, což zajišťuje jistou míru konstantní nestability.

„Polarita mezi vrstvou latifundistů a ostatními skupinami obyvatelstva způsobovala stálou vratkost latinskoamerických režimů. V těchto podmínkách byla armáda konečným rozhodčím v politickém dění. Po skončení válek za nezávislost se vůdcové revoluce dostali do čela nových vlád, zpravidla jako vojenští diktátoři. Po rozpadu španělské koloniální soustavy se výrazně projevil decentralizační tendence, umocněné snahami jednotlivých vojenských předáků po absolutní moci. S tímto procesem souvisel i rozklad osvobozené armády, která se mnohdy přetvořila v ozbrojené bandy, podléhající místnímu latifundistovi. Na svém území představovaly téměř jedinou moc, autorita státu téměř nic neznamovala. To byla úrodná půda pro caudillismus, který personifikoval politickou moc a soustřeďoval do jedné ruky státní, vojenskou a politickou administrativu. Caudillismus byl nástrojem statkářské oligarchie a soupeření mezi jednotlivými caudilly umocňovalo vnitřní konflikty.“²⁹

V poválečném období se tak začíná objevovat množství lokálních vůdců, kteří svůj majetek, zakládající se především na pozemcích, během konfliktu buď získali či pouze rozmnožili. Vojevůdci a nejvyšší představitelé osvobozených vojsk často skončili v čele oficiální vlády státu, a z velitelů stojících na hierarchickém

²⁹ Polišenský, J. a kol. Op. cit., s. 279-280.

žebříčku hodnotí o stupeň níže se tak mnohdy stávají právě tito caudillos. Svě setrvání u moci si zajišťují hrubou silou v podobě ozbrojených složek, které bývají tvořeny pozůstatky osvobozeneckých armád. S jejich pomocí se rovněž snaží rozšiřovat svůj vliv do okolí, případně soupeřit se sousedními samovládcí. Podobný trend lze pozorovat i u některých oficiálních představitelů nově vzniklých států, kteří se pod zdáním legálnosti svého počínání dopouštěli téhož. Svě postavení, kromě ozbrojených sil, mají podpořené i hospodářským vlivem v podobě majetku a také silnými ekonomickými vazbami.

„Změny (pojem caudillo) doznal po osvobozeneckých válkách, kdy se ve většině bývalých španělských kolonií nepodařilo uvést k životu ústavu a nastolit systém zastupitelských demokracií, k němuž se nové státy vesměs hlásily. Za politické a hospodářské nestability se prosazovali autoritativní jednotlivci, zpravidla generálové osvobozeneckých armád, kteří využili války k rozšíření svého majetku. Obě tyto skutečnosti jim pomáhaly k vytvoření husté sítě klientů - závislých osob podporujících je v jejich mocenských ambicích. Slabost státu umožňovala nejsilnějším lokálním caudillům prosadit se do čela centrální vlády, kde si zpravidla nechali potvrdit svou pozici formálními volbami.“³⁰

V okamžiku, kdy se dostávají lokální nebo provinční caudillos formálně ke státní moci, velmi záhy vedle stávajících armádních sil vznikají i složky státní policie či milice, mnohdy vedené sekci tajné policie starající se o potlačení veškerých projevů domácího odporu a opozice. Zřejmě nejznámějším, a také nejdiskutovanějším, případem postupného vypracování se z lokálního vůdce na oficiální

³⁰Opatrný, Josef. *Amerika v proměnách staletí*. Praha : Libri, 1998, s. 101.

hlavu státu je Juan Manuel de Rosas v Argentině. Věnuji zde část prostoru stručné historii jeho života a pokusím se vybrat některé zajímavé momenty a rysy, které se později opakují i u dalších hlav latinskoamerických států, a jimiž se chci v této práci zabývat. Mimo jiné i proto, že období jeho vlády je označováno za „období se znaky archetypické diktatury“.³¹

Tento ne zcela nevzdělaný autodidakt pocházel z dobře situované rodiny v Río Salado. Již v mládí jako prvorozený syn řídil rodinný majetek pevnou a zásadovou rukou, pro udržení řádu a autority neváhal použít síly, protože tyto dvě hodnoty velmi uznával. Věnoval se dobytkařství a obchodu a díky nepokojům po vyhlášení nezávislosti se mu podařilo získat nezávisle na rodině nemalý majetek, který si chrání stálými dobře vycvičenými jednotkami jízdy, tzv. *montonera*. Dokonce se vzdává dědického nároku na svůj podíl rodinného majetku a část věnuje na charitu. Po porážce provincie Buenos Aires silami okolních caudillů je představenstvem města požádán o pomoc, jelikož vlastní jediné disciplinované a akceschopné jednotky. V roce 1827 získává titul „comandante general de las Milicias de la Campaña de la provincia de Buenos Aires“³² (vrchní velitel vojenských milicí provincie Buenos Aires), který mu zajišťuje maximální možné vojenské pravomoci. Na svůj post ovšem po dosažení vítězství o rok později rezignuje, nicméně po zastřelení vládce Buenos Aires Dorriega se po opakovaných žádostech zastupitelů opět chopí moci. V prosinci 1829 stane v čele diktátorské vlády a disponuje

³¹ Yahni, Roberto – editor. In.: Sarmiento, Domingo Faustino. *Facundo*. Edición de Roberto Yahni. Madrid: Cátedra, 1997. s. 38.

³² Malamud, Carlos. *Juan Manuel de Rosas*. Madrid : Historia 16 Quorum, 1987, s. 31.

absolutními pravomocemi.³³ Jeho zvolení jakožto významného představitele buenosaireských velkostatkářů znamená také jejich vítězství a podporu jejich zájmů.³⁴ Poslanec Arana Rosase označí za „digno Restaurador de las Leyes e Instituciones, curador, administrador de la hacienda y custodio de la autoridad“³⁵ (zasloužilého Obnovitele Zákonů a Úřadů, kurátora, správce financí a strážce autority), a nutno říct, že Rosas si ten titul v daném okamžiku zaslouží, neboť tím obnovitelem zákonů a pořádku ve skutečnosti opravdu je, ovšem za použití síly. Tak se v podstatě stává z lokálního caudilla, jenž se snažil obnovit řád v regionu, diktátorem, který řídí celou zemi a snaží se o totéž ve větším měřítku. V té době ještě neexistuje Argentina, ale *Confederación general de las Provincias Unidas del Río de la Plata*, tvořená nezávislými provinciemi, které však delegovaly záležitosti obrany a zahraničních styků na provincii Buenos Aires. S krátkou pauzou v letech 1832 až 1835 vládne Rosas až do roku 1852, kdy je nucen odstoupit a odchází do britského exilu. Tříleté období, na jehož počátku roku 1832 Rosas rezignoval na svou funkci, bylo provázeno nestabilitou a opětovným upadáním do předchozího stavu anarchie a chaosu. Situace vyvrcholila v únoru 1835 zavražděním caudilla Facunda Quirogy v Barranca Yaco, kam byl poslán z Buenos Aires na mírovou misi. Jeho smrt tak ještě více podnítila touhu buenosaireských po návratu pořádku a paradoxně i ulehčila Rosasův návrat k moci. Právě z důvodů rostoucího rozvratu přijal movitý latifundista až

³³ Lynch, John. *Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850*. Madrid : MAPFRE, 1993, s. 305-315.

³⁴ Sabsay, Fernando L. *Ideas y caudillos*. Buenos Aires: Ediciones Ciudad Argentina, 1998. s. 236.

³⁵ Malamud, C. Op. cit., s. 40.

na poněkolkáté znovuzvolení vládcem s mimořádnými pravomocemi, jak dokazuje tento dekret schválený zastupiteli:

„Se deposita toda la suma del poder público de esta Provincia en la persona del Brigadier General D. Juan Manuel de Rosas, sin más restricciones que las siguientes: 1. Que deberá conservar, defender y proteger la religión Católica Apostólica Romana. 2. Que deberá defender y sostener la causa nacional de la Federación que han proclamado todos los pueblos de la República. 3. El ejercicio de este poder extraordinario durará por todo el tiempo que a juicio del Gobernador electo fuese necesario.“³⁶

Za povšimnutí rozhodně stojí třetí bod, který svěřuje mimořádné pravomoci zvolenému vládcovi na dobu neurčitou, která závisí na vůli vládcovy samotného. Rosas se tak opět chopil moci, s neomezeným trváním, a jal se za pomoci svérázných metod obnovovat řád věcí. Od začátku jeho druhé etapy vlády od roku 1835 mu v tom hojně pomáhali členové *Sociedad Popular Restauradora* (Lidové obnovitelské společnosti), kteří vytvořili tzv. *mazorcu*, což mezi obdobou milic a tajnou policií. *Mazorca* ve skutečnosti znamená kukuřičný klas, název byl odůvodňován tím, že členové organizace drží pospolu a jsou pevně semknuti právě jako zrna v klasu této původní jihoamerické plodiny, což dodávalo i jistý nacionalistický podtext.³⁷ Zlí jazykové ovšem tvrdili, že jméno má původ ve spojení *más*

³⁶ Ibid., s.112 „veškerá veřejná moc této provincie se ukládá osobě brigádního generála p. Juana Manuela de Rosase, bez dalších omezení než následujících: 1. Že musí zachovat, bránit a ochraňovat Římskokatolické apoštolské náboženství. 2. Že musí bránit a udržet národní jednotu Federace, kterou vyhlásily všechny národy Republiky. 3. Vykonávání této mimořádné moci potrvá po celou dobu, kterou dle soudu zvoleného Vládcovy bude potřebné.“

³⁷ Později, ve XX.století, se jako vzpomínka na *mazorcu* objevuje symbol kukuřičného klasu jako znak některých skupin s otevřenou fašistickou ideologií v Argentině.

horca, tedy „více šibenic“, kvůli jedné ze zavedených praktik jejích příslušníků.³⁸ Jejich metody nebyly příliš vybíravé a násilnosti se staly běžným jevem, s postupem času se vystupňovaly až do situace hraničící s terorem. A to se mazorce nakonec stalo i osudným, protože byla v roce 1846 s definitivní platností rozpuštěna. Jedním z důvodů bylo, že kromě násilností a brutality začínali její členové i s krádežemi a rabováním. Zvyk obklopovat se lidmi hrubšího zrna získal Rosas již v údobí před svou politickou kariérou, kdy mu na jeho haciendě zajišťovala ochranu nebezpečná sebranka tvořená zločinci, vrahy, dezertéry a uprchlími vězni. Těm všem poskytoval bezpečný azyl, ovšem s výjimkou zlodějů, jelikož si nadmíru cenil osobního vlastnictví a striktně ho respektoval.³⁹ Tvrdě to vyžadoval i od svých podřízených, včetně vojska a mazorce, a tak během bojů s *unitarios* (centralisty)⁴⁰ bylo možno se setkávat s neobvyklým obrázkem vítězných vojáků, kteří se nedopouštěli rabování, během ozbrojených konfliktů poměrně častého to jevu. S Rosasovým vztahem k osobnímu vlastnictví se pojí jeho nostalgická obliba koloniálního období, které nazývá zlatou érou z toho důvodu, že se ctil a respektoval zákon a řád, a tedy i vlastnictví jedince.

Co se týká dodržování základních demokratických principů a ústavních hodnot, situace už tak pozitivní nebyla. Což by do jisté míry mohlo být omluveno neexistencí psané Ústavy, která by byla jednotná pro celou Konfederaci, aby tato nebyla závislá na rozhodování

³⁸ Malamud, C., Op. cit., s. 103

³⁹ Ibid., s. 68-69. Sarmiento, Domingo Faustino. *Facundo*. Edición de Roberto Yahni. Madrid: Cátedra, 1997, s. 100.

⁴⁰ Pro *unitarios* je možné se setkat i s označením „unitaristé“ (Chalupa, Jiří. *Dějiny Argentiny Uruguaye Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, 4. kapitola), já nicméně použiji výstižnější termín „centralisté“.

jediného člověka. V průběhu Rosasova panování došlo k akumulaci primárních mocí státní správy v jeho rukách, což lze považovat za porušení jednoho ze základních pilířů demokratického zřízení. Zatímco moc výkonnou plně kontroloval, moc zákonodárná během jeho působení prakticky přestala existovat, a poslední z trojice, moc soudní, velmi významně ovlivňoval a měl pod přímým dohledem. Stejně tak volby do Sněmovny Poslanců (Cámara de los Diputados) závisely na diktátorovi a neprobíhaly tedy právě legálním způsobem, jelikož kandidáty vhodné ke zvolení sám osobně vybíral, aby si zajistil jejich plnou podporu. Podobným způsobem si zajišťoval loajalitu některých důležitých postů, na něž dosazoval své příbuzné. Tak se o zahraniční vztahy starali jeho bratřanci, vrchním velitelem policie se stal jeho švagr a vedení rodné provincie Río Salado přenechal svým bratřím.

Tato taktika nebyla žádným novým výmyslem, jednalo se o naprosto běžnou praxi už u královských dvorů, stejně tak byla praktikována v koloniích v Latinské Americe. Nutno ovšem dodat, že k téměř naprosté dokonalosti ji dovedli diktátoři v regionu v XX.století, kdy některým zemím vládly po dlouhá desetiletí rodinné klany. Je možno zmínit příklad klan rodiny Somoza, jehož příslušníci ovládali Nicaragu po téměř půlstoletí v letech 1933 až 1979, kdy byl Anastasio „Tachito“ Somoza Debayle převahou opozičních sandinistů ve znovu vyvolané občanské válce přinucen k rezignaci a opuštění země. Během nadvlády Somozovců se jim postupně do osobního vlastnictví dostala zhruba jedna pětina rozlohy země, monopol na téměř cokoliv a ohromný kapitál, a to mimo jiné i díky kontrole většiny důležitých

politických a ekonomických funkcí. V průběhu let se totiž vládnoucí klan rozrostl na sedm rodinných větví, což jim umožnilo obsáhnout velmi širokou škálu pozic. Jedná se o jednu z nejtypičtějších ukázek nepotismu; tedy dosazování rodinných příslušníků do důležitých funkcí, a to ať už politických nebo ekonomických; v němž nemalá část latinskoamerických diktátorů vskutku vynikala.

Jako každý správný diktátor se Rosas honosil hned několika tituly, jež měly připomínat jeho důležitost či zásluhy. Opět se nejedná o prvotní úkaz, už v minulosti bylo možno se s ním setkat u šlechty a panovníků, dokonce již i starověkých. Od roku 1848 tak používá tituly jako Jefe Supremo de la Confederación Argentina, Gobierno de la Confederación, Gobierno General, Jefe Supremo de la Nación, a někdo mu dokonce přidělil neexistující post prezidenta republiky.⁴¹

Během svého doživotního exilu na farmě nedaleko anglického Southamptonu tento bývalý nejvyšší vládce Argentiny svým výrokem o ideálním způsobu vlády nenechává nikoho na pochybách o pohnutkách, které ho dovedly právě až na post diktátora:

„Para mí, el ideal de gobierno feliz sería el autócrata paternal, inteligente, desinteresado e infatigable, enérgico y resuelto a hacer la felicidad de su pueblo, sin favoritos ni favoritas... He despreciado siempre a los tiranuelos inferiores y a los caudillejos de barrio, escondidos en la sombra: he admirado siempre a los dictadores autócratas que han sido los

⁴¹ Malamud, C. Op. cit., s. 130.

primeros servidores de sus pueblos. Ese es mi gran título: he querido siempre servir al país."⁴²

Hovoří zde o jakémisi dokonalém diktátorovi, kterým se chtěl stát, a současně vyjadřuje svůj negativní postoj k lokálním caudillům a „malým“ diktátorům. Přestože byl původně jedním z nich, pohrdá jimi, právě proto, že on se nad ně dokázal povznést a stát se tak skutečným vládcem-diktátorem.

Je možné namítnout, že v Latinské Americe není příliš potřeba rozlišovat mezi termíny caudillo a diktátor, že v daném historicky-politickém kontextu označují v podstatě to samé. Až do současné doby se můžeme setkat s označením caudillo pro představitele státu, jenž ne zcela dodržuje demokratické principy země a vůbec uplatňuje k vládě přístup ne zcela nepodobný tomu diktátorskému, byť v přiměřených mezích. Přestože posty diktátorů jednotlivých republik vznikají již těsně po válce o nezávislost, z evropského hlediska bych je spíše chápal jako doménu XX.století. Kdežto pojem caudillo bych spojoval se stoletím devatenáctým, hlavně však především s regionálním charakterem jejich působení. Juan Manuel de Rosas je příkladem místního caudilla, jenž se dokázal vypracovat na pozici diktátora argentinských provincií. Moment proměny bych obecně viděl v okamžiku, kdy dosahuje formálního potvrzení své pozice jmenováním do funkce. Ať už je forma volby jakkoliv podezřelá a zmanipulovaná, dodává situaci zdání legálnosti a punc pravosti. Ve

⁴² Ibid., s. 5-6. „Pro mě vždy byl ideálem šťastné vlády otcovský samovládce, inteligentní, nezištný a neúnavný, rozhodný a připravený učinit šťastným svůj lid, bez favoritů a favoritek... Vždycky jsem opovrhoval druhořadými tyránky a provinčními pohlaváry schovanými ve stínu: vždycky jsem obdivoval despoticke diktátory, kteří byli prvními služebníky svých národů. To je mé oprávnění: vždy jsem chtěl sloužit vlasti.“ Přeložil autor.

chvíli, ve které autokrat má svoji moc podepřenou výsledky voleb a vládou, stává se faktickým diktátorem (a většinou je mu i tento titul přidělen). A to i za situace, kdy se dostává do čela státu palácovým převratem či vojenským pučem, a třebaže vláda, která za ním stojí, je loutkovou a zcela nesamostatnou. Zatímco když je moc despotova podepřena pouze vojenskou, popřípadě i ekonomickou, silou a postrádá jakýkoliv znak oficiality a legality, zůstává pouhým caudillem. Byť i moc diktátora se velmi často opírá především o armádu, má tento výhodu zdání formálnosti, jíž mu propůjčuje jeho zvolení do funkce.

Jako klasickou ukázkou typického caudilla lze považovat výše již zmíněného Facunda Horacia Quirogu. Argentinský literát a politik Domingo Faustino Sarmiento si vypůjčil jeho osobu a s její pomocí popsal tehdejší stav argentinské společnosti, tamních obyvatel, tradic, a v neposlední řadě politické situace. O čemž svědčí i původní název díla prvního svazkového vydání z roku 1845, *Civilización i barbarie... Vida de Juan Facundo Quiroga /Aspecto físico, costumbres i ábitos de la República Argentina/⁴³ (Civilizace a barbarství... Život Juana Facunda Quirogy /Fyzický vzhled, zvyky a obyčeje Argentinské republiky/). Jeho popis je ani ne tak skrytou jako nepřímou satirou či kritikou Rosasovou, která se však místy stává kritikou zcela otevřenou. Sarmiento staví do protikladu jednoduchého, impulzivního, vesnického provinčního caudilla k prohnanému, chladnému diktátorovi z Buenos Aires. Zatímco první páchá krutosti a násilnosti z náhlého popudu a v záchvatu afektu, druhý tak činí*

⁴³ Sarmiento, D. F., *Facundo*. Op. cit, s. 26.

s jasnou hlavou a vypočítavou krutostí, snad i s potěšením. Facundo zůstává provinčním velitelem i ve službách Rosasových, do kterých se uchýlil z opozičního unitářského La Pazova tábora v roce 1830. Rosasovi se bývalého protivníka podařilo získat za pomoci lichotek a laskavostí, tedy poměrně jednoduchým způsobem, odpovídajícím rozdílu mezi oběma tyrany.

Na příkladu argentinského vládce z let 1829-1852 se dobře demonstruje postupný přechod od regionálního caudilla až ke konfедераčnímu diktátorovi. Rosas tak je důležitým prvkem pro uchopení problematiky a proniknutí do ní. I podle anglického historika a životopisce Johna Lynche je klíčovou osobou pro pochopení caudillismu v Latinské Americe.

„...comprender a Rosas significa comprender las raíces del caudillismo en América Latina, discerniendo cuánto hay de herencia colonial y cuánto de creación autóctona posindependentista. Que observar a Rosas significa observar la militarización y violencia de la sociedad de su época, marcada por el uso creciente del terror como su herramienta política.“⁴⁴

Vlivem války za nezávislost se v období po dosažení samostatnosti rozmáhá použití síly a její hrozby jako politického prostředku, který má sloužit k udržení celistvosti státního celku nebo naopak k jeho rozšíření na úkor v tomto směru méně politicky aktivních sousedů. Vzhledem k nepokojům a obnovování pořádku jsou příčiny vzniku tohoto jevu vcelku pochopitelné, nicméně faktem zůstává, že se tento trend na kontinentě záhy rozšířil

⁴⁴ Malamud, C. Op. cit., s. 11. „... pochopit Rosase znamená pochopit kořeny caudillismu v Latinské Americe, a rozlišit přitom, kolik pochází z koloniálního dědictví a kolik z původního postindependentistického utvoření. Pozorovat Rosase znamená pozorovat militarizaci a násilí společnosti jeho doby, poznamenanou vzrůstajícím užíváním teroru jako politického nástroje.“ Přeložil autor.

a stal se značně populárním. Postupně se tak objevuje celá řada diktatur, které vznikají často stejným způsobem a mívají podobný průběh.

Po získání nezávislosti se ve většině latinskoamerických zemí, výjimky tvoří Chile a Nová Granada -současná Kolumbie, dostávají k moci regionální caudillové či diktátoři, a tak po odeznění vlivu významných osobností osvobozeneckých bojů dochází k přechodu na autokratické režimy, jejichž představitelé se už dostávají k moci odlišným způsobem. Již se nejedná o osobnost uznávaného Osvoboditele od jha španělské nadvlády, ale o tyрана, jehož moc je podepřena především vojenskou silou, případně i silou ekonomickou. Systém nástupu do funkce těchto despotů je následující. V stávajícím režimu se postupně vypracují na nejvyšší pozice buď v civilní složce jako různí ministři či důležití funkcionáři státního aparátu, nebo v armádě jako zpravidla vyšší důstojníci. Využijí obecné stoupající nespokojenosti s danou vládou, a nejlépe za pomoci opozice dojde k převratu a svržení vlády. Do té doby potlačovaná, nebo dokonce zakázaná, opozice získává navrch a podílí se na utváření nové vlády. Mnohdy v tomto procesu participuje také vítězná frakce jedné z navzájem soupeřících a proti sobě intrikujících stran uvnitř právě padlé vlády. Po úspěšném svržení vlády vítězná strana obvykle ustanovuje prozatímní vládnoucí juntou, častokrát vojenskou, která má do zmatku upadlý stát připravit na regulérní a řádné volby do nové vlády. Junta mívá podporu armády, není-li v ní přímo zastoupeno její nejvyšší velení. Jestliže tuto podporu nemá, udrží se jen do té chvíle, dokud se jí

uskutečňované cíle shodují s cíly nejvyšších představitelů vojska. V okamžiku, kdy začne jednat v nesouladu se zájmy armády, její setrvání u moci se stává krajně nejistým. Často tak bývají v juntě zastoupeni velitelé jednotlivých armádních složek, jelikož mezi nimi běžně panuje velká rivalita a značná míra nespolupráce. Proto jsou v juntě, která má mnohdy vojenskou podobu, zástupci každé složky, aby zajistili vzájemnou kooperaci, popřípadě znemožnili samostatné akce ostatních.

Termín vypsání voleb, a tedy i délka mimořádných opatření ve vedení státu a doba vládnutí junty, bývá stanoven obvykle na tři až šest měsíců. Během této doby by junta měla zorganizovat volby a pilně se účastnit příprav na ně; po úspěšných volbách by měla předat moc nově zvolené vládě a následně být rozpuštěna. Nicméně právě opora o ozbrojené síly zajistí, že juntou nelze nijak donutit k uspořádání legálních demokratických voleb nejen ve stanoveném termínu, ale například také nikdy. Buď k nim nedojde vůbec, a jeden z členů junty se stává diktátorem po dobu nezbytně nutnou k jejich připravení, tato doba ovšem závisí na diktátorovi samém, a pro něj není nic snazšího, než ji stále pod různými záminkami prodlužovat. Anebo k volbám dojde, leč jsou zmanipulovány a vítězem se stává opět jeden z předem vybraných členů junty. Další variantou je dosazení loutkové vlády, potažmo prezidenta, a za nitky moci z pozadí stále tahá junta, nebo její nejsilnější člen, a nechává si přitom udělit nějakou významnější funkci v otázkách řízení státu, eventuálně se obejde úplně bez ní. Okamžitě po uchopení moci novými vládci se hlásí ke slovu tajná policie a za pomoci

zastrašování a hojného zatýkání odpůrců nového zřízení se upevňuje jejich pozice. Dalšími projevy junty či diktátora bývá zavedení cenzury a rozjetí účinného aparátu státní propagandy. Ta obvykle má za úkol rozšířit zdání oprávněnosti a nevyhnutelnosti převratu a přesvědčit tak obyvatelstvo o jeho legálnosti a státní prospěšnosti. Nejednou argumentuje tím, že právě svržená vláda se dostala do svých pozic nelegálním způsobem, tedy za pomoci převratu a nikoliv výsledků řádných a regulérních voleb, a proto že musela být odstraněna. Jaksi se přitom opomíjí skutečnost, že nová vláda učinila přesně totéž, což jí nově vzniklou opozicí samozřejmě bude připomenuto a použito následně proti ní. Častým motivem je takzvaná „záchrana vlasti“, kterou se iniciátoři agrese vůči vládě zaštiťují a ohánějí se jí jako magickým heslem. Téměř každý vůdce státního převratu tvrdí, že jeho počínání má kořeny v lásce k vlasti a že se jí svým činem snaží zachránit a pomoci jí. Ostatně by těžko dosahoval svého záměru, kdyby od začátku veřejně tvrdil, že vše dělá jen pro svůj vlastní prospěch a kvůli osobním ziskům na úkor lidu chce zemi zaprodat zahraničním ovocnářským či těžebním společnostem. A co se týká cenzury, tak existuje v podstatě dvojí; vnější, aby informace ze zahraničí nepřekračovaly hranice země, případně i naopak, a vnitřní, aby se informace nešířily v rámci země. Kromě toho ji lze také dále rozdělit na cenzuru dopisů a cenzuru tisku, potažmo médií obecně.

Síly, které ještě donedávna byly u moci, se zvratem v rozložení politických sil, zapříčiněným převratem a tedy i výměnou osob v klíčových funkcích, dostávají do nucené

opozice. Nicméně část z nich ještě může disponovat dostatečnou silou a vlivem, což jim umožní v nastalé nestabilní situaci pokusit se o restauraci svých pozic. Buď z tohoto důvodu, anebo kvůli narůstající nespokojenosti s novou vládou, jež nedokázala zajistit zlepšení podmínek, se objevuje možnost uspořádání další akce, jejímž cílem je svrhnout novou vládu. Může se tak vytvořit spirála v rychlém sledu střídajících se vlád, jejichž doba trvání se počítá od pouhých hodin přes dny až po týdny či měsíce. Tak například plukovník Díaz, který v roce 1954 sesadil guatemalského prezidenta Arbenze Guzmána, musel jeho palác opustit již po čtyřiaadvaceti hodinách v důsledku nového převratu.⁴⁵

Latinskoamerickou zvyklostí se stalo, že v určité oblasti a období se jen velmi málo prezidentů dočká konce řádného volebního období, za čímž stojí především právě pokusy o státní převraty či odstranění nepohodlné hlavy státu. Nejvyšší představitel státu tak někdy bývá zavražděn při atentátu, jenž je spouštěcím mechanismem převratu, nebo přijde o život během komplotu, či je zatčen a odsouzen k smrti, zřídkakdy k žaláři, eventuelně k exilu, do něhož se v optimálním případě stihne uchýlit sám. Co se týká diktátorů, ti při převratech končí buď mrtví nebo v exilu, samozřejmě jen při těch úspěšných. Období vlády valné většiny z nich bylo natolik dlouhé, že během něho museli čelit několika pokusům o jejich svržení. Do osmdesátých let snad žádný padlý diktátor nestanul před řádným soudem, aby se zodpovídal ze svých činů, k tomu došlo až s představiteli vojenské junty v Argentině okolo

⁴⁵ Benčat, Valentín. *Diktátori Latinskej Ameriky*. Bratislava : Smena, 1987, s. 6.

Leopolda F. Galtieriho po prohrané válce o Malvíny v roce 1982. Příčinu k soudním sporům zavadaly především represe a tisíce *desaparecidos* (zmizelých) v průběhu vlády junty. Řízení byla převedena do kompetence civilních soudů, jimiž byl samotný Galtieri osvobozen z uvedených zločinů, nicméně se mu trest nevyhnul v podobě trestu vojenského za „odbornou nezpůsobilost“ během války o Malvíny.⁴⁶ Prozatím zřejmě posledním diktátorem, jenž byl vyslýchán kvůli své politické minulosti, je případ chilského vládce Augusta Pinocheta Ugartehe.

Latinskoamerický kontinent byl od doby dosažení nezávislosti pod silným vlivem svého severního souseda, Spojených států amerických. Jejich ochrannářsko-rozpínavá politika se datuje od roku 1823, kdy vstoupila v platnost Monroeova doktrína. Ta měla zajistit ochranu amerického kontinentu před evropským vlivem. Postupně si ovšem USA nárokují zasahovat také do vnitřních záležitostí latinskoamerických republik, obzvláště po Rooseveltově interpretaci z roku 1904 se tato situace pod vlivem tzv. „politiky velkého klacku“ ještě umocnila. A tak se pod záminkou integrity a ochrany amerického kontinentu Spojené státy pasovaly v oblasti do policejní role. Na expanzionistickou politiku USA doplatilo po prohrané válce Mexiko ztrátou dvou pětín svého území v roce 1848. Tím si Spojené státy vytvořily bezpečnostní nárazníkovou zónu a začaly uplatňovat svou mocenskou převahu v regionu na hospodářsko-ekonomickém poli. Zahraniční, především severoamerické, společnosti začínají investovat svůj kapitál do těžby nerostného bohatství a produkce

⁴⁶ Chalupa, Jiří. *Dějiny Argentiny Uruguaye Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. s. 263.

zemědělských plodin v zemích svých jižních sousedů. K tomu se jim velice hodí státy s klidným a stabilním režimem, nejlépe poplatné jejich idejím a poslušné jejich potřeb a přání. Nejlepší je pro ně proamericky orientovaná diktatura, jako to bylo např. za časů porfiriátu v Mexiku v letech 1877 až 1911. Hlavní cíl těchto zahraničních společností představovaly zisky za každou cenu, absolutně bez ohledu na místní poměry. Ve vztahu k domácímu obyvatelstvu často získávají monopolní postavení na trhu práce, stávají se jedinými zaměstnavateli v oblasti, a zneužívají toho k odírání již beztak zbídačených dělníků. Životní úroveň tak spolu se stavem státního hospodářství klesá a dostává se do ještě horší situace. Naopak představitelé státní moci na daném stavu profitují, vědomě se na něm podílí, a mnohdy ho i vyvolávají.

V okamžiku, kdy se exploatace země a vykořisťování jejích obyvatel dostává už samou hranici únosné míry, začíná docházet k masovějším projevům nespokojenosti ze strany dělníků, nejčastěji v podobě stávek, které často vyústí v revoluce či převraty. Obvykle dojde k násilným pokusům veškeré projevy nevole potlačit buď domácími ozbrojenými silami nebo dochází k intervenci ze strany USA. Ze strany USA proto, že zasahují na ochranu zájmů amerických společností a občanů působících v dané oblasti. Intervence má podobu příplutí amerických dělových člunů a vylodění sil americké námořní pěchoty, jejímž cílem je eliminovat ohniska odporu a znovu nastolit pořádek tak, aby vyhovoval zahraničním korporacím. Zároveň tzv. „marines“ je v podstatě srovnatelný s zákrokem regulérní okupační armády, přestože z pohledu USA má jít o pouhé

nastolení pořádku, ovšem na svrchovaném území cizího státu.

V případě, že nově vzniklá vládnoucí vrstva v čele s diktátorem se udrží u moci i po svém nástupu do funkce, jejich panování získává několik charakteristických prvků, kterými se snaží dále posilovat a upevňovat svou pozici. Mluvíme samozřejmě o výsledcích státních převratů, revolucí či pod hrozbou síly zmanipulovaných voleb; prostě o vládách nevzniklých řádnou cestou.

Prvním příznačným rysem bývá vyhlášení výjimečného stavu, jenž opravdu odráží skutečnost nejisté stability nově ustanoveného režimu. Potud by byla situace poměrně v pořádku, jenže výjimečný stav je nařízen z důvodů omezení práv a svobod především běžných občanů. Zároveň se tím zvyšují pravomoci ozbrojených složek, původně sloužících k udržení pořádku uvnitř státu, tedy policie, tajné nebo i veřejné, různých obdob národní gardy, nebo i vlastní armády. Tyto složky se začínají dopouštět represí a násilností vůči obyvatelstvu pod záminkou bezpečnosti a upevnění režimu. Urychleně je též provedena politická čistka, při níž jsou uvězněni, odstraněni či jinak zlikvidováni skuteční i domnělí odpůrci režimu a osoby jemu nepohodlné. Je to zlatá chvíle pro všechny bezpátevní jedince, kteří se tak mohou zbavit svých nepřátel tím, že je označí jako nesouhlasící s daným stavem věcí. Vzniká tak základ sítě budoucích udavačů a přísluhovačů tajné policie, která pod hrozbou strachu drží obyvatele ve svých rukou. Samotná tajná policie, nebo orgán suplující její funkci, rozšiřuje své řady a postupně se stává „všemocnou“. S novým diktátorem je většinou její

velení reorganizováno, jsou do něj dosazeni loajální spolupracovníci, až fanaticky oddaní režimu a vládci. Stává se též, že dojde k ustavení nové tajné policie, čímž si diktátor upevní svou pozici a oslabí možný vliv zvenčí na své panování. Tak na Haiti François Duvalier, pozdější „Papa Doc“, jehož zvolení v roce 1957 umožnila armáda domnívající se, že s ním bude jednoduché manipulovat, ustanovil gardu „tontons macoutes“, čímž armádu zbavil moci.⁴⁷ Příslušníky jeho gardy tvořilo na devět tisíc kriminálních a zabijáků, kteří se svými činy zapsali černým písmem do historie země. Pod vlivem tajné policie se rodí ovzduší strachu a nejistoty, které jen nahrává vládnoucí elitě, jež ovládá dané orgány výkonu moci. Vlastně už mluvím o dalších rysech diktatury, kterými je vytvoření policejního státu a potlačení opozice. Její zbytky, jež se vyhnuly prvním masovým vlnám zatýkání, jsou nuceny pracovat v ilegalitě, do které se uchýlily ze strachu před odvetou režimu. Mohou být také donuceny k exilu, kdy je jim oficiálními představiteli „doporučeno“ jejich další nežádoucí setrvání v zemi, protože by se jim kupříkladu mohla přihodit „nehoda“. Právě „nehodami“ jsou vysvětlována častá mizení osob, dostávající se na denní pořádek. Zmizelé osoby jsou buď rovnou zavražděny nebo uvězněny a následně pak mučeny až umučeny, časté jsou rovněž popravy bez předchozího soudu, po nichž těla opět mizí, aby nebyly ponechány důkazy. Obecně lze tedy říct, že dalším rysem je hrubé porušování lidských práv a svobod, a to záměrné a cílené, které má za úkol vyvolávat strach a zbavovat se nepohodlných osob. Jako

⁴⁷ Benčat, Op. cit., s. 60.

exemplární příklad lze uvést praktiky již zmíněné junty Leopolda Galtieriho v Argentině na počátku osmdesátých let, kdy během jejich *vuelos de la muerte* (letů smrti) přišly o život na čtyři tisícovky osob. Obětem byla slíbena letecká přeprava do nového, snesitelnějšího vězení, byla jim podána sedativa a nad mořem byly svrženy přes palubu. Zároveň co největší účastí vojáků na těchto letech se je junta snažila kompromitovat a zajistit si jejich loajalitu k režimu.⁴⁸

Za další příznačný rys je možné považovat hospodářskou situaci země, typický je značný nepoměr v rozdělení bohatství země. Rozdíly mezi bohatými a chudými bývají ještě větší než obvykle a rovněž procento majetných ve společnosti je menší než bývá běžné. V latinskoamerických zemích je ještě jako pozůstatek z dob koloniálních bohatství úzce spojováno s vlastnictvím půdy. Situace se má většinou tak, že vládnoucí menšina vlastní nepoměrnou většinu půdy, značná část obyvatelstva žije na hranici chudoby nebo pod ní, a propastný rozdíl mezi oběmi se stále čím dál tím víc prohlubuje. Tak diktátor a úzká skupina lidí těsně spjatých s režimem žijí v blahobytu, a prostředky k tom nutné získávají z exploatace země všemi myslitelnými způsoby. Rozmnožují své již beztak nemalé statky na úkor zbytku obyvatel země. Mezi způsoby, jakými to činí, patří získání kontroly nad určitými hospodářskými odvětvími a následně i monopolního postavení tamtéž. Monopol se snadno vyhlásí vládním dekretem, a aby došlo k likvidaci i zahraniční konkurence, jsou uvalena vysoká cla na dané produkty. Při akumulaci majetku diktátoři

⁴⁸ Chalupa, J. Op. cit., s. 263.

často nerespektovali žádná pravidla, a tak se nejednou stalo, že prostředky zahraniční pomoci zemi skončily v rukách vládců režimu.

Do toho ještě vstupuje zahraniční kapitál nadnárodních společností, jež lačně skupují zemědělskou půdu a investují do rozvoje hospodářství a infrastruktury země, vše se souhlasem diktátora, neboť tento jimi bývá podporován. Podpora zahraničními společnostmi, obzvláště severoamerickými, může vyústit až v závislost na nich. Zvyšující se nárůst majetku a vlivu jim postupně zajišťuje mocenskou převahu v regionu, a to až do takové míry, že tyto korporace fakticky řídí celý stát. Především ve středoamerické oblasti vznikají takzvané banánové republiky v čele s loutkovou vládou nebo i diktátorem, ovládané však z pozadí zahraničními monopoly. Nejznámějším příkladem je společnost UFC, United Fruit Company, založená americkým podnikatelem Keithem na konci devatenáctého století, které se podařilo získat značně rozlehlé plantáže především v Guatemale, Hondurasu, Nikaragui a El Salvadoru. Tak v první půli čtyřicátých let dvacátého století vlastní cca 554.000 hektarů, což činí přibližně 25 procent veškeré obdělávané půdy ve Střední Americe, z toho zhruba 250.000 ha jen v Guatemale. Tam provozuje též veškeré letecké linky a železnice, spravované společností International Railways of Central America, které vyprší koncese v roce 2009. V zemědělsky založené Guatemale tak v roce 1944 společnost UFC spolu s dvěma procenty obyvatelstva vlastní 78 procent obdělávané půdy, na zbylých 98 procent obyvatel připadá

jen 22 procent obdělávané půdy.⁴⁹ Na svých plantážích pěstuje hlavně banány určené na americký trh a podle svých potřeb buduje infrastrukturu země, ovšem vyhovující jejím potřebám, nikoliv potřebám země. V případě stávkujících dělníků či jiných ohroženích v oblasti, které nemohou zvládnout místní síly, které tak činí většinou velmi krvavě, se obrací na americké diplomatické zástupce a žádá pomoc přímo od vlády USA. Ta reaguje intervencí americké námořní pěchoty, která tak hájí zájmy společnosti v suverénních státech a hrubě tím porušuje mezinárodní práva.

Diktátorské režimy Latinské Ameriky vůbec bývají nějakým způsobem poměrně těsně spjaty se zahraniční politikou USA. Z pohledu Spojených států je režim buď otevřeně podporován, jelikož diktátor je jimi přímo dosazen a jedná v souladu s jejich plány, bez ohledu na demokratičnost situace v zemi. Anebo je navenek tolerován, případně zcela kritizován, a skrytě se snaží o jeho svržení nebo alespoň odstranění diktátora, většinou ve formě financí, zbraní, výcviku a poradců poskytnutých americkou CIA. Diktátorské režimy pak naopak buď tvrdě kritizují expanzionistickou pozici USA v regionu, anebo se snaží Spojeným státům vlichotit a očekávají za to pak uznání či tolerování režimu, finanční pomoc, apod.

⁴⁹ Benčat, Op. cit., s. 41-42.

Rosas očima Sarmienta

Je potřeba si uvědomit, že díla tzv. diktátorské literatury nevznikala v Latinské Americe jen během boomu ve dvacátém století, nýbrž i ve století předešlém. Rovněž je nutné mít na paměti fakt, že dílo, které původně neaspirovalo na pouze literární, se jím v průběhu času může snadno stát. A v neposlední řadě si musíme ujasnit skutečnost, že daná osobnost diktátorova nemusí být nutně ústředním motivem knihy, přinejmenším tedy na první pohled.

Po zvážení a ujednocení jednotlivých možností se Rosas v podstatě sám nabízí jako reprezentativní typ diktátora odlišného od svých kolegů z dvacátého století. Zároveň tak poskytuje možnost pohledu na problematiku diktátorů i z jiného úhlu. Do rámce výše uvedených podmínek vcelku zapadá již zmiňované dílo Sarmientovo, *Facundo*. Pod životopisem jednoho z nejznámějších argentinských caudillů, doplněným o sociologicko-historickou studii tehdejší společnosti, se skrývá i zamyšlení nad politickou situací země v té době i v blízké budoucnosti. Sarmiento přiznává, že záměrně píše o životě Facunda, kterého považoval za nejznámějšího caudilla postindependistických bojů, a ne o Rosasovi, protože by to znamenalo „urážku historie“ a „ponížení vlasti“.⁵⁰ Nutno podotknout, že dílo se poprvé objevuje v roce 1845, v době, kdy Rosas ještě pevnou rukou vládne budoucí Argentině. A tak si postava diktátora našla cestu i na stránky Sarmientova spisu, jenž v současné době plní stejnou měrou úlohu díla jak

⁵⁰ Sarmiento, D.F., Op. cit., s. 12, s. 52.

historického, tak literárního. A může tak být použito ke zjištění, jakým způsobem byl diktátor Juan Manuel de Rosas nazírán v literatuře. Respektive bude bezpochyby zajímavé zjistit, jak na něj pohlížel současník Sarmiento coby literární autor a přitom přímý účastník následků jeho politických činů. Jakožto centralista⁵¹ byl nucen dlouhá léta pobývat nejen v montevidejském exilu, kde se stal, jako jeden z intelektuálních představitelů tamní skupiny, příslušníkem generace 1837. Spolu s dalšími členy, Estebanem Echeverriou a Juanem Bautistou Alberdim, se podílel na protirosasovské kampani v celé laplatské oblasti.⁵²

Hlavní Sarmientovou myšlenkou, která nejenom, že se vine celým jeho dílem, ale poznamenala i celý jeho život a stala se i jednou z jeho politických zásad, je opozice mezi civilizací a barbarstvím. Svědčí o tom i první část původního titulu knihy z roku 1845, *Civilización i barbarie*, Civilizace a barbarství.⁵³ Sarmiento byl přesvědčen, že věčný konflikt mezi civilizací a barbarstvím je jednou z hlavních příčin kritického stavu postkoloniální latinskoamerické společnosti. Civilizace je představována městem, pokrokem a řádem, průmyslem, osvíceností, vzděláním, a je proevropsky zaměřená. Oproti tomu barbarství znázorňuje venkov, zaostalost, zemědělství, tradice, xenofobii, kočovný způsob života a analfabetismus. Jako barbarství je však vedle anarchie

⁵¹ Budoucí Argentina se v té době dělila na „*unitarios y federales*“, centralisty a federalisty. Zdálo by se, že první usilovali o sjednocený a centralizovaný stát, zatímco druzí o federaci vzájemně nezávislých provincií. Situace se však vyvíjela takovým způsobem, že hlavní zastávce federalismu Rosas vytvořil a ovládl silně centralizovaný stát, ovšem pod praporem federalismu. Viz dále.

⁵² Chalupa, J. Op. cit., s. 143.

⁵³ Sarmiento, D.F., Op. cit., s. 26.

a chaosu nastoleného caudilly vnímán i absolutismus španělské monarchie.⁵⁴ V očích Argentinců jsou tak na roveň řazeni jak místní caudillové tak místodržící španělského královského aparátu.

Ohledně střetu civilizace a barbarství Sarmiento vyslovil ještě zajímavou tezi, že v Argentinské revoluci, jak nazývá válku za nezávislost, byl tento střet vlastně dvojí. Na jedné úrovni boj probíhal mezi španělskými oddíly a argentinskými městy, neboť tato toužila po větším rozvoji; druhá úroveň spočívá v boji caudillů proti městům, jelikož města pro ně představovala nenáviděnou civilizaci a ohrožení jejich moci. V době, kdy píše *Facunda*, tedy tři desetiletí po získání nezávislosti Spojených provincií La Platy, podle něj tento boj Argentinské revoluce ještě nebyl ukončen.

„La guerra de la Revolución Argentina ha sido doble: 1.º guerra de las ciudades iniciadas en la cultura europea contra los españoles, a fin de dar mayor ensanche a esa cultura: 2.º guerra de los caudillos contra las ciudades, a fin de liberarse de toda sujeción civil, y desenvolver su carácter y su odio contra la civilización. Las ciudades triunfan de los españoles, y las campañas de las ciudades. He aquí explicado el enigma de la Revolución Argentina, cuyo primer tiro se disparó en 1810 y el último aún no ha sonado todavía.“⁵⁵

Přijmeme-li tuto tezi za vlastní, pak je možno Rosasův nástup k moci chápat jako logický důsledek specifické podoby argentinské války za nezávislost, která vlastně

⁵⁴ Chalupa, J. Op. cit., s. 144.

⁵⁵ Sarmiento, D.F., Op. cit., str. 112-114. „Válka Argentinské revoluce byla dvojí: 1. válka měst seznámených s evropskou kulturou proti Španělům, za účelem dát větší rozmach této kultuře: 2. válka caudillů proti městům, za účelem osvobodit se od veškeré občanské poslušnosti, a rozvinout svou povahu a svou nenávisť vůči civilizaci. Města vítězí nad Španěly, a venkov nad městy. Vysvětlil jsem zde záhadu Argentinské revoluce, jejíž první výstřel byl vypálen v roce 1810 a ten poslední dosud nezazněl.“ Přeložil autor.

byla bojem civilizace za větší rozmach proti barbarství. A je nutné dodat, že Buenos Aires jako nejdůležitější přístav v laplatské oblasti mělo výsadní postavení a postupně začíná být hlavním, ne-li jediným, představitelem měst a tudíž i civilizace. Konflikt civilizace a barbarství se tak postupně mění, až proti sobě stojí Buenos Aires (jak město, tak provincie Buenos Aires) a ostatní Provincie. Jenže Buenos Aires se odmítalo dělit o svou výsadní pozici, své výhody a zisky. A v tomto směru, ještě z dob španělské nadvlády, přetrvávající koloniální politika byla hluchá vůči žádostem Provincií o zcivilizování. Sarmiento tak vidí v Rosasovi nástroj pomsty Provincií vůči Buenos Aires.

„En vano le (Buenos Aires) han pedido las provincias que les deje pasar un poco de civilización, de industria y de población europea: una política estúpida y colonial se hizo sorda a estos clamores. Pero las provincias se vengaron, mandándole en Rosas mucho y demasiado de la barbarie que a ellas les sobra.“⁵⁶

A namísto, aby se celá země po vzoru Buenos Aires pozdvihla a zcivilizovala, strhává ho naopak dolů k sobě a barbarizuje ho. To se pod nadvládou Rosase samo stává centrem barbarství a šíří ho nazpět do Provincií, jež sice chtěly jednotu s Buenos Aires, ale jednotu v civilizaci a svobodě, a ne v barbarství a otroctví, jak se jim ho dostalo. „Nosotros, empero, queríamos la unidad en la civilización y en la libertad, y se nos ha dado la unidad en la barbarie y en la esclavitud.“⁵⁷ Takto se barbarství

⁵⁶ Ibid., str. 59. „Zbytečně ho (Buenos Aires) provincie žádaly, aby jim přenechalo trochu civilizace, průmyslu a evropského obyvatelstva: stupidní a koloniální politika se stavěla hluchou před těmito nářky. Ale provincie se pomstily tím, že poslaly v Rosasovi hodně a přespříliš barbarství, které jim přebývalo.“ Přeložil autor.

⁵⁷ Ibid., str. 60. „Avšak my jsme chtěli jednotu v civilizaci a ve svobodě, a dostalo se nám jednoty v barbarství a v otroctví.“ Přeložil autor.

z vnitrozemí dostalo i na pobřeží do Buenos Aires, odkud se pak šířilo nazpět.

Avšak civilizace a barbarství nejsou jedinými protichůdnými silami, které stály u zrodu Argentiny a podílely se na jejím vzniku. Různá přesvědčení o budoucí podobě správy argentinských provincií vyústila ve vznik dvou rozdílných koncepcí. Postupně tak vznikají dva odlišné tábory, na něž se obyvatelé začínají rozdělovat, *federales y unitarios*, federalisté a centralisté. Cílem prvních je konfедераční uspořádání provincií, s ponecháním si velké míry samostatnosti a vlastní správy. Druzí se snaží o utvoření jednotného státu ze stávajících provincií, s jednotnou vládou, pod kterou by všechny spadaly. Samozřejmě to je pouze velmi povrchní nástin daných idejí, mimo jiné i proto, že konkrétní realizace těchto výrazů do praxe se v Argentině od nich poněkud lišila. Ač evidentně existovaly skupiny, jež prohlašovaly svou příslušnost k táboru jedněch či druhých, neznamenal to nutně, že by naplňovaly podstatu příslušných myšlenek. Sarmiento zachází dokonce tak daleko, že prohlašuje, že vlastně sice existovaly dvě protichůdné síly, ovšem obě měly za cíl centralistické uspořádání republiky, a protichůdné byly pouze v podobě a způsobu realizace svého cíle a v místě, ze kterého pocházely. První z nich měla oporu v Buenos Aires a v liberálech z vnitrozemí, za druhou stáli caudillové se svým podrobeným územím.

„La República era solicitada por dos fuerzas unitarias: una que partía de Buenos Aires y se apoyaba en los liberales del interior; otra que partía de las campañas, y se apoyaba en los caudillos que ya habían logrado dominar las ciudades: la una

civilizada, constitucional, europea; la otra bárbara, arbitraria, americana."⁵⁸

Sarmiento touto myšlenkou vlastně dokázal vyjádřit skutečnost, že cíle obou zneprátených stran mohly být velmi podobné, a že tudíž celý konflikt opět stojí na protikladech civilizace a barbarství, a nikoliv federalismu a centralizovaného státu. Neboť ty tvoří pouze umělé kategorie, jejichž rozložení je totožné s předchozími. Protivníci centralistů si podle logiky věci začnou říkat opačným názvem, federalisté, aniž by ve skutečnosti plně chápali význam toho slova, natož pak, aby přijali ideje, jež se pod ním skrývají, za vlastní.⁵⁹

Věrní stoupeni myšlenek federalismu, tzv. *lomos negros*, černé hřbety, zpočátku nejprve Rosase pasivně podpoří, nicméně počátkem třicátých let postupně ztrácejí svůj politický vliv, až o něj přijdou zcela, aby nakonec vyjádřili svůj nesouhlas se stávající podobou federalismu, praktikovanou Rosasem.

V případě Juana Manuela Rosase jde systém kategorizace ještě dále, a společnost dělí na ty, co jsou s ním, *federales*, a na ty, co jsou proti němu, *unitarios*. Přičemž hranice mezi prvními a druhými je velmi tenká a velmi snadno se mohlo stát, že federalistický příznivec byl označen za centralistu a rázem se tak dostal do nepřátelského tábora. Doplním jen, že „federalistický příznivec“, tedy stoupenec Rosasův, ani zdaleka nemusel

⁵⁸ Ibid., str. 183. „Republiku žádaly dvě unitaristické síly: jedna, která pocházela z Buenos Aires a měla oporu v liberálech z vnitrozemí; druhá, která pocházela z venkova a opírala se o caudilly, kteří již dokázali ovládnout města: jedna civilizovaná, konstituční a evropská; ta druhá barbarská, svévolná, americká.“ Přeložil autor.

⁵⁹ Ibid., str. 183.

být příznivcem federalismu, a ve skutečnosti jím ani nebyl.

Rosas si tak z centralistů paradoxně udělal jednotící prvek, jelikož vůči nim vyvolával nenávisť a učinil z nich společný cíl zášti lidu. Ten se je musel naučit odsuzovat a nenávidět, k čemuž sloužilo povinné opakování několika slov, jež se postupně proměnila v takřka magickou formuli. „¡Mueran los unitarios!“ (Nechť zhynou centralisté!). Tomuto heslu se pod Rosasovou vládou dostalo takové popularity, že muselo doprovázet každý oficiální dokument a dokonce se stávalo i součástí běžného pozdravu. Podle Sarmientových údajů se v Argentině během deseti let pod Rosasovou vládou objevilo v psané formě v neuvěřitelných třiceti milionech exemplářích, spolu s oslavnými pokřiky na konfederaci a *Obnovitele*. Což je dokladem intenzity opakování, kterou nemělo ani křesťanství či islám, se svými odpovídajícími symboly, a jež mělo za úkol přesvědčovat o pravdivosti daného tvrzení a nutnosti přijmout ho za vlastní.

„En diez años se habrá visto escrito en la República Argentina treinta millones de veces: ¡Viva la confederación! ¡Viva el ilustre *Restaurador*! ¡mueran los salvajes unitarios! y nunca el cristianismo ni el mahometismo multiplicaron tanto, sus símbolos respectivos, la cruz y la creciente, para estereotipar la creencia moral en exterioridades materiales y tangibles.“⁶⁰

Samotný výrok na adresu opozičních centralistů v průběhu doby prošel několika změnami a prodělal svůj

⁶⁰ Ibid., str. 329-330. „Během deseti let bylo k vidění v Argentině třicet milionkrát napsáno: Ať žije konfederace! Ať žije osvícený *Obnovitel*! nechť zhynou krutí centralisté! a nikdy křesťanství ani islám neopakovaly tolikrát své vlastní symboly, kříž a půlměsíc, aby navenek ujednotili hmatatelnou a věcnou morální víru.“ Přeložil autor.

vývoj v závislosti na situaci a potřebách jeho tvůrce. Zprvu šlo pouze o centralisty bez jakéhokoliv přídomku, nicméně později bylo potřeba vyhovět ultrakatolické straně, která dopomohla k Rosasovu vzestupu, a centralisté se stávají bezbožnými, *unitarios impíos*. Když se vymanil z vlivu kléru a naopak nad ním získal moc, bylo záhodno opustit toto přízvisko. V té době montevidejské deníky nazývaly Rosase krutým, surovým, *salvaje*, a tak toho promptně využil i prorosasovsky orientovaný buenosaireský deník *La Gaceta*, a za kruté označuje centralisty, *salvajes unitarios*. Toto slovní spojení se pak začíná lavinovitě šířit a pevně se uchytil v myslích obyvatel. „Repita usted la palabra *salvaje*, esribía Rosas a López, hasta la saciedad, hasta aburrir, hasta cansar. Yo sé lo que le digo, amigo.”⁶¹ Stává se součástí oficiálních sdělení a dokonce jeden caudillo radí druhému, aby ho neúnavně opakoval. Ještě později je výraz zaměněn za *inmundo*, nečistý, a posléze i za *asqueroso*, odporný.⁶² Toto byl jeden ze způsobů, kterým federalista⁶³ Rosas začal konfederaci sjednocovat; sjednotil názor jejích obyvatel na své nepřátele a donutil, aby si mysleli, že jsou i jejich nepřáteli. Sjednocení Argentiny se tak paradoxně děje za pomoci popírání jednoty. „La unidad de la República se realiza a fuerza de negarla; y desde que todos dicen federación, claro está que hay unidad.”⁶⁴

⁶¹ Ibid., str. 330. „Opakujte slovo *krutý*, psal Rosas Lopézovi, až k přesycení, až půjde na nervy, až do úmoru. Já vím, co vám říkám, příteli.“ Přeložil autor.

⁶² Ibid., str. 330.

⁶³ Ač se Rosas prezentoval jako hlavní zastávce federalismu, realizoval spíše myšlenky centralismu.

⁶⁴ Sarmiento, D.F., Op. cit., str. 330. „Jednota republiky se uskutečňuje za pomoci jejího popření; a ve chvíli, kdy všichni říkají federace, je jasné, že jde o jednotu.“ Přeložil autor.

Dalším unifikačním prvkem, za jehož pomoci Rosas sjednocoval konfederaci, potažmo veřejné mínění a názory obyvatelstva, byla barva. A tou barvou byla barva rudá, která má silné historicko-sociální konotace, z nichž některé Sarmiento uvádí.⁶⁵ A samozřejmě červená barva také symbolizuje krev. Pozastavuje se nad tehdejšími vlajkami národů celého světa a zjišťuje, že ty, na jejichž státní vlajce převládá červená barva, jsou v jeho době považovány za barbarské či kruté, ať už se jednalo o Alžír, Maroko, Tunis, Turecko, Siam, Mongolsko nebo Japonsko. Dále uvádí že červené deky a oblečení patřily mezi oblíbené dary chilské vlády araukánským kasikům, představitelům divokých indiánských kmenů. Látky červené barvy rovněž patřily mezi dary pro černošské krále v nitru Afriky.

Ale i evropská historie má své doklady týkající se použití červené barvy ve specifických příkladech. Římský císař v pozici diktátora nosil plášť purpurové barvy, tedy rudé. Podobně se i barbarští, tedy neřímské, králové v Evropě honosili červeným pláštěm. Až do osmnáctého století byla tradiční barvou pro kata právě červená. Karlistická vojska pretendenta dona Carlose bojovala pod červeným praporem. A samotné Španělsko bylo posledním evropským státem, který odstranil červenou z výstroje svých vojáků, ti byli vybaveni nachovými plášti.

A v neposlední řadě následují i příklady ze samotné Argentiny. Caudillo Artigas přidává na argentinskou vlajku příčnou šerpu rudé barvy. Po vzoru jízdní jednotky, složené z venkovanů oblečených v červeném, která doprovázela Rosase při jeho vstupu do Buenos Aires v roce

⁶⁵ Ibid., str. 192-5.

1820, jeho vojska chodí v červeném, a jeho portrét se tiskne na červenou stuhu. Červený kabátec a stuha se stávají nedílnou součástí argentinské společnosti na dlouhých třicet let.

A právě nucené nošení červené stuhy, jež přikázal, bylo jedním z prostředků, kterým si Rosas na konci čtyřicátých let chtěl prověřit uniformitu obyvatel. Za pomoci vnější uniformity se snažil dosáhnout i jednotnosti názorové. Lid se sice chtěl, patrně především ze strachu, rozkazem řídit, ale občas zapomněl při převlékání přendat stuhu. A situace zašla tak daleko, že členové mazorcey ranami trestali zapomnětlivce i jakékoliv prohřešky v podobě nedbale uvázané či příliš malé stuhy.

„La historia de la cinta colorada es muy curiosa. Al principio fue una divisa que adoptaron los entusiastas; mandóse después llevarla a todos para que *probase la uniformidad* de la opinión. Se deseaba obedecer, pero al mudar de vestido se olvidaba. La policía vino en auxilio de la memoria: ... ¿Llevaba uno la cinta negligentemente anudada?, ¡Vergazos! era unitario. ¿Llevaba la chica?, ¡Vergazos! era unitario. ¿No la llevaba? Degollado por contumaz.“⁶⁶

Nicméně vše se ještě vystupňovalo natolik, že nestačilo být federalistou a řádně nosit adekvátní stuhu, ale bylo ještě vhodné na znamení živé náklonnosti k Osvícenému Obnoviteli nosit na srdci jeho portrét a nápis: „mueran los salvajes inmundos unitarios“, smrt krutým a nečistým centralistům. Dokonce se v ulicích objevovaly barevné

⁶⁶ Ibid., str. 195. „Historie červené stuhy je velice zvláštní. Zpočátku šlo o označení, které přijali nadšenci; později bylo všem přikázáno ji nosit, aby se *vyzkoušela jednotnost* smýšlení. Chtělo se poslouchat, ale při převlékání se zapomínalo. Policie přišla paměti na pomoc: ... Někdo měl stuhu nedbale uvázanou? Rány býkovicem! byl to centralista. Měl ji malou? Rány býkovicem! byl to centralista. Neměl ji? Podříznut pro zatvrzelost.“ Přeložil autor.

figuríny s různými variacemi s červenou stuhou, které sloužily jako vzor obyvatelstvu, jež velmi rychle novou variaci přijalo. Když si nějaká slečna stuhu zapomněla vzít, byla jí *zdarma* na čelo přilepena rozehřátým dehtem. „¡Así se ha conseguido uniformar la opinión!“⁶⁷ Takto se dokázalo sjednotit smýšlení! Nadto docházelo ve snaze být zajedno s přáním režimu i k až komickým omylům, kdy náhodné činy sousedovy byly považovány za důsledek další prověrky věrnosti, a proto i následovány, ať už šlo o zametenou ulici anebo vztyčenou vlajku.

A tak rudá barva, tradičně symbolizující krev, teror a barbarství, dosáhla naplnění své symboliky formou stuhy tohoto zbarvení, kterou musel být ozdoben kdokoliv, kdo nechtěl riskovat označení centralisty, a tím pádem i nepřítel. Rosasovi se tak podařilo dosáhnout svého cíle díky tomu, že lidé museli mít neustále na paměti svou rudou stužku. Ta se jim asociovala s osobou vládce, potřebného smýšlení, ale i krve, teroru a barbarství, za kterým stáli příznivci režimu.

“La cinta colorada es una materialización del terror, que se acompaña a todas partes, en la calle, en el seno de la familia; es preciso pensar en ella al vestirse, al desnudarse; y las ideas se nos graban siempre por asociación: ... figuraos las ideas que trae consigo asociada la cinta colorada, y las impresiones indelebles que ha debido dejar unidas a la imagen de Rosas.”⁶⁸

⁶⁷ Ibid., str. 195-6.

⁶⁸ Ibid., str. 318. „Červená stuha je materializací teroru, jež doprovází na všech místech, na ulici, v rodinném kruhu; je nutné na ni myslet při oblékání, při svlékání; a myšlenky se nám ukládají vždy asociací: ... představte si pojmy, které sebou přináší asociovány červená stuha, a nesmazatelné dojmy, které musela zanechat spojené s obrazem Rosase.“ Přeložil autor.

Na tomto místě by bylo vhodné si připomenout původní profesi Juana Manuela Rosase. Jak již bylo řečeno, pocházel ze zámožné statkářské rodiny a coby prvorozený syn již od mládí pevnou rukou spravoval rodinný majetek. Záhy se osamostatnil a začal řídit vlastní estancii, na které zaměstnával i lidi s pochybnou a kriminální minulostí, avšak nikdy ne zloděje, jelikož nade vše zastával nedotknutelnost osobního vlastnictví. Aby estancie mohla fungovat i za přítomnosti zločinců a vrahů, musel Rosas zákonitě stanovit tvrdá a přísná pravidla, a zavést příslušné tresty, a také důsledně trvat na jejich dodržování. A to vše samozřejmě vyžadovalo ohromnou autoritu, kterou ovšem disponoval. Ve lpění na daných pravidel zacházel Rosas až tak daleko, že když se sám omylem prohřešil proti zákazu nošení nože, jenž sám na své vlastní estancii vydal, nechá potrestat i sebe samotného, stejným výpraskem jako všechny ostatní, dvě stě ran.

„Una vez, él por olvido se ha puesto el puñal a la cintura, y el mayordomo se lo hace notar; Rosas se baja los calzones y manda que se le den los doscientos azotes que son la pena impuesta en su estancia al que lleva cuchillo. Habrá gentes que duden de este hecho, confesado y publicado por él mismo; pero es auténtico, como lo son las extravagaciones y rarezas sangrientas que el mundo civilizado se ha negado obstinadamente a creer durante diez años. La autoridad ante todo: el respeto a lo mandado, aunque sea ridículo o absurdo; diez años estará en Buenos Aires y en toda la República haciendo azotar y degollar hasta que la cinta colorada sea una parte de la existencia del individuo, como el corazón mismo.“⁶⁹

⁶⁹ Ibid., str. 323. „Jednou si omylem připjal dýku k pasu, a správce panství ho na to upozorní; Rosas si spustí kalhoty a nařídí, aby mu dali výprask dvě stě ran, což je trest stanovený tomu, kdo na jeho estancii nosí nůž.

Kvůli vybudování a udržení autority bylo potřeba bezmezná poslušnost rozkazům, i za cenu přijetí trestu. Takovýmto způsobem tedy Rosas vedl svou estanci *Los Cerrillos*, jenž identický přístup aplikuje i při ovládnutí Buenos Aires a celé Argentiny. Nejprve si vynutí poslušnost v Buenos Aires, prostředkem k tomu mu je červená páska, která pomůže odhalit odpůrce, napravit liknavé za pomoci trestů, jež rovněž poslouží jako hrozba, jsou-li používány v případě ničím se neprovinivších obětí. Kombinací s neustálým opakováním proticentralistických hesel dosáhne i společné nenávisti vůči nim, a sjednotí tak veřejné mínění podle svých představ. S přihlédnutím k původní Rosasově dobytčářské profesi se člověku nabízí paralela mezi jeho vedením státu a vedením estancie. Na té je majitel absolutním pánem, určuje pravidla, kterými se zaměstnanci musí řídit. A pak je zde ještě dobytek, který zajišťuje zisky. Je potřeba si ho označit a naučit ho poslouchat, dobytek se musí ovládnout a podříditi ho své vůli. Nelze tedy onu rudou stuhu, kterou buenosaireským obyvatelům Rosas vnutil, vnímat jako identifikační značku vypalovanou dobytku na bok? „Rozdávání“ stuh provinilcům, kteří ji neměli, bylo provázeno nejružnějšími projevy násilí a ponižování, ne nepodobných tomu, jaké je přítomno i při značkování dobytka. Lidem je donekonečna vnučována nenávist k centralistům, až jí jako dav i jako jednotlivci uvěří a vezmou za vlastní; stejně jako stádo po opakovaných povelích honáků otočí a vydá se požadovaným

Najdou se lidé, kteří pochybují o této události, přiznané a zveřejněné jím samým; ale je pravdivá, stejně jako krvavé výstřednosti a podivnosti, kterým civilizovaný svět zatvrzele odmítal uvěřit během deseti let. Autorita nade vše: respektování příkazů, ať jsou směšné či absurdní; deset let bude v Buenos Aires a v celé republice bičovat a podřezávat dokud se rudá stuha nestane součástí života jedince, jako samotné srdce.“ Přeložil autor.

směrem. Nebezpečné, nepoddajné a neposlušné kusy ve stádě jsou první, které jsou podříznuty; za Rosasova režimu se nejčastějším způsobem smrti stává právě podříznutí, jež nahradilo tradiční způsob popravu zastřelením. To je jen část z výčtu prostředků, jimiž Rosas a jeho věrní zkrotili město a obyvatele v něm. K podobným závěrům dochází i Sarmiento, v odpovědi na otázku, odkud vzal Rosas inspiraci k inovacím, jež zavádí během své vlády, a která opovrhují zdravým rozumem, tradicí i svědomím.

„¿Dónde pues ha estudiado este hombre el plan de innovaciones que introduce en su *Gobierno*, en desprecio del sentido común, de la tradición, de la conciencia, y de la práctica inmemorial de los pueblos civilizados? ... en la ESTANCIA DE GANADOS, en que ha pasado toda su vida, y en la *Inquisición* en cuya tradición ha sido educado.“⁷⁰

Nejprve Rosas město *ukázní* tím, že jeho občany postupně pod nejrůznějšími záminkami posílá načas do vězení. Tak se stane, že v letech 1835 až 1840 věznicemi prošla většina obyvatel Buenos Aires. Nikoliv proto, že by se něčeho dopustili, ale proto, že diktátor přivyká město tomu, že mu bude vládnuto. Pomáhá jim tak vytvořit si jednotný názor, o kterém již byla řeč, který se má stát základem, na němž se může vybudovat nová Republika. Když v roce 1844 skončí, „může světu představit město, které nemá jiné než jediné smýšlení, jediný názor, jeden hlas, jediné bezmezné nadšení pro osobu a vůli Rosasovu.“⁷¹

Když pak ještě za pomoci přímého násilí produkovaného mazorcou ve formě poprav nožem, výprasků a masakrů dokáže

⁷⁰ Ibid., str. 323. „Odkud se tedy tento člověk naučil plánu inovací, které zavádí do své Vlády, v opovržení zdravého rozumu, tradice, svědomí, a dávných zvyků civilizovaných národů? ... na DOBYTČÍ FARMĚ, na které strávil celý svůj život, a od *Inkvizice*, v jejíchž tradicích byl vychováván.“ Přeložil autor.

⁷¹ Ibid., str. 160.

město zkrotit, stejně jako dobytek na farmě, stává se pak nikoliv jeho Vládcem, ač tomu tak *de facto* i *de iure* je, ale jeho *vlastníkem*,⁷² stejně jako u dobytčího stáda. Město samotné pak využívá především jako zdroj příjmů, což je možné vlastně říci i o provinciích jako takových, u těch to dokonce platí dvojnásob. Protože Rosas přístav, město a provincii Buenos Aires povýšil nad ostatní provincie, a zájmy své povýšil ještě nad zájmy města.⁷³ Hovoří o tom i Sarmiento v místě, kde srovnává politiku Rosase a jeho odpůrce, generála Paze.

„Paz es provinciano, y como tal tiene ya una garantía de que no sacrificará las provincias a Buenos Aires y al puerto, como lo hace hoy Rosas, para tener millones con que empobrecer y barbarizar a los pueblos del interior, como los federales de las ciudades acusaban al Congreso de 1826.“⁷⁴

Ale i samotné Buenos Aires mu je pouze prostředkem k moci a větším ziskům, jelikož jakýkoliv zájem o veřejné blaho byl zcela mizivý. Autor v příměru trefně dodává, že místo něj bylo možno jak u Rosase, tak Facunda nalézt jen zločiny a krev.

„!Pedidle al espíritu de Facundo y de Rosas una sola gota de interés por el bien público, de dedicación a algún objeto de

⁷² Ibid., str. 324.

⁷³ Buenos Aires poměrně krátce po svém druhém založení roku 1580 začalo nabývat důležitosti jako přístav na Atlantickém pobřeží. Díky přístavním a celním poplatkům, dynamicky se rozvíjejícímu extenzivnímu dobytkařství, pašeráctví, toku stříbra z Potosí a tranzitnímu obchodu s otroky získalo Buenos Aires roli centra Laplatské oblasti. Avšak v půli 18. století začíná tvrdý konkurenční boj a rivalita mezi dosavadním centrem a nově vzniklým Montevideem (založeno roku 1726 na východním břehu). Soupeření vrcholí během válek za nezávislost, během nichž rojalistické Montevideo kapituluje před buenosaireskými oddíly a nakonec se stává neporaženou baštou Rosasových odpůrců, která přispěla k jeho porážce.

⁷⁴ Sarmiento, D.F., Op. cit., str. 221. „Paz je z provincie, a díky tomu má záruku, že provincie neobětuje přístavu a Buenos Aires, jako to teď dělá Rosas, aby měl miliony, kterými by mohl ožebračovat a barbarizovat lid z vnitrozemí, jako federalisté z měst nařkli Kongres z roku 1826.“ Přeložil autor.

utilidad; torcedlo y exprimidlo, y sólo se destilará sangre y crímenes!”⁷⁵

Právě se zločiny a krví se úzce pojí i další charakteristický rys Rosasovy osoby i režimu, jenž jsem již letmo zmínil, ale který si zaslouží zvláštní pozornost. Jedná se o způsob vykonání poprav, ke kterým mnohdy docházelo spontánním způsobem, tj. nejen bez soudu, ale i bez viny. Do té doby se trest smrti vykonával tradičně zastřelením. Jenže Rosas byl úzce spjat s gaučovskou kulturou, ve které hraje velikou roli nůž a osobní kontakt při boji. Čím dál tím častěji dochází k popravám nožem, kdy jsou oběti podřezávány členy mazorcey naprosto stejným způsobem jako se poráží dobytek. Z nože se postupně stává nástroj spravedlnosti, vlastně pouze nástrojem výkonné moci, jelikož o spravedlivých trestech prakticky není možné hovořit.

„La ejecución que llamamos *fusilar* queda desde luego sustituida por la de *degollar*. Verdad es que se fusilan en una mañana cuarenta y cuatro indios en una plaza de la ciudad, para dejar yertos a todos con estas matanzas que, aunque de salvajes, eran al fin hombres, pero poco a poco se abandona y el *cuchillo* se hace el instrumento de la justicia.”⁷⁶

Sarmiento na základě úkonu nožem přisuzuje Rosasovi „instinkt řezníka, který dokázal využít, aby smrti dal gaučovskou formu, a vrahovi hrůzné potěšení.”⁷⁷ Podle něj právě tímto činem sráží civilizovanou Argentinu na úroveň divokých států z nitra Afriky, barbarizuje ji. Změna

⁷⁵ Ibid., str. 251. „Žádejte po duchu Rosase a Facunda jedinou kapku zájmu o veřejné blaho, úsilí věnovaného nějakému užitečnému cíli; vyždímejte ho a vymačkejte ho, a pouze bude kapat krev a zločiny.“ Přeložil autor.

⁷⁶ Ibid., str. 321. „Vykonání poprav *zastřelením* je brzy nahrazeno *podřiznutím*. Je pravdou, že jednoho rána je ve městě na náměstí zastřeleno čtyřicet čtyři indiánů, aby všichni strnuli nad tímto masakrem, ač divokých, přeci jen lidí, ale pomalu se upouští (od zastřelení) a *nůž* se stává nástrojem spravedlnosti.“ Přeložil autor.

⁷⁷ Ibid., str. 111-112.

způsobu poprav, tedy podříznutí krku, navíc uprostřed veřejnosti, má původ ve venkovské zvyklosti podřezávat dobytek. A opět, spolu s vězněním a bitím, stejně jako bitím a uzavíráním dobytka do ohrad, má za cíl *zkrotit město*.

Rosas svou povahou tíhne k některým gaučovským rysům, přestože jím v podstatě nikdy nebyl, ale strávil s nimi mnoho času zprvu na estancii a poté i na taženích proti indiánům a dalším caudillům, jelikož tvořili základ jeho vojenských sil, montonery. Když přišel s oddíly rychlé mobilní a nedisciplinované jízdy, získal vojenskou převahu, v okamžiku, kdy i jeho soupeři začali používat podobnou taktiku, on ji opouští, a opět vítězí. Základ montonery tvořili vycvičení peóni a gaučové, samozřejmě na koni, ale i tak stále představovali jednotky bez větší disciplíny, které se neprosazovaly v jednotlivých bojích, avšak v rámci delšího tažení představovaly neocenitelnou sílu se svým způsobem boje nepravidelné armády. Rychle a nečekaně udeřit na nepřítele, a utéct. „*Pero ya lo he dicho; la montonera fue siempre débil en los campos de batalla, pero terrible en una larga campaña.*“⁷⁸ Sarmiento ji poměrně trefně přirovnává k beduínským hordám, jež ohrožují alžírské hranice. Navíc tam dochází ke stejnému boji mezi civilizací a barbarstvím, městem a pouští, kde se uplatní ta samá nedisciplinovaná strategie montonery.⁷⁹ Mimo jiné, obdobným způsobem bojovali i kozáci na ruských pláních, typologicky podobném terénu. Nicméně samotná *montonera* ve své podobě se objevila už v prvních dnech

⁷⁸ Ibid., str. 215. „Ale jak už jsem řekl; *montonera* byla vždy slabá na bitevním poli, ale strašlivá během dlouhého tažení.“ Přeložil autor.

⁷⁹ Ibid., str. 110-111.

Republiky pod vedením caudilla Artigase, a představila svou povahu brutální divokosti a ovzduší strachu, které šířila. Těchto vlastností pak dokázal využít Rosas, když je povýšil na soubor zákonů, jež uplatňoval na vzdělané společnosti jménem Ameriky.⁸⁰ Sarmiento zdůrazňuje, že ač je montonera veskrze barbarská a je nástrojem války, který ukazuje charakter argentinského venkova, nelze ji chápat jako typický produkt země. Přiznává sice, že montonera odráží charakter a stav venkova, ale současně dodává, že je nelze zaměňovat s charakterem argentinských měst, jež jsou civilizovaná, americká, a jsou tak pokračováním evropské a španělské kultury.

„Tal es el carácter que presenta la montonera desde su aparición; género singular de guerra y enjuiciamiento que sólo tiene antecedentes en los pueblos asiáticos que habitan las llanuras, y que no ha debido nunca confundirse con los hábitos, ideas y costumbres de las ciudades argentinas, que eran como todas las ciudades americanas, una continuación de la Europa y de le España.“⁸¹

Nedílnou součást argentinského venkova tvořil kůň, montonera by bez něj ztratila smysl, pro gauča byl na stejné úrovni jako nůž a pampa – tři nejdůležitější věci v jeho životě, díky nimž se cítil svobodný. I Rosas měl ke koním takřka gaučovský vztah, kromě toho, že byl výborným jezdcem. Dokládá to i výsledek setkání trojice nejvýznamějších caudillů, Lópeze, Facunda Quirogy a Rosase, v Pavónu před výpravou do Córdoby. Tito tři

⁸⁰ Ibid., str. 111.

⁸¹ Ibid., str. 112. „Takový je charakter, který montonera ukazuje od svého objevení se; jedinečný nástroj války a soudu, jenž má předchůdce pouze v asijských národech obývajících pláň, a který by se nikdy neměl zaměňovat se zvyky, ideami a mravy argentinských měst, která byla jako všechna americká města, pokračování Evropy a Španělska.“ Přeložil autor.

caudillové si chtěli navzájem dokázat, kdo z nich je nejdůležitějším, a to za pomoci zkoušky. Ta se skládala ze závodů a soutěžení v dovednostech na koňském hřbetě. Nakonec se jako nejlepší jezdec ukáže Rosas.

“Los tres caudillos hacen prueba y ostentación de su importancia personal. ¿Sabéis cómo? Montan a caballo los tres, y salen todas las mañanas a *gauchear* (mostrar la habilidad y las proezas propias del gaucho) por la Pampa; ... ¿Cuál es el más grande hombre? El más jinete, Rosas, el que triunfa al fin. Una mañana va a invitar a López a la correría: «No, compañero» le contesta éste; «si de hecho es Ud. muy bárbaro». Rosas en efecto, los castigaba todos los días, los dejaba llenos de cardenales y contusiones.”⁸²

A ukáže se být natolik dobrým jezdcem, že s ním jeho společník López odmítne dál soutěžit, protože je příliš „skvělým“. (Nicméně slovo „bárbaro“ lze překládat i jako „barbarský, necivilizovaný“, a v daném kontextu lze oba významy snadno spojit či zaměnit. Když Rosas bravurně zvládá veškeré dovednosti na koni, nazvané podle gaučů, symbolů divokosti a barbarství, pak se samo nabízí doplnit vedle významu „skvělý“ i do jisté míry synonymum „barbarský“.) Rosas trpěl, podobně jako např. Napoleon, nadbytkem energie, kterou si občas musel vybijet divokými jízdami na koni, z nichž se vracel svěží, odpočatý a připravený k další práci. Ne nadarmo pak získává titul

⁸² Ibid., str. 242. „Tito tři caudillové podrobí zkoušce svou osobní důležitost a chlubí se jí. Víte jak? Všichni tři vsednou na koně, a každé ráno vyjedou do pampy *gauchear* (prokázat zručnost a znamenité výkony vlastní gaučovi) ... Kdo je největším mužem? Nejlepší jezdec, Rosas, je ten, kdo nakonec vítězí. Jednoho rána jde López pozvat na projížďku: «Ne, příteli» odpoví mu tento; «ve skutečnosti jste příliš skvělý/barbarský.» Rosas je vskutku trestal každý den, nechával je plné modřin a zhmožděnin.“ Přeložil autor.

Prvního jezdce Argentinské republiky, „el primer jinete de la República Argentina“.⁸³

Jako každý diktátor i Rosas musel svou moc přiživovat strachem, protože lid, který se svého tyrana nebojí, je schopen se ho vbrzku zbavit. Strach šířícím orgánem byla mazorca, obdoba tajné policie, o níž již byla v předchozí části řeč. Rovněž o jejích nevybíravých způsobech, sklonu k násilí a krutostem, páchaných ať už na vybraných či náhodných obětech, jako například při kontrolách a „rozdávání“ rudých pásek. Jako další důkaz za všechny uvedu příklad, jakým způsobem se nakládalo s nespokojenci během oslav na počest Obnovitele. Členové mazorcy z úředního pověření tyto buřiče trestali nejprve výplachy, a v případě, že takovéto řešení nestačilo, podříznutím těch, na které jim bude ukázáno.

„Pero último, de entre estas fiestas se desprende al fin la terrible Mazorca, cuerpo de policía, entusiasta, federal, que tiene por encargo y oficio echar lavativas de ají y agarrás a los descontentos primero, y después, no bastando este tratamiento flogístico, degollar a aquellos que se les indique.“⁸⁴

Na ilustraci metod organizace, jejíž náplň tvořil především teror páchaný v zájmu státu na obyvatelstvu, by to zřejmě stačilo. Avšak je zajímavé pozastavit se nad vznikem mazorcy, respektive podívat se do historie po její období. Ve středověké Francii si za bojů s Armagnacy vévoda burgundský vytvořil bratrstvo toho samého

⁸³ Ibid., str. 321-322.

⁸⁴ Ibid., str. 317-318. „Nakonec z těchto slavností vznikne ukrutná Mazorca, policejní orgán, nadšená, federalistická, která má úřední pověření nejprve dělat nespokojencům paprikové a terpentýnové výplachy, a potom, když nestačilo toto flogistické (historický chemický výraz) zacházení, podříznout ty, na které se jim ukáže.“ Přeložil autor.

charakteru, a složené z typově těch samých lidí, jako je mazorca. Namísto červených kabátců a stuh byli ozdobeni ondřejským křížem a věncem růží.⁸⁵ To je dokladem, že Rosas nestál za zrodem myšlenky vytvořit ozbrojené síly takového charakteru, ale jen využil příkladu z evropské historie.

Ale Rosas dokázal obrátit ve svůj prospěch i veřejné mínění početného černošského obyvatelstva Buenos Aires, přesvědčit ho a patřičně ho také využít. Správu nad touto částí své moci svěřil dceři Doně Manuelitě, kterou obzvláště černošky měly ve velké oblibě. Rosas tak získal neocenitelnou síť špehů, jelikož sloužící či otroci černé pleti se nacházeli v každé domácnosti. Vedle toho mohli v případě potřeby posloužit i jako výborní a oddaní vojáci, a když se mužská část této populace vinou neustálých bojů zredukovala, zaujaly jejich místo černošské ženy v mužských šatech, jako tomu bylo při Lavalloho tažení na město.⁸⁶

Podle Sarmienta spočíval Rosasův talent právě v tom, že dokázal napodobovat své nejrůznější předchůdce. A tak žádný z projevů krutosti svého režimu nevymyslel sám, ale dokázal využít divokých a zvířecích pudů nevzdělaných mas, usměrnit je žádoucím směrem a tak z nich učinit svůj nástroj, řízený chladně a s rozmyslem. S montonerou v Argentině přišel již Artigas. Idea mazorce vznikla ve středověké Francii. Ukončení života nožem převzal z gaučovských zvyklostí. Mučení v podobě zašití oběti do čerstvě stažené dobytčí kůže a její ponechání na slunci,

⁸⁵ Ibid., str. 319.

⁸⁶ Ibid., str. 334-335.

jež mělo za následek pomalou a bolestivou smrt postiženého, praktikovali již Artigasovi muži.⁸⁷ Rosas jen dokázal využít všechny tyto aktivity a jejich znalost, napodobit je a spojit dohromady. A právě v tom spočívá ta výjimečnost, kterou se dokázal odlišit od jiných caudillů a pozdvihnout se nad ně.

Podobně jako ostatní latinskoameričtí diktátoři i Rosas využíval ideje amerikanismu a národní hrdosti pro svou podporu. V jeho představách se amerikanismus pojí zároveň s nenávistí k cizincům, obzvláště Evropanům, a všemu, co je s nimi spojené. Bylo všeobecně známo, že ještě spolu s Facundem vyhlásili válku fraku a módě vůbec, a ti, kdo jej nosili, se vystavovali vážnému nebezpečí v podobě členů mazorcy a jejich všudypřítomných nožů. Svědčí o tom i případ Simóna Pereyry, bratrance a obchodního společníka Juana Manuela, kterého zadržela hlídka mazorcy, když ve fraku kráčel nočním Buenos Aires. A na dotaz, jestli ví, že takto oblečen riskuje, odpověděl, že právě proto jako jediný nosí frak, aby ho všichni poznali.⁸⁸

Dobrou příležitostí pro rozpoutání kampaně za amerikanismus byl počátek francouzské blokády ústí řeky Río de La Plata v březnu 1828. Záminkou pro blokádu bylo zadržování francouzského litografa Bacleho v Buenos Aires, spolu s Rosasem nařízenou brannou povinností pro francouzské rezidenty ve městě.⁸⁹ Jelikož se jednalo o konflikt s Francií, která představovala evropskou mocnost, význam amerikanismu se dostal do protikladu k civilizaci a evropství. Pokračovalo se v Rosasem

⁸⁷ Ibid., str. 111-112.

⁸⁸ Ibid., str. 194.

⁸⁹ Ibid., str. 336.

zavedené tradici opovrhování evropským oděvem a naopak se dále upřednostňovalo americké odění, široké kalhoty, červená vesta, krátký kabátec a pončo.⁹⁰ Navíc Rosas vyhlásí válku Francii po svém, zastaví učitelům na školách a profesorům na universitě nezanedbatelné příjmy, jež jim přiřkl Rivadavia; a zároveň nechá zavřít sociální ústavy a duševně choré vyžene do ulic. To je ta pravá odvěta vůči Francii, vůči jejímu odkazu civilizace, kultury a osvícenství.⁹¹ Pod praporem amerikanismu tak dochází k destrukci kulturního odkazu, který zde Evropa zanechala, a k barbarizaci. Dalším faktorem, který významně podpořil argentinské xenofóbní smýšlení, byl odchod stovek mladých intelektuálů do Montevidea, aby se tam sdružili s opozicí. Když se jim naskytla příležitost v podobě konfliktu s Francií, chtěli využít situace, a byť za cenu spojení se s cizinci, Francouzi, odtamtud skoncovat s vládnoucím tyranem.⁹² Tímto svým činem paradoxně částečně pomohli domácímu režimu, protože ten je označil za zrádce idejí amerikanismu, když byli ochotni se spojit s opovrhovanými cizinci. Opozici trvalo dlouhé dva roky než došlo k podpisu spojenecké smlouvy, nicméně vzápětí bylo francouzské loďstvo přinuceno odplout do Orientu kvůli tamní vyhrocené situaci, a tak proevropští Argentinci zůstali v Montevideu osamoceni. Navíc po celou dobu konfliktu deník *La Gaceta* ve svých čtenářích probouzel a přižívoval nenávist a despekt k Evropanům, kteří se je snažili dobýt. Objevuje se variace na populární proticentralistická hesla zaměřená na cizince: „¡Mueran

⁹⁰ Ibid., str. 338-9.

⁹¹ Ibid., str. 339-340.

⁹² Ibid., str. 346-348.

los extranjeros!", „Smrt cizincům!". Avšak stejně jako se hlásala smrt centralistům, a přitom v Argentině zavládla jednota, tak si i cizinci našli jako řemeslníci a dělníci cestu do Buenos Aires. To proto, že naplňování idejí amerikanismu si vyžádalo do armády velké množství Argentinců, jejichž místo ve společnosti musel zaujmout někdo jiný, což dokládá i následující citace.

„... porque es tal el consumo de hombres que ha hecho en diez años: tanta carne humana necesita el *americanismo*, que al cabo la población americana se agota y va toda a enregimentarse en los cuadros que la metralla ralea desde que el sol sale hasta que anochece. ... La población argentina desaparece y la extranjera ocupa su lugar en medio de los gritos de la Mazorca y de la *Gaceta*: ¡*Mueran los extranjeros!* como la *Unidad* se realiza gritando: ¡*Mueran los unitarios!* como la Federación ha muerto gritando: ¡*Viva la Federación!*“⁹³

Jak je vidět, moc diktátora dokáže lid zmanipulovat a přesvědčit natolik, že bezmezně věří tomu, co hlásá, byť ve skutečnosti může docházet k pravému opaku. Tak, jako tomu je s nenávistí vůči centralistům, ač namísto federace vzniká centralizovaný stát. A identicky v xenofóbně naladěném Buenos Aires vzrůstá počet cizinců.

Jeden ze snadno odhalitelných společných rysů latinskoamerických diktátorů tvoří množství nejrůznějších titulů, jimiž se honosí. Podle všeho se jedná o převzetí tradic evropských panovníků, jež během tří století koloniální iberské nadvlády pevně zakotvily i v regionu.

⁹³ Ibid., str. 357. „... protože taková je spotřeba mužů, ke které došlo během deseti let: tolik lidského masa potřebuje *americanismus*, až se nakonec americká populace vyčerpá a celá vstoupí do regimentů, které řídnou drobnou hustou palbou od slunce východu do setmění. ... Argentinská populace mizí a nahrazuje ji zahraniční za výkřiků Mazorcey a *Gacety*: *Smrt cizincům!* stejně jako se *Jednota* realizovala za křiku: *Smrt centralistům!* jako zemřela Federace křičíc: *Ať žije Federace!*“ Přeložil autor.

Existuje tu však významný rozdíl, jelikož tituly evropských vládců a šlechticů vycházely především z jejich společenského postavení a majetku. Oproti tomu tituly zprvu významných bojovníků z válek za nezávislost měly svědčit hlavně o jejich zásluhách a vykonaných činech. Později, když se začínají čím dál víc prosazovat místní caudillové a diktátoři, i oni získávají podobné tituly. Ovšem diktátor, který odstraní legálně zvoleného prezidenta republiky, a který si nechá říkat „Obnovitel“, si tento skutečnému stavu neodpovídající titul uzurpuje právě proto, aby svému postavení dodal zdání pravosti. Obecně by bylo možné vyslovit odvážnou tezi, že čím je diktatura horší a tvrdší, tím větší množství košatějších titulů používá její představitel. V tomto případě tedy platí jakási podivná rovnice nepřímé úměry, kdy se tyran snaží zakrýt používané prostředky květnatými jmény, jež mu údajně přisoudil národ. Ve skutečnosti si diktátoři spousty nejrozmanitějších titulů a hodností vymýšlejí a přidělují sami. S těmi zbylými často přichází nějaký zavilý příznivce režimu, a tak někdy vznikají vsutku prapodivná spojení.

Ani Juan Manuel de Rosas netvoří výjimku mezi latinskoamerickými diktátory v záležitostech týkajících se množství a různorodosti používaných a udělených titulů. Prvním získaným titulem byla vlastně hodnost, kterou obdržel, když byl v roce 1827 povolán na obranu hlavního města a jmenován vrchním velitelem vojenských milicí provincie Buenos Aires, „comandante general de las Milicias de la Campaña de la provincia de Buenos Aires“⁹⁴.

⁹⁴ Malamud, C., Op. cit., s. 31.

A jak již bylo řečeno, o dva roky později, už coby diktátor, získává titul zasloužilého Obnovitele Zákonů a Úřadů, kurátora, správce financí a strážce autority, „digno Restaurador de las Leyes e Instituciones, curador, administrador de la hacienda y custodio de la autoridad“⁹⁵. Následující rok po rezignaci na svou funkci roku 1832 vedl jednu z takzvaných výprav do pustin, „campañas al desierto“, které měly za cíl skoncovat s domorodým obyvatelstvem v oblasti. Po úspěšném tažení si nechal vedle svých ještě používaných titulů udělit i další, a to Hrdina z Pustin, „Héroe del Desierto“⁹⁶. Když po zavraždění Facunda Quirogy dosáhne svého druhého jmenování do funkce diktátora, již se nechce spokojit s mimořádnými pravomocemi, „facultades extraordinarias“, jaké mu byly svěřeny poprvé, ale vynutí si na městu, které se stejně nachází pod jeho vlivem, souhrn veškeré veřejné moci.

„... desde 1833 ha tenido en tortura a la ciudad, ... hasta que le ha arrancado al fin ... la SUMA DEL PODER PÚBLICO: porque Rosas no se ha contentado esta vez con exigir la dictadura, las facultades extraordinarias, etc. No; lo que pide es lo que la frase expresa, tradiciones, costumbres, formas, garantías, leyes, culto, ideas, conciencia, vidas, haciendas, preocupaciones; sumad todo lo que tiene poder sobre la sociedad, y lo que resulte será la suma del poder público pedida.“⁹⁷

A právě uložení tohoto souboru veřejné moci do rukou Rosase mu umožnilo stát se nejen Vládce města, ale i jeho

⁹⁵ Ibid., s. 40.

⁹⁶ Sarmiento, D.F., Op. cit., str. 286-288.

⁹⁷ Ibid., str. 310. „... od roku 1833 trýznil město, ... až mu nakonec vyrval ... SOUHRN VEŘEJNÉ MOCI: protože Rosas se tentokrát nespokojil s vyžadováním diktatury, mimořádných pravomocí, atd. Ne; to, co vyžaduje, je to, co ta fráze vyjadřuje, tradice, zvyky, způsoby, občanská práva, zákony, uctívání, myšlenky, svědomí, životy, statky, předsudky; sečtete všechno, co má moc nad společností, a to, co vyjde, bude požadovaný souhrn veřejné moci.“ Přeložil autor.

vlastníkem, jelikož nad ním získal absolutní moc.⁹⁸

A v souladu s touto úmluvou Poslanecká rada, „Junta de Representantes“, jmenuje na pět let Vládce Buenos Aires, „Gobernador de Buenos Aires“, generála dona Juana Manuela Rosase, hrdinu z Pustin, Osvíceného Obnovitele Zákonů, opatrovatele Souhrnu Veřejné Moci, „general don Juan Manuel Rosas, héroe del Desierto, Ilustre Restaurador de la Leyes, depositario de la Suma del Poder Público“.⁹⁹

Nicméně Rosasovi nestačí jmenování delegovanými poslanci, chce, aby daný souhrn veřejné moci nad sebou samým věnovalo samo obyvatelstvo. A tak nechá uspořádat volby, v nichž voliči odpovídají na otázku, zda-li ho chtějí na pět let jako Vládce, s úhrnnou veřejnou mocí. Sám Sarmiento přiznává, v souladu s historií, že výsledky voleb nikdy nehovořily o tak populární a chtěné vládě, podpořené veřejným míněním. Hlasování bylo totiž jednomyslné, s pouhou výjimkou tří hlasů, jež se odvážily být proti. Nutno podotknout, že se jednalo o tři hlasy z celé čtyřsettisícové provincie, a že jména těchto tří voličů vešla do tradic Buenos Aires spíše jako jména bláznů než odvážných přívrženců opozice.¹⁰⁰ Vystává otázka, jak bylo možné dosáhnout do té doby v historii tak ojedinělého volebního výsledku. Nebylo to tím, že by se voleb účastnili jen přívrženci Rosase, a jeho odpůrci by nehlasovali. Výsledek i účast byly totiž do značné míry ovlivněny volebním programem kandidáta, jenž by bylo možné shrnout do jediné věty: Kdo není se mnou, je můj nepřítel;

⁹⁸ Viz pozn. 72. Sarmiento, D.F., Op. cit., str. 324.

⁹⁹ Sarmiento, D.F., Op. cit., str. 310-311.

¹⁰⁰ Ibid., str. 311-312.

„EL QUE NO ESTÁ CONMIGO ES MI ENEMIGO“¹⁰¹. K volbám tak šli bez rozdílu všichni, včetně nemocných, jelikož se obávali, aby se jejich jméno neobjevilo na nějaké černé listině, zkrátka volili Rosase, protože se to tak chtělo, a současně nechtěli být označeni za jeho nepřítele. Natolik velká byla diktátorova moc nad obyvateli a vliv na ně, a zároveň vzbuzoval tolik strachu. Je však důležité zmínit, že v té době už byl lid zcela zmanipulován a nacházel se pod vlivem „rudé“ barvy, která shlížela ze stuh na oděvech každého obyvatele, a která se nacházela všude.

Tento jednotný výsledek voleb svědčí o tom, že vhodnou přípravou a manipulací obyvatelstva lze docílit kýženého cíle i bez použití jakýchkoliv machinací s hlasy, se samotnými volbami či s jejich výsledky, ke kterým docházelo u pozdějších diktátorů. Stačilo použít teror jako politický nástroj, a lid v ovzduší strachu byl ochoten plnit sebemenší přání tyrana.

Zřejmě stejně asi jako každý diktátor u moci, i Rosas začal kolem sebe budovat jistý kult osobnosti, který mu má zajistit větší strach či obdiv podrobených obyvatel. Největší význam na rozmach tohoto jevu měly právě vyhrané volby z roku 1835, které iniciovaly jeden a půlletou oslavu diktátorovi osoby.¹⁰² Spouštěcím mechanismem se stala sanfranciská farnost, která krátce po volbách nechala sloužit mši za jejich vítěze a uspořádala k tomu adekvátně bohatou slavnost, jež trvala až pět dní. Další impuls pocházel z prorežimního deníku *Gaceta*, který do

¹⁰¹ *Ibid.*, str. 315.

¹⁰² *Ibid.*, str. 315-316.

nejmenšího detailu přináší o všem informace. Tak dojde k tomu, že během několika málo dní členové další farnosti ohlásí pořádání své mši na počest diktátora, a usilují o to, aby jejich doprovodná slavnost byla ještě přepychovější než ta předešlá. A tak se Rosasův portrét přestěhuje z rudých stuh na oblečení skalních příznivců na obrazy do ulic, kde je lemován rudým sametem. V tu chvíli začíná skutečné uctívání osobnosti, jejíž portrét je vožen jako svátost na vozech v průvodu, najde si cestu na oltáře, a nakonec i na hrud' jednotlivce, aby tento demonstroval svou lásku osobě diktátora. Jak již bylo řečeno, slavnosti se protahují na jeden a půl roku, protože jednotlivé farnosti je nemohou uspořádat najednou, ale na doporučení státních orgánů je organizují hezky postupně. Rosas je tak nepřetržitě uctíván jako nějaký svatý, a stává se tak v podstatě jakousi modlou.

A jako kolem každé významného, a navíc uctívaného, jednotlivce se objeví nejružnější mýty a legendy, i v Rosasově případě dochází k jisté mýtizaci a legendarizaci jeho osoby. Tak se například o Rosasovi vyprávělo, že zná podle chuti pastviny všech estancií na jih od Buenos Aires. „El general Rosas, dicen, conoce por el gusto el pasto de cada estancia del sur de Buenos Aires.“¹⁰³ A jako je život některých literárních diktátorů spojován s průletem či dopadem komety,¹⁰⁴ tak je k ní a jejím účinkům Rosas přímo připodobňován. Má jako kometa způsobovat vše od ponejprv nevolnosti při přiblížení se, přes vznik temných a nejasných pověstí a kolísání Země

¹⁰³ Ibid., str. 86. „Generál Rosas, říkají, zná po chuti pastviny každé estancie z jihu Buenos Aires.“ Přeložil autor.

¹⁰⁴ Roa Bastos, Augusto. *Yo el Supremo*. Buenos Aires: Siglo XXI de Argentina Editores, 1974, García Márquez, Gabriel. *El otoño del patriarca*. Buenos Aires: Editorial Suramericana, 1975.

vychýlené z orbity a neodvratně přitahované ke zdroji, po zhroutilí hor a konečné kataklyzma, které přináší chaos a zkázu.¹⁰⁵

Rosas nepatří mezi diktátory, kteří by alespoň část svého života svázali s osudem nějaké ženy, ať už se jednalo o matku, manželku, milenku či dceru. Jistou roli sehrála v jeho politické kariéře dcera Manuela, která ho doprovázela i do exilu, kde mimochodem bývalý vládce poněkud těžce nesl, že si začala žít vlastním životem. Význam Rosasovy manželky v jeho životě zřejmě nepřesahoval běžný rámec, nicméně dokázal mistrně využít její smrti ve svůj prospěch. Nařídí, aby se jí projevovaly pocty hodné vysokého vojenského hodnostáře, a také v celé provincii vyhlásí na dva roky smutek. Ten spočíval v širokém pruhu krepu přivázaném červenou stuhou na klobouk.

„A la muerte de su esposa, ..., manda que se le tributen honores de Capitán General, y ordena un luto de dos años a la ciudad y campaña de la provincia, que consiste en un ancho crespón atado al sombrero noc una cinta colorada.“¹⁰⁶

A právě projev tohoto nuceného vdovského smutku byl dalším unifikačním prvkem, který použil Rosas na sjednocení země, obzvláště když jeho dodržování bylo důkladně kontrolováno a nevybíravě napravováno členy mazorcey. Snad až absurdní situaci ještě doplňuje rozšířené nezbytné heslo vznikající republiky, „¡Viva el ilustre Restaurador, Viva Doña Encarnación Ezcurra! ¡Mueran los

¹⁰⁵ Sarmiento, D.F., Op. cit., str. 295.

¹⁰⁶ Ibid., str. 318-319. „Po smrti svojí manželky, ..., nařizuje, aby se jí prokazovaly pocty jako Generálnímu Kapitánovi, a přikáže městu i venkovu provincie dvouletý smutek, který spočívá v širokém krepu přivázaném na klobouk červenou stuhou.“ Přeložil autor.

impíos unitarios!“¹⁰⁷, vyvolávané čtyřikrát do hodiny ponocným, opakované seržantem při nástupu i dítětem při pozdravu nového dne.

Pro sjednocení země a získání si nadvlády nad ní je neocenitelným nástrojem cenzura, s oblibou aplikovaná i v mnohem mírnějších typech režimů než je přímá diktatura. V Rosasově případě se prostředkem cenzury stává spolu s propagandou buenosaireské obchodní periodikum *Gaceta Mercantil*, zkráceně jen *Gaceta*, zcela oddané jeho osobě a režimu.¹⁰⁸ Svou roli sehrálo při perzekuci opozičních centralistů, štválo obyvatele proti francouzské blokádě a neslo odpovědnost za rozpoutání mnohaměsíčních oslav spojených s Rosasovou adorací po vyhraných volbách roku 1835. Nesmírně důležitým krokem z hlediska diktátora bylo úplné zrušení poštovní služby, kterou zavedl Rivadavia. Kurýři tehdy každých osm dní přepravovali zprávy mezi provinciemi a Buenos Aires, a jednou za měsíc zavítali i do Chile a Bolívie. Tím, že Rosas zcela paralyzoval rozvíjející se službu, získal do jisté míry kontrolu nad tokem informací a nad informacemi samými, a také si upevnil moc nad provinciemi, jelikož nebyly informovány o celkovém dění v zemi a ve světě. Aby efekt ještě umocnil, zavádí instituci jím vysílaných státních kurýrů, kteří tlumočí vybrané rozkazy či zprávy podřízeným. Takovéto ovládnutí informačních toků mu pomáhalo udržovat provincie v nejistotě a nevědomosti, a také zdařile využívat propagandy o vítězstvích nad nenáviděnými centralisty pro své účely. V neposlední řadě

¹⁰⁷ Ibid., str. 319. „Ať žije osvícený Obnovitel, ať žije doña Encarnación Ezcurra! Necht' zahynou bezbožní centralisté!“ Přeložil autor.

¹⁰⁸ Ibid., str. 221.

to muselo přinášet i ekonomické výhody, například ve znalosti cen a poptávky a nabídky na trhu. Pošta v Argentině nefungovala po dlouhých čtrnáct let.¹⁰⁹

Jako cenzurou a zrušením pošty Rosas eliminoval nežádoucí informace, tak se podobným způsobem zbavoval i pro něj a pro režim nepohodlných, nežádoucích nebo nebezpečných lidí. Rovněž profitoval ze smrti spřátelených caudillů, jelikož jimi ovládané provincie se dostaly pod jeho správu. Tak po smrti Lópeze získal Santa Fe, smrt představitelů rodiny Reinafés mu zajistila Córdoba, a po Facundově zavraždění se dostal k jeho osmi provinciím na úpatí And.¹¹⁰ Paradoxní na případu bylo, že Reinafés byli zodpovědní za Facundovu smrt, o které se vedly spekulace, že si ji u nich objednal sám Rosas. Ten je také nechal odsoudit a popravit, a nadvládu nad územím oběti tak doplnil i o nadvládu nad územím vrahů. Krátce poté, co za vydatné pomoci venkova po druhé usedl na diktátorský stolec, rozhodl se venkov připravit o moc. Nechal odstranit venkovské velitele, kteří mu pomohli při vzestupu, a nahradil je neschopnými muži bez pověsti, jež však byli schopni zabíjet bez odpovědnosti.¹¹¹ Nezůstal jen u toho, ale nechával odstraňovat i své blízké spolupracovníky, kteří se mohli dopustit indiskrétních odhalení. To se stalo i jeho sekretáři doktorovi Vicente Mazovi, protože znal skutečné množství tyranových obětí, skončil, jak jinak v té době, s podříznutým krkem.¹¹² Spolehlivým prostředkem, jak někoho odstranit, bylo

¹⁰⁹ Ibid., str. 331-333.

¹¹⁰ Ibid., str. 331.

¹¹¹ Ibid., str. 350.

¹¹² Ibid., str. 327-328.

označit ho za centralistu, což Rosas v případě doktora Gamboy, který se postavil za jednoho z podřízených viníků, učinil dokonce dekretem.¹¹³ I odpovědnost za Facundovu smrt přisoudil centralistům, a měl takovou moc, že se mu nikdo neodvážil oponovat, a prostý lid tomuto tvrzení snadno uvěřil.

Sarmiento sám byl označován za zastávce silné pokrokové politiky; pokrokové v tom smyslu, že se zastával o hospodářský a kulturní rozvoj celé Argentiny. Jeho školské reformy na začátku Rosasovy vlády jsou přijaty negativně, nicméně ještě nějaký čas pracuje jako učitel. Také se začíná více věnovat literatuře a s ní i kritice politického rázu. Po uvěznění z politických důvodů následuje vyhoštění do Chile, v exilu se stává jedním z ideových vůdců opozice a jako voják se účastní i protirosasovského vítězného tažení. Spolu s dalším exulantem Juanem Bautistou Alberdim jsou hlavními příznivci myšlenky, že vládnout v Argentině znamená zalidňovat. Jako učitel velice podporoval vzdělanost, obzvláště v Rosasem „barbarizované“ zemi, a zastával názor, že hlavní potenciál Argentiny spočívá v její nesmírné rozloze s velice nízkým počtem obyvatel. A že je tedy nutné nabídnout půdu k práci imigrantům ze zahraničí, tím je přitáhnout, zalidnit a zcivilizovat zemi. Tyto své plány mohl Sarmiento začít naplno uskutečňovat v letech 1868 až 1874, kdy byl zvolen argentinským prezidentem.

¹¹³ Ibid., str. 327.

Zřejmě každá diktatura vrhá stín na dějiny země, ale Sarmiento tu Rosasovu považuje nejen za nejsmutnější událost Argentiny, ale dokonce i celého lidského rodu.

„La historia de la tiranía de Rosas es la más solemne, la más sublime y la más triste página de la especie humana tanto para los pueblos que de ella han sido víctima, como para naciones, gobiernos y políticos europeos o americanos que han sido actores en el drama o testigos interesados.“¹¹⁴

Přitom ji však považuje i za nejvznešenější a nejslavnější, význam čehož zůstává zahalen, ledaže by autor tuto tyranii chápal jako nutný špatný krok při cestě za lepší budoucností. Nicméně i tak se Sarmientův výrok zdá být sebestředným, když regionální argentinskou tragédií, ač se zahraničním dopadem, klade na nejvyšší místo lidských dějin.

¹¹⁴ Ibid., str. 53. „Historie Rosasovy tyranie je tou nejslavnější, nejvznešenější a nejsmutnější stránkou lidského rodu jak pro lid, který byl její obětí, tak pro národy, vlády a politiky, evropské či americké, kteří byli činnými v tragédii nebo zúčastněnými svědky.“ Přeložil autor.

Rafael Leónidas Trujillo y Molina

Druhým diktátorem, na kterého zaměřím svou pozornost, je Rafael Leónidas Trujillo y Molina. V Dominikánské republice se držel u moci po dlouhých jedenatřicet let, a spolu s ním i celý rodinný klan Trujillů. Kvůli své specifičnosti se dokonce pro tuto diktaturu vžil i vlastní název, tzv. trujillismus. Podobně jako bylo možné označit Rosasovu diktaturu v Argentině ve století devatenáctém za archetypickou pro dané období, lze i tu Trujillovu o sto let pozdější diktaturu rovněž označit jako vzorovou. Dokonale odráží situaci států v karibském regionu, a vlastně i v Latinské Americe jako takové, které procházely dalším obdobím hledání vlastní identity, vymaňování se ze závislosti na USA a obdobím přechodu k demokratickým principům. Projevy Trujillovy diktatury tak lze považovat za reprezentativní, protože se v různých variacích a obměnách objevovaly ve většině diktatur v oblasti. Navíc patří k jedněm z nejdelších, a v jistém smyslu i „pokrokovou“, jelikož nebyla založena na čistém násilí, ale především na strachu z něho. Trujillova moc byla totiž podpořena armádou, v níž se vypracoval až na pozici hlavy státu, a velení nad ní si ponechával za všech okolností.

Je na místě, abych zde věnoval část prostoru komplexnějším biografickým údajům Trujilla a příslušníkům jeho rodinného klanu. Jako hlavní zdroj mi poslouží dílo Jesúse de Galíndeze „La Era de Trujillo“¹¹⁵, Trujillova

¹¹⁵ Galíndez, Jesús de. *La Era de Trujillo*. Buenos Aires: Editorial Americana, 1956.

Éra, které ovšem nemá být životopisem, ale jedním z příkladů fungování diktatury.

„Voy a estudiar ... el régimen político de la República Dominicana durante los 25 años de la Era de Trujillo (1930-1955). Pero no tanto como análisis de un país sino como prototipo de una especie continental. Los detalles podrán variar, pero los rasgos típicos se repiten de país en país.“¹¹⁶

Jak je možné si všimnout, autor se ve studii zabývá jen pětadvaceti lety z celkových jedenatřiceti Trujillovy vlády. Jesús de Galíndez byl Bask, který v letech 1940 až 1946 žil v Dominikánské republice, kde působil jako zaměstnanec Ministerstva práce. V roce 1946 odchází do New Yorku, kde píše svou doktorskou práci a posléze i knihu kritizující především Trujillov diktátorský režim. To se však protagonistovi toho díla nelíbilo, a tak, když Galíndez v roce 1956 zmizel, všeobecně se soudilo, že za jeho vraždou, potažmo únosem a vraždou, stojí právě Trujillo. Galíndez byl unesen z newyorské Páté Avenue, a pod vlivem drog byl dopraven Trujillovými lidmi na palubu soukromého letadla směřujícího do Dominikánské republiky.¹¹⁷ Ač se tělo oběti nikdy nenašlo, je evidentní, že se stal jednou z obětí praktik, které popisoval ve své knize. Domnívám se, že tato tragická událost jen zdůrazňuje závažnost knihy a svým způsobem podtrhuje pravdivost a věrohodnost obsahu.

Vraťme se nicméně k samotnému diktátorovi, kterého oslavuje hned několik životopisců, ovšem práce části

¹¹⁶ Ibid., s. 3. „Prostuduji politický režim Dominikánské republiky během 25 let Trujillovy Éry (1930-1955). Ale ne tak jako analýzu jedné země, nýbrž jako prototyp kontinentální záležitosti. Detaily se mohou lišit, ale typické rysy se opakují zemi od země.“ Přeložil autor.

¹¹⁷ Vázquez Montalbán, Manuel. *Vascos en Santo Domingo*. El País, 19/2/1990. [online]. [cit. 3.dubna 2006] Dostupné z: <<http://www.vespito.net/mvm/galindez.html>>

z nich byly čistým produktem prorežimní propagandy, a z hlediska věrohodnosti tudíž nepoužitelné. Rafael L. Trujillo y Molina se narodil 24.října 1891 Josému Trujillovi Valdézovi a Julii Molině jako druhý nejstarší ze sedmi synů, měl i čtyři sestry. Jeho rodištěm byl San Cristóbal, kterému byl z tohoto důvodu v roce 1939 zákonem udělen titul „Ciudad Benemérita“¹¹⁸, Zasloužilé město. Zajímavá je ještě informace o prarodičích, dědeček z otcovy strany byl důstojníkem španělské tajné policie, který dočasně sloužil na Santo Domingu; babička z matčiny strany byla Haitanka. V šestnácti letech získává práci telegrafisty, později se ožení a stane se otcem dcery Flor de Oro Trujillo. Teprve vylovení námořní pěchoty Spojených Států v roce 1916 spojené s okupací, která trvala až do roku 1924, mu poskytlo příležitost realizovat se jiným směrem. Koncem roku 1918 vstupuje do Národní Gardy a již začátkem následujícího roku se stává důstojníkem, díky vynikajícímu hodnocení vstupuje v srpnu 1921 do Školy pro důstojníky v Haině, o rok později dosáhne hodnosti kapitána. Stává se inspektorem a je postupně povyšován, až je prezidentem Horaciem Vásquezem v roce 1925 jmenován velícím plukovníkem policie, „Coronel Comandante de la Policía“. V následujících letech policejní složky zreorganizoval a povýšil je na Státní Armádu, „Ejército Nacional“, a sám byl jmenován brigádním generálem, „General de Brigada“. Na této pozici setrval až do státního převratu v únoru 1930, který měl za cíl svrhnout prezidenta Vásqueze, jenž si porušením Ústavy svévolně

¹¹⁸ Galíndez, J., Op. cit. s. 44.

prodloužil mandát o dva roky.¹¹⁹ Během prvních dnů převratu Trujillo sice nevyvíjel žádnou aktivitu, až se soudilo, že není zapleten do účasti na něm, nicméně stál na straně revolucionářů, ale po co možná nejdelší dobu se snažil předstírat loajalitu ke stávající Vásquezově vládě, a tak brzdit aktivity jeho příznivců. Hlavní strůjci celého převratu usoudili, že by generál Trujillo mohl být dobrým nástrojem ke svržení dosavadního prezidenta, avšak nepočítali s jeho osobními mocenskými ambicemi, a naopak spoléhali na oddanost armády.

“Es indudable que Trujillo estaba complicado en el golpe, y que intervino decisiva aunque cautamente en su desarrollo. Según mi informante, cerebro principal de lo sucedido fueron Rafael Vidal y Roberto Despradel; quienes, ... se dieron cuenta de que el brigadier Trujillo podía ser el instrumento más eficaz para derribar el Gobierno del Presidente Vásquez. Según esta referencia auténtica, Vidal y Despradel adoctrinaron políticamente al brigadier Trujillo y creyeron atraérselo hacia una causa que ellos estimaban justa y democrática; su error fue no contar con las ambiciones personales del brigadier, que en el campo militar no podía ascender más allá de la Jefatura del Ejército.”¹²⁰

¹¹⁹ Bethell, Leslie. -editor. *The Cambridge history of Latin America, Vol. VII.* USA: Cambridge University press, 1990. s. 510.

¹²⁰ Galíndez, J., Op. cit. s.14. „Je nepochybné, že Trujillo byl zapleten do převratu, a že zásadně, ač opatrně, zasáhl do jeho vývoje. Dle mého informátora, hlavními mozky celé události byli Rafael Vidal a Roberto Despradel; kteří, ... si uvědomili, že velitel Trujillo by mohl být nejúčinnějším nástrojem ke svržení vlády prezidenta Vásqueze. Podle této autentické informace, Vidal a Despradel politicky poučili velitele Trujilla a věřili, že ho přilákali k záležitosti, kterou oni považovali za správnou a demokratickou; jejich chybou bylo, že nepočítali s osobními ambicemi velitele, který už na vojenském poli nemohl postoupit výše než armádní velitelství.“ Přeložil autor.

Armáda ale stála za svým velitelem, kterým byl Trujillo, a stala se tak silou, jež mu umožnila cestu k moci. Jeho dvojí hra, kterou americký vyslanec Curtis označil za zradu, zapříčinila, že ve smlouvě za začátku března 1930, ukončující konflikt, se objevil šestý bod, který Trujillovi výslovně zakazoval kandidovat do prezidentské funkce. Avšak již o dva týdny později oznamuje svou kandidaturu a šestnáctého května je zvolen do prezidentského úřadu, do něhož slavnostně nastoupí přesně o tři měsíce později. Jak je to možné? Po měsíci funkce prozatímní vlády začíná Trujillo násilnou kampaň, při níž docházelo k přepadením opozičních kandidátů, jejich domů, k útokům na ně a na jejich volební shromáždění. Tyto útoky, spojené s vraždami nepohodlných odpůrců, pokračovaly i vzápětí po vyhraných volbách. Kampaň měla za cíl zlikvidovat opozici, což se jí zcela podařilo, jelikož 99% voličů odevzdalo svůj hlas Trujillovi, při pětapadesátiprocentní účasti.¹²¹ Od té doby je za Trujillova režimu účast na volbách vždy stoprocentní a vybraní kandidáti jsou vždy zvoleni jednomyslně. Avšak na rozdíl od Rosasova případu z roku 1835, v Dominikánské republice docházelo k machinacím s hlasy, volby byly zcela nedemokratické a neregulérní; občané například dostávali do svých průkazů totožnosti razítko dokládající účast ve volbách, a tak bylo prakticky nemožné nejít k volbám. Za zmínku ještě stojí Trujillov předvolební projev z 23.dubna 1930, ve kterém popírá jakékoliv nebezpečí spojené s jeho zvolením.

¹²¹ Ibid., s. 17-22.

„No hay peligro en seguirme, porque en ningún momento la investidura con que pueda favorecerme el resultado de los comicios de mayo, servirá para tiranizar la voluntad popular a la cual sirvo en este momento y a la que serviré lealmente en porvenir...”¹²²

Nic tolik nepopírá události následujících třech desetiletí a žádné tvrzení nebylo dál od pravdy, než tento předvolební manifest slibů budoucího tyрана.

Tři měsíce po svém volebním triumfu se oficiálně ujímá prezidentské funkce, dne šestnáctého srpna 1930. Toto datum se pro Dominikánskou republiku stalo velice významným, a to nejen díky oslavám, které se v budoucnu k tomuto výročnímu datu konaly, ale především díky tomu, že začala Trujillova Éra, „La Era de Trujillo”. Zákon číslo 247 z dubna, jak jinak než šestnáctého, roku 1940 ustanovuje, že na veškerých oficiálních dokumentech musí být vyznačen i příslušný rok Trujillovy Éry, počítáno od onoho šestnáctého srpna 1930.¹²³

Prvním krokem, který nový prezident učinil, bylo jmenování nové vlády. Ta se skládá takřka výhradně z Trujillových příznivců, jedním z nich je dokonce jeho strýc Teódulo Pina Chevalier. Členové Senátu se rovněž rekrutují z řad generálových stoupenců, a je mezi nimi i další strýc Plinio B. Pina Chevalier a také nejstarší Trujillov bratr Virgilio.¹²⁴ Jmenování této trojice předznamenalo budoucí vývoj správy státního aparátu, která se dále nesla v silném duchu nepotismu, což byl jeden

¹²² Ibid., s. 19. „Není nebezpečné mě následovat, protože v žádném okamžiku svěřeni úřadu, kterým by mě mohly obdařit výsledky květnových voleb, neposlouží k utiskování veřejné vůle, které sloužím v tuto chvíli a které budu věrně sloužit i v budoucnosti...” Přeložil autor.

¹²³ Ibid., s. 9, s. 47.

¹²⁴ Ibid., s. 22-23.

z charakteristických rysů trujillismu. Tedy v Trujillově případě dosazování příslušníků rodinného klanu do nejrůznějších důležitých funkcí, zprvu se jednalo o strýce a bratra, nedlouho poté i o další sourozence a otce, a později o syny, švagry a synovce. Důležitým faktorem, který umožnil tak silné projevy nepotismu, byl také nemalý počet jedenácti sourozenců, z nichž Rafael Leónidas pocházel. A tak silné rodinné a krevní pouto do jisté míry zajišťovalo vysoký stupeň loajality, obzvláště v zemi s pevnou rodinnou tradicí. Ovšem neznamená to, že by někteří členové klanu nemohli upadnout v nemilost, když se postavili Trujillově vůli.

„Incluso podríamos agregar a dos de los hermanos de Trujillo, Virgilio y Aníbal Julio, que en los primeros años ocuparon altos cargos y después cayeron en visible desgracia. Este sino de los favoritos es característica común de todas las dictaduras personales.“¹²⁵

Vzhledem k tomu, že se nemilost mohla vztahovat i na přímé členy rodiny, pro kohokoliv jiného byla tato možnost samozřejmostí. A tak se tito favorité těšili přízni jen po omezenou dobu, která samozřejmě nebyla pevně stanovena. Tím byli vystaveni nejistotě svého postavení, a vládnoucí tyran je mohl vždy odstranit z funkcí a úřadů dříve, nežli by mohli získat větší osobní vliv a moc, jimiž by mohli ohrozit jeho postavení. Trujillo si tak upevňoval své výsadní postavení a jedinečnost v celém režimu. Jedinou výjimku tvořila nedotknutelnost jeho nejstaršího syna Rafaela L. Trujilla Martíneze, nazývaného „Ramfis“, jehož

¹²⁵ Ibid., s. 125. „Dokonce bychom mohli přidat dva z Trujillových bratrů, Virgilia a Aníbala Julia, kteří v prvních letech zastávali vysoké funkce a potom upadli do viditelné nemilosti. Tento osud oblíbenců je společnou charakteristikou všech osobních diktatur.“ Přeložil autor.

od nejtěšnějšího dětství zahrnoval nejrůznějšími poctami, které nebyly právě obvyklé.¹²⁶ A relativně setrvalé přízni se těšil i bývalý důstojník Porfirio Rubirosa, který se oženil s Trujillovou nejstarší dcerou Flor de Oro a stal se tím členem klanu. Kupodivu jeho sláva neupadla ani po rozvodu a i nadále zastával různé, především vyslanecké, funkce. Pro Trujilla dělal tzv. špinavou práci a během svého působení v zahraničí byl spojován s politickými vraždami aktivních odpůrců režimu v exilu.¹²⁷ Takovýchto lidí měl diktátor vícero, Galíndez hovoří přinejmenším o třech vraždách v zahraničí, které by bylo možné dokázat¹²⁸, a jejichž strůjci zůstali nepotrestáni. Samotný Galíndez se stal přinejmenším čtvrtou obětí, ač oficiálně pouze zmizel, protože jeho tělo nebylo nikdy nalezeno.

Nicméně se ještě vrátím k funkcím a úřadům zastávaných příslušníky rodinného klanu Trujillů. Vypočíst zde, jakými všemi funkcemi jednotliví členové klanu prošli, by zabralo neúměrně mnoho místa, a tak se soustředím jen na několik charakteristických či zajímavých příkladů. V období prvního Trujillova mandátu se do „svých“ funkcí dostávají kromě Virgilia i další bratři, Aníbal Julio a J. Arizmendi, zvaný „Petán“, a také otec José Trujillo Valdez, jenž až do své smrti v roce 1935 zastával poslaneckou funkci. Zřejmě nejznámějším bratrem se stal o sedmáct let mladší Héctor Bienvenido, zvaný „Negro“, který sice až do začátku čtyřicátých let zastával jen vojenské funkce, nicméně se v roce 1952 stal na

¹²⁶ K tomuto tématu se ještě vrátím později v části věnované titulům a oceněním.

¹²⁷ Galíndez, J., Op. cit., s. 191-192.

¹²⁸ Ibid., s. 140-142.

doporučení¹²⁹ bratra prezidentem republiky. Ve funkci setrval až do roku 1960, kdy byl donucen rezignovat vzniklou mezinárodní krizí, kterou zapříčinil režimem organizovaný atentát na venezuelského prezidenta Betancourta, kritika Trujillovy diktatury.¹³⁰

Z významnějších úřadů, které jednotliví členové rodiny zastávali, stojí za to zmínit funkci vojenských poradců v Evropě, velitele policie, a ministry Zahraničních vztahů či Vojenství.¹³¹ Dalším dokladem nepotismu se stali Trujillovi švagři, o Rubirosově postavení a funkci již byla řeč, další tři zaujali například místo ministra Vnitřních záležitostí či poslance.¹³² V neposlední řadě je třeba zmínit prvorozeného „Ramfise“, jenž zastával především vojenské funkce, a kterého otec připravoval na budoucí dynastické nástupnictví na pozici muže číslo jedna. Ani ostatní potomci nepřišli zkrátka, nejstarší Flor de Oro byla jmenována Prvním tajemníkem velvyslanectví v USA, „Primer Secretario de la Embajada“¹³³, nejmladší syn Radhamés kráčel ve vojenských stopách svého staršího bratra. Podobně i synovci zastávali především vojenské funkce. Mladší dcera Angelita se svou stejně starou sestřenicí byly ve svých necelých čtrnácti letech jmenovány Mimořádnými velvyslankyněmi, „Embajadora Extraordinaria“, při příležitosti korunovace anglické královny; byly jim prokazovány náležitě oficiální pocty a stejně tak byly přijaty i generálem Francem ve

¹²⁹ Způsob a výběr kandidátů nejen na prezidenta, ale i do voleb, zcela závisel na Trujillově vůli – vždy se plně respektovala jeho „přání“ a „doporučení“. Viz dále.

¹³⁰ Bethell, L. -ed. *The Cambridge history of Latin America*. Op. cit., s. 519.

¹³¹ Galíndez, J., Op. cit. s. 27, s. 34, s. 47, s. 54-56, s. 89, s. 190-192.

¹³² *Ibid.*, s. 80, s. 193.

¹³³ *Ibid.*, s. 58.

Španělsku.¹³⁴ Nicméně ještě jeden zajímavý rys lze na těchto projevech nepotismu nalézt; nezřídka se stávalo, že se na dané pozici jednotliví členové klanu střídali. V okamžiku, kdy byl jeden odvolán a dosazen do jiného úřadu, většinou důležitějšího, na jeho místo nastupuje druhý. Takto byl například Héctor povýšen na brigádního generála, aby se mohl stát velitelem štábu namísto svého bratra Aníbala, jenž se stal poslancem.¹³⁵

Co se týká samotné Trujillovy vlády, tak mu krátce po inauguraci velice pomohl ničivý cyklón San Cenón, který se třetího září 1930 přehnal přes Dominikánskou republiku. Pro své následky byl totiž dobrou záminkou pro omezení občanských práv zaručených Ústavou, navíc mezi hromadně spálenými těly neidentifikovaných obětí zřejmě zmizeli i někteří političtí vězni.¹³⁶ Dalším krokem byla rekonstrukce nepříliš poničeného hlavního města Santo Domingo z prostředků zahraniční pomoci, nakonec po čtyřech letech ukončené práce posloužily k přejmenování Kolumbem založeného města na Ciudad Trujillo. Zákon, který to nařizoval, byl schválen za Trujillovy nepřítomnosti během jeho cesty do zahraničí počátkem roku 1936.¹³⁷ Spolu se stavbou „nového“ hlavního města však započala i politická „rekonstrukce“, vzniká nová osobní Trujillova strana, která pod názvem „Partido del general Trujillo“, Strana generála Trujilla, oficiálně začíná fungovat k prvnímu výročí prezidentovy vlády.¹³⁸ O půl roku později je přejmenována na „Partido Dominicano“, Dominikánskou

¹³⁴ Ibid., s. 88, s. 192.

¹³⁵ Ibid., s. 36-37.

¹³⁶ Ibid., s. 23.

¹³⁷ Ibid., s. 35.

¹³⁸ Ibid., s. 24.

stranu, předsedou je pochopitelně sám Trujillo. Opoziční strany nejenže postupně přestávají fungovat, ale přestávají i existovat; pluralita politických stran je znemožněna. Ve volbách se prezentuje jediná strana s výjimkou voleb v letech 1942 a 1946. V roce 1942 se voleb účastní i další politická strana, „Partido Trujillista“, avšak obě dvě strany mají shodnou kandidátku.¹³⁹ Druhou výjimkou je rok 1946, kdy ze strachu z mezinárodního tlaku vzniká „opoziční“ strana „Partido Laborista Nacional“, Národní dělnická strana. Vzniká z impulsu režimu, kandidáti jsou režimem schváleni, ve volbách získává předem dohodnutých deset procent hlasů rozdělených tak, aby každý ze dvou zvolených kandidátů vyhrál v jednom volebním okrese.¹⁴⁰

Za Trujillova režimu ještě více vynikala jedna společná charakteristika latinskoamerických diktatur dvacátého století, kterou byla snaha o zdání ústavnosti. Během své vlády se Trujillo snaží navenek zachovávat všechny formální náležitosti stanovené Ústavou jako jsou pravidelné volby, délka mandátů, apod., a maskovat tak tyranský režim, v němž se vše odvíjí od jeho osoby.

„Por otra parte es evidente que el régimen de Trujillo -como en general todas las dictaduras iberoamericanas del siglo XX- procura disfrazar la voluntad de un hombre en las apariencias constitucionales de elecciones, Congeso, leyes, tribunales, derechos civiles y sociales...“¹⁴¹

¹³⁹ Ibid., s. 106.

¹⁴⁰ Ibid., s. 64, s. 71-72.

¹⁴¹ Ibid., s. 100. „Na druhou stranu je zřejmé, že Trujillov režim –stejně jako obecně všechny iberoamerické diktatury XX. století- se pokouší neomezenou vůli jednoho muže zamaskovat ústavním zdáním v podobě voleb, Parlamentu, zákonů, soudů, občanských a společenských práv...“ Přeložil autor.

Velice dbá na to, aby veškeré kroky, které podnikne ve vedení státu, byly v souladu s platnými zákony, potažmo Ústavou, a zachovával tak zdánlivé dodržování demokratických principů. A tak v roce 1934 na konci svého prvního prezidentského období mění poprvé samotnou Ústavu, aby lépe vyhovovala jeho potřebám. Znovu tak činí v letech 1942 a 1947, a pokaždé je nově publikována Ústava v celém svém znění, není tedy možné tyto změny brát pouze jako dodatky.¹⁴² Dále ještě Galíndez hovoří i o čtvrté změně připravované od roku 1954, která měla zajistit dynastickou následnost pro Trujillova prvorozeného „Ramfise“. Všechny tyto ústavní změny mají několik společných rysů. Prvním z nich je, že všechny změny navrhoval Trujillo osobně, dokonce i tu v roce 1942, kdy nezastával prezidentskou ani jinou politickou funkci. Dalším rysem je, že většina jednotlivých změn reaguje na aktuální okolnosti a do Ústavy zakotvuje, a tím i legalizuje, v té době již používané praktiky režimu. A s tím souvisí i poslední dva body společné charakteristiky. Na jednu stranu si Trujillov režim Ústavy příliš neváží, jelikož si ji dle svých současných požadavků mění, jak se mu zachce. Na druhou stranu si ideje Ústavy cení a váží natolik, že má potřebu do ní všechny ty změny zakotvit, aby se staly zákonnými.

„En la República Dominicana la voluntad de Trujillo es omnipotente, pero cuida mucho de revestirse en ropaje constitucional; en un ropaje que cambia a medida que lo juzga

¹⁴² Ibid., s. 53, s. 99-100.

conveniente. La Constitución no es un documento básico y permanente. Pero es una fachada que jamás se descuida."¹⁴³

V obdobích mezi ústavními změnami dochází k vydávání mnoha zákonů, které reagují jen na potřebu aktuální situace. Často tak vzniká celá řada výjimek z jednoho konkrétního nedodržovaného zákona, aniž by tento byl jednoduše zrušen. Příkladnou ukázkou je zákon z roku 1930 zakazující pojmenovávání ulic, měst, atd., po osobách, které nejsou alespoň deset let po smrti, a používání jejich podobizen na známkách.

„Es la Ley № 40 del 10 de diciembre de 1930; en ella se prohíbe dar nombres de personas a las calles, villas, ciudades, etc. o de utilizar su efigie en sellos de correos, a menos que se trate de personas que "lleven no menos de diez años muertas" y hayan rendido grandes servicios."¹⁴⁴

Nicméně již o necelé dva roky později je tento zákon poprvé porušen, a to zákonem jiným, jenž povoluje emisi známek s Trujillovým portrétem k příležitosti jeho narozenin. Tentýž rok je schváleno i jméno nové provincie, „Provincia Trujillo“. V průběhu let je pak hlavní město přejmenováno na „Ciudad Trujillo“, vznikají silnice „Presidente Trujillo“ a „Ramfis“, mosty „José Trujillo Valdez“ a „Julia Molina“, přístav „Puerto Trujillo“, vznikají nové provincie „Libertador“ a „Benefactor“ a další jsou přejmenovány na „Trujillo el Grande“ a „San Rafael“, nejvyšší hora nese jméno „Pico Trujillo“, nemluvě

¹⁴³ Ibid., s. 101-102. „V Dominikánské republice je Trujillova vůle všemocná, ale velice se stará, aby se oblékla do ústavního hávu; do hávu, který mění podle toho, jak uzná za vhodné. Ústava není základním a trvalým dokumentem. Nýbrž je fasádou, která se nikdy neopomine.“ Přeložil autor.

¹⁴⁴ Ibid., s. 26. „Jedná se o zákon č.40 z 10.prosince 1930; v něm se zakazuje dávat jména osob ulicím, vesnicím, městům, atd. nebo používat jejich podobiznu na poštovních známkách, pokud se nejedná o osoby, které „jsou alespoň deset let po smrti“ a prokázaly velké služby.“ Přeložil autor.

o množství ulic, čtvrtí, vesnic, apod. nesoucích jméno některého z příslušníků klanu.¹⁴⁵

V podstatě to znamená, že existuje dvojí Ústava; jedna je její psaná podoba, a druhá je její používání ve skutečném světě. Ve stejné situaci se nacházejí i zákony. Na jednu stranu je oboje ceněné natolik, že každá změna musí být zákonodárně upravena, ale na stranu druhou se v praxi používají jen takové normy, které režimu vyhovují, ostatní si vykládá a upravuje podle svého.

S nestálostí postavení v jednotlivých funkcích souvisí i další specifikum Trujillovy diktatury, tím byl způsob rezignací z úřadů a funkcí. Jelikož Trujillo disponoval v zemi prakticky neomezenou mocí, samozřejmě i rozhodoval o tom, kdo a kdy v jaké funkci setrvá nebo ji naopak opustí. Koneckonců z jeho pozice tyrana je to vcelku pochopitelné a očekávané. Avšak i zde zauřadovala potřeba uchovat si zdání legálního a demokratického postupu. A tak Trujillo zavádí systém rezignací, zprvu pouze ve své straně, později i ve vládních funkcích. Pod záminkou toho, aby státní úředník nezneužíval mocí mu svěřené ku vlastnímu prospěchu, musel tento při nástupu do funkce odevzdat diktátorovi podepsanou rezignaci na tuto funkci, ovšem bez data. Když se kdokoliv znelíbil režimu, jemuž sloužil, stačilo jednoduše vyplnit datum a byla na světě platná rezignace¹⁴⁶. Vyjma prvního Trujillova prezidentského mandátu, v jehož počátku docházelo ke spontánním rezignacím zastupitelů z politických důvodů či z přesvědčení, a během něhož se ještě vcelku respektovaly

¹⁴⁵ Ibid., s. 26-27, s. 36-38, s. 54, s. 57.

¹⁴⁶ Bethell, L. -ed. *The Cambridge history of Latin America*. Op. cit., s. 521.

volené funkce, docházelo v obou zastupitelských komorách k častým rezignacím. Zhruba lze říct, že v průměru za volební období docházelo k dvojnásobku rezignací než bylo mandátů, a jen velmi malé procento z nich bylo přirozených z důvodů úmrtí.¹⁴⁷ Zákonodárná moc tedy byla silně ovlivňována Trujillovou vůlí, moc výkonná -armáda- byla zcela pod jeho vlivem. Soudní moc pracovala vcelku dobře, pokud se ovšem případu neúčastnil někdo z rodinného klanu nebo nějaký aktuální oblíbenec, pak se nenašel soudce, který by měl odvahu soudit podle práva a ne podle přání režimu. I soudci se museli obávat svých nedatovaných rezignací¹⁴⁸, a tak se všechny tři základní nezávislé ústavní moci sbíhají v ruku diktátora. Neexistují tak tři oddělené moci, ani zastupitelé volení na určité období, ale moc jediná, individuální, Trujillova, a jediný mandát, Trujillov diktátorský.

„La aparente división constitucional de Poderes y su ineficacia práctica es característica común a todas las dictaduras latinoamericanas. Pero no conozco a ninguna en que el truco de “renuncias” se practique como en la República Dominicana; a mi juicio ésta es la característica más peculiar del régimen trujillista,...”¹⁴⁹

Zmíněné rezignace umožňovaly kontrolu nad kandidáty ve všech funkcích a také jejich snadnou výměnu v okamžiku, kdy by mohli získat nějakou významnější moc. Tuto nejistotu postavení svých podřízených diktátor využil

¹⁴⁷ Galíndez, J., Op. cit., s. 103-105, s. 111-115.

¹⁴⁸ Ibid., s. 126-127.

¹⁴⁹ Ibid., s. 105. „Zdánlivé ústavní rozdělení mocí a praktická neúčinnost jsou společnou charakteristikou všech latinskoamerických diktatur. Ale neznám žádnou, ve které by se trik s „rezignacemi“ používal tak, jako v Dominikánské republice; dle mého názoru je tou nejzajímavější charakteristikou trujillistického režimu,...” Přeložil autor.

k tomu, aby si je ještě více podrobil a ponížil. Poměrně často se stávalo, že ten, kdo se pohyboval na výslunní moci, byl z výšky sražen dolů. Ovšem okamžik jeho podrobení a ponížení přichází ve chvíli, kdy je mu po období nemilosti znovu nabídnut nějaký úřad, třeba i ten samý, který musel opustit, a ten dotyčný ho přijme a tím se zcela zaváže režimu.¹⁵⁰

Režim jako takový má v Dominikánské republice v letech 1930 až 1962 formu diktatury s Trujillem v čele. Vzhledem k absenci jakékoliv junty je možné hovořit o osobní diktatuře, či dokonce o osobní tyranii.

„En realidad ...estos regímenes merecen mejor el nombre de tiranía; en el sentido de que la dictadura supone un régimen formal propio, y lo que existe en Hispanoamérica son situaciones de hecho en violación de la aparente Ley formal. No existe una filosofía ideológica, es sólo un poder de hecho basado en la ley del más fuerte.“¹⁵¹

Na rozdíl od diktatury, která předpokládá existenci vlastního formálního ideologického režimu, je totiž tyranie pouhým plněním vůle moci, jež je podpořena silou. Držitelem této moci je Trujillo, nezávisle na tom, zda-li se nachází v prezidentském úřadu či nikoliv. Ještě před koncem svého prvního mandátu do roku 1934 prohlašoval, že odmítá znovuzvolení, i když by si to vláda přála, a že vše ponechá v rukou lidu.¹⁵² Nicméně i přes toto prohlášení nakonec kandiduje a je jednomyslně zvolen na další funkční období 1934 až 1938. V roce 1937 však došlo ke krizi

¹⁵⁰ Ibid., s. 123, s. 144.

¹⁵¹ Ibid., s. 1. „Ve skutečnosti ...si tyto režimy více zaslouží název tyranie; v tom smyslu, že diktatura předpokládá vlastní formální režim, a to, co existuje v Hispánské Americe, jsou situace fakticky porušující zdánlivé formální zákony. Neexistuje žádná ideologická filosofie, je pouze jedna moc ve skutečnosti založená na právu silnějšího.“ Přeložil autor.

¹⁵² Ibid., s. 27.

v podobě masakru tisíců haitských dělníků v dominikánském pohraničí¹⁵³, což Trujillovi znesnadnilo další kandidaturu z toho důvodu, že velice dbal na pozici Dominikánské republiky na mezinárodní scéně. Prezidentem se na dobu dvou let do své smrti stává Jacinto B. Peynado, viceprezidentem Troncoso de la Concha, jelikož byli voličům doporučení dosavadní hlavou státu.

„Las elecciones tienen lugar el día 16 de mayo; el “Listín Diario” publica ese día un gran titular que reza: “¡Pueblo! Vota por los candidatos del Partido Dominicano Peynado y Troncoso, indicados por el Honorable Presidente Trujillo”.”¹⁵⁴

Protože to byl Trujillo, kdo vybíral kandidáty a rozhodoval, kdo, kam a kdy bude zvolen. Tak sám sice v letech 1938 až 1942 nezastával prezidentskou funkci, nicméně i nadále je celý stát pod jeho pevným vedením. V roce 1942 nastupuje do svého třetího mandátu, tentokrát díky změněné Ústavě už na pět let, a díky záměrně vyvolaným přesunům na nejvyšších státních pozicích dokonce nastupuje do úřadu již o tři měsíce dříve, prakticky ihned po volbách. A plynule naváže čtvrtým mandátem roku 1947, po jehož skončení se roku 1952 stáhl do ústraní, a v prezidentském křesle ho vystřídal na osm let bratr Héctor. Skutečným vládcem republiky však stále zůstává Trujillo, a je jím až do své smrti následkem úspěšného atentátu z třicátého května 1961.

¹⁵³ K této události se ještě vrátím později.

¹⁵⁴ Galíndez, J., Op. cit., s. 42. „Volby se konaly 16.května; (deník) „Listín Diario“ toho dne publikoval titulek, který zní: „Národě! Vol kandidáty Dominikánské strany Peynada a Troncosa, doporučené Ctihodným Prezidentem Trujillem.“ Přeložil autor.

Po celou dobu svého panování si diktátor ponechává nejvyšší velení nad ozbrojenými složkami, které tvoří páteř režimu, a o které může opřít svou moc.

„Lo que impera no es la Ley, sino la voluntad del Benefactor; aunque a menudo se dicte la oportuna ley a la medida. Y la fuerza armada de su régimen es la máxima justificación de sus decisiones.“¹⁵⁵

Armáda Dominikánské republiky naposledy válčila v polovině devatenáctého století, když při získávání nezávislosti čelila haitským invazím. I přes tuto dlouhodobou nečinnost si republika udržuje vysoké stavy armádních příslušníků, což si vyžaduje enormně vysoké náklady. Jedná se o téměř dvě pětiny ze státních výdajů, jež šly na financování armády; další částka rovná pětině nákladů armády byla určena na zdroje pro policejní sbory. Konkrétní údaje pro rok 1952 hovoří o 38,5% ze státního rozpočtu pro armádu a dalších 7,5% pro policii. Pro srovnání, za tentýž rok částka určená na celé školství dosáhla 7%, tedy o něco méně než pohltila samotná policie.¹⁵⁶ Jak mnoho jiných diktatur, i ta Trujillova se opírala o ozbrojené síly, které v těchto případech neslouží jako ochrana proti agresí zvenčí, ale naopak suplují funkci domácí okupační armády. „Ese Ejército no está concebido para prever invasiones externas...; es un Ejército de ocupación interna, es un simple aparato de dominación política.“¹⁵⁷ Nejenom že hlídají režim zevnitř, ale v Trujillově případě především slouží k ochraně jeho

¹⁵⁵ Ibid., s. 134. „To, co vládne, není Zákon, nýbrž vůle Dobrodince; i když se často vydá příhodný zákon na míru. A ozbrojené síly jeho režimu jsou největším ospravedlněním jeho rozhodnutí.“ Přeložil autor.

¹⁵⁶ Ibid., s. 162, s. 173-174.

¹⁵⁷ Ibid., s. 162. „Tato armáda není pojata, aby počítala s invazemi z vnějšku...; je to armáda vnitřní okupace, je to jednoduchý nástroj politické okupace.“ Přeložil autor.

vlastní osoby. Další náplní činnosti armády je hlídkování na silnicích; při výjezdech z měst a na křižovatkách stává a kontrolují všechny vozy, díky čemuž má režim velmi dobrou představu o pohybu obyvatel. Kromě toho se vojsko věnuje domácí i zahraniční špionáži. Oproti tomu policie má na starosti běžný pořádek ve městech, ale také politickou špionáž obyvatel; má zavedeny archívy se složkami údajů a zpráv (včetně anonymních udání) o celé řadě Dominikánců.¹⁵⁸

Byla to právě armáda, kdo byl s největší pravděpodobností zodpovědný za masakr haitských dělníků v roce 1937. Celý incident proběhl začátkem října a režimu se ho na domácí půdě podařilo držet v tajnosti po více než jeden měsíc, do zahraničního tisku zprávy o něm pronikly po zhruba třech týdnech. Podle prvních zpráv vojáci povraždili několik set haitských sezónních dělníků na dominikánském území, s postupem času se počet obětí rozrostl na několik tisíc, velice se liší podle různých zdrojů, ale počty obětí se nakonec pohybovaly kolem dvanácti tisíc. Jiné zdroje uváděly i dvojnásobná čísla, tedy dvacet až pětadvacet tisíc zavražděných.¹⁵⁹ Největší záhadou případu bylo, proč k vlastnímu masakru vůbec došlo, jako o jedné z pravděpodobných příčin se hovořilo o příliš horlivé interpretaci jedné z Trujillových poznámek některým z důstojníků. Jelikož celá situace vyvolala značný mezinárodní tlak, především po vyšetření incidentu, Trujillo musel přijmout příslušná opatření a slíbit, že případ nechá prošetřit. Dá odsoudit

¹⁵⁸ Ibid., s. 166-167.

¹⁵⁹ Ibid., s. 41, s. 197-201.

šestnáct osob na třicet let za vraždu 134 Haitianů a 12 Dominikánců, z veškerého počtu tisíců zavražděných. Zároveň se zaváže vyplatit jako odškodné Haitijskému státu 750.000 amerických dolarů, částka je nakonec redukována na 525.000 dolarů.¹⁶⁰ Posledním důsledkem konfliktu bylo Trujillovo již zmiňované rozhodnutí nekandidovat do příštích prezidentských voleb. Paradoxem celé události je, že o rok a půl dříve, v dubnu 1936, došlo ke konečnému vyřešení pohraničních sporů podepsáním smlouvy s Haiti ohledně vymezení hranice mezi oběma státy. Na konci téhož roku dominikánský ministr zahraničí dokonce podal oficiální žádost na udělení Nobelovy ceny za mír pro představitele obou států, Trujilla a Vincenta.¹⁶¹

Zahraniční politika Dominikánské republiky se nese zcela v duchu závislosti na zahraniční politice Spojených států, vyjma období napjatých vztahů s Haiti, jež se USA snažily urovnat. Důvod lze hledat v americké okupaci v letech 1916 až 1924, díky níž Trujillo vstoupil do armády a získal značné postavení. O tom, že Dominikánská republika kopíruje zahraniční politiku USA svědčí i prohlášení neutrality na začátku II. světové války, ovšem s dodatkem, že bude následovat politiku USA. „...la República Dominicana se ha proclamado neutral en la guerra “pero seguirá la política de los Estados Unidos por donde quiera que éstos se dirijan”.”¹⁶² Po vstupu USA do války dominikánský prezident Troncoso žádá na doporučení Trujilla, jenž se v té době oficiálně nepodílí na vládě,

¹⁶⁰ Bethell, L. -ed. *The Cambridge history of Latin America*. Op. cit., s. 517., Galíndez, J., Op. cit. s. 41.

¹⁶¹ Galíndez, J., Op. cit., s. 35-36.

¹⁶² *Ibid.*, s. 45. „... Dominikánská republika se ve válce prohlásila za neutrální, „ale bude následovat politiku Spojených států kamkoliv, kam se bude tato ubírat“.“ Přeložil autor.

parlament o vyhlášení války Japonsku a o tři dny později i Německu a Itálii. Během války jsou potopeny obě dvě dominikánské lodi, "Presidente Trujillo" a "San Rafael", což je veškerá aktivita Dominikánské republiky ve válce. Obdobným způsobem Trujillo přistupoval ke Korejské válce, sice vyjádřil plnou podporu USA, ale o možnosti vyslání jednotek začíná hovořit až na jejím konci. Po roce 1945 proběhlo krátké sblížení se Sovětským svazem, od kterého ale s propuknutím studené války bylo rychle upuštěno a následoval návrat k politice USA. Nejen Trujillo, ale i další latinskoameričtí diktátoři, začali své režimy ospravedlňovat bojem proti komunismu. Hlásali, že jediným nepřítelem jsou komunisté a je potřeba vlast uchránit před jejich hrozbou tím, že i nadále musí být zachován stávající režim, tedy diktatura, anebo že se vlády chopí nepřátelé-komunisté. Což je samozřejmě klamné tvrzení, navíc oba dva typy režimů se v některých projevech od sebe příliš neliší; „...estos regímenes son al menos tan dictatoriales como los comunistas, y en muchos detalles coinciden aunque la finalidad y base ideológica sean distintas;“¹⁶³. Jak již bylo řečeno, Trujillo velice dbal o mezinárodní mínění, což vedlo kupříkladu k tomu, že Dominikánská republika ratifikovala nejvíce mezinárodních smluv na americkém kontinentu. Ve skutečnosti to znamená, že se mezinárodní smlouvy podepisují, aniž by se někdo příliš staral o jejich obsah, případně o jejich následné dodržování.¹⁶⁴

¹⁶³ Ibid., s. 229. „...tyto režimy jsou přinejmenším stejně diktátorské jako ty komunistické, a v mnoha podrobnostech se shodují, ačkoliv cíle a ideologický základ jsou jiné;“ Přeložil autor.

¹⁶⁴ Ibid., s. 207.

Ač byl ve vlasti Trujillo uctíván jako nejdůležitější osobnost a byly mu prokazovány nejvyšší pocty, za hranicemi země je již považován za nebezpečného diktátora a mimo americký kontinent je už zcela odmítán. Při jeho cestě do Evropy v létě 1939 se musel nechat jmenovat Výjimečným velvyslancem, „Embajador Extraordinario“, pro Francii a Velkou Británii, aby ho státníci těchto zemí oficiálně přijali. Podobně byl koncem roku 1952 při cestě do USA jmenován Speciálním velvyslancem se zvláštním posláním a Zástupcem Dominikánské republiky před Spojenými národy, „Embajador Especial at large y Representante de la República Dominicana ante las Naciones Unidas“.¹⁶⁵ Jedná se totiž o období, kdy Trujillo nezastával prezidentskou funkci, ač se dříve objevila neúspěšná myšlenka jmenovat ho doživotním prezidentem, „Presidente Vitalicio de la República Dominicana“.¹⁶⁶ Množství nejrůznějších udělených titulů je dalším charakteristickým rysem diktátorů, a Trujillo v tomto ohledu zcela odpovídá latinskoamerickým standardům. Již v roce 1932 se nechá „naléhavým usnesením“ jmenovat Dobrodincem vlasti, „Benefactor de la Patria“, a o rok později je speciálně pro Trujilla uzákoněna nejvyšší možná vojenská hodnost generalissima a vzápětí je jím i jmenován.¹⁶⁷ Stává se tak jedním ze čtyř úřadujících generalissimů dvacátého století, avšak jako jediný tuto hodnost získává v době míru a nemusí čelit občanským válkám jako zbylí tři; Stalin v Rusku, Franco ve Španělsku a Čankajšek v Číně.¹⁶⁸ Kromě této hodnosti je v lednu roku

¹⁶⁵ Ibid., s. 87.

¹⁶⁶ Ibid., s. 33, s. 44-45.

¹⁶⁷ Ibid., s. 28, s. 30.

¹⁶⁸ Ibid., s. 165.

1942 po vstupu do války jmenován Nejvyšším velitelem armády a námořnictva, „Jefe Supremo del Ejército y la Armada“, o deset let později, když se v roce 1952 stal prezidentem bratr Héctor, je jmenován Vrchním velitelem ozbrojených sil republiky, „Comandante en Jefe de las Fuerzas Armadas de la República“.¹⁶⁹ Krátce po začátku Trujillova druhého prezidentského mandátu v roce 1934 je vydán zákon udělující nejstarší latinskoamerické univerzitě sídlící v Santo Domingu povolení udělovat doktoráty honoris causa. O dva týdny později je jako prvním udělen prezidentovi republiky, od té chvíle je vždy titulován jako „Generalísimo Doctor Rafael Leonidas Trujillo Molina, Honorable Presidente de la República, Benefactor de la Patria“.¹⁷⁰ Šest let poté je dokonce jmenován profesorem ekonomie, „Catedrático de Economía Política“, přestože nemá žádné universitní vzdělání, dokonce neexistují doklady o tom, že by měl jiné než základní vzdělání.¹⁷¹ Tuto profesuru získává za podepsání dominikánsko-americké smlouvy v srpnu roku 1940, která navrátila celnice pod dominikánskou správu; do té doby se nacházely od konce okupace pod správou americkou. V Dominikánské republice byly všechny zásluhy za podepsání této smlouvy připisovány Trujillovi, ač ve skutečnosti se jednalo o projev Rooseveltovy politiky dobrého sousedství¹⁷². Po podpisu je Trujillovi udělen další titul

¹⁶⁹ Ibid., s. 54, s. 85.

¹⁷⁰ Ibid., s. 32. „Generalissimus doktor Rafael Leonidas Trujillo Molina, ctihodný prezident republiky, Dobrodílec vlasti.“ Přeložil autor.

¹⁷¹ Ibid., s. 173, s. 181.

¹⁷² Politika dobrého sousedství F. D. Roosevelta znamenala změnu postoje USA k latinskoamerickým zemím a opuštění dřívějších expanzionistických doktrín. Hlásala, že žádný stát nemá právo zasahovat do vnitřních záležitostí jiných zemí, tedy ani USA. Tak se měly vztahy USA s latinskoamerickými zeměmi nést v tomto duchu.

Obnovitele finanční nezávislosti, „Restaurador de Independencia Financiera“, a pero, jímž smlouvu podepsal, je prohlášeno za státní klenot.¹⁷³ Mezi další tituly, jež byly Trujillovi uděleny a jež svědčí hlavně o snaze těch institucí, které tituly udělovaly, zavděčit se a zviditelnit se před režimem, patří například „Primer periodista de la República“, „Protector del Obrerismo Organizado“ a „Máximo Protector de la Clase Obrera Dominicana“, „Primer Maestro de la República Dominicana“, „Padre de la Patria Nueva“,¹⁷⁴ atd.

Kromě množství titulů byl Trujillo též nositelem početných řádů a ocenění, a to jak domácí, tak zahraniční provenience. Do roku 1947 těch zahraničních nasbíral třicet, do konce jeho života se toto číslo ještě zvýšilo na celkových čtyřicet pět vyznamenání a řádů; k tomuto číslu je dále nutné připočíst dalších devět udělených Dominikánskou republikou.¹⁷⁵

Trujillo ale nebyl jediným členem klanu, který se honosil různými tituly, jeho syn „Ramfis“ ho sice nezastínil, co se množství týče, avšak co do ojedinělosti dozajista ano. Svou první vojenskou hodnost získává v roce 1933 ještě před dovršením čtvrtého roku života, „za zásluhy ve službě“ je jmenován plukovníkem, „Coronel del Ejército“.¹⁷⁶ Zákon z roku 1937 mu uděluje titul Ochránce chudých dětí, „Protector de los niños pobres“, a tentýž rok je mu uděleno vojenské vyznamenání „pro výjimečné

¹⁷³ Galíndez, J., Op. cit. s.49

¹⁷⁴ Ibid., s. 56, s. 59, s. 93. „První novinář republiky, Ochránce organizovaného dělnictva a Nejvyšší ochránce dominikánské dělnické třídy, První učitel Dominikánské republiky, Otec Nové Vlasti.“ Přeložil autor.

¹⁷⁵ *Biografía de Rafael Trujillo Molina* In *Historia Patria Dominicana* [online]. [cit. 10.dubna 2006] Dostupné z: <<http://www.27febrero.com/trujillo.htm>>, Galíndez, J., Op. cit. s. 181-183.

¹⁷⁶ Galíndez, J., Op. cit. s.29, s.190

schopnosti, které prokázal ve svém raném věku“, „Medalla Militar por las excepcionales virtudes de que ha dado muestra a su temprana edad“.¹⁷⁷ V devíti letech se stává brigádním generálem, aby nakonec ve svých čtrnácti letech požádal o odebrání všech hodností s tím, že si je hodlá vydobýt vlastní zásluhou; o deset let později je generálmajorem a vrchním velitelem leteckých sil.

Dalším rodinným příslušníkem, kterého v souvislosti s tituly zmíním, je Trujillova matka, doña Julia Molina. Přestože se její syn stal dominikánským diktátorem, zůstává i nadále skromnou a prostou ženou, nicméně i v době, kdy Trujillo není prezidentem, je jí ponechán titul První dámy, kromě něj je také nositelkou titulu První matky.

„Doña Julia es una mujer sumamente discreta y sencilla, pese a los honores que su hijo ha volcado sobre ella; es Primera Dama de la República aunque su hijo no sea Presidente, y Primera Madre; su efigie ha sido impresa también en sellos de correos.“¹⁷⁸

Jak je vidět, i Trujillo patří mezi ty diktátory, kteří ctí svou matku a chtějí jí poskytnout náležité ohodnocení; vzhledem k převažující křesťanské výchově s důrazem na rodinu v celém latinskoamerickém regionu se nejedná o nijak výjimečný jev.

Podobně jako mnozí další diktátoři, také Trujillo trpěl jistou formou megalomanství. Narozdíl od jiných se primárně neprojevovala touhou stavět monumentální díla, přestože se při prvním znovuzvolení rozpoutala kampaň za vztyčení

¹⁷⁷ Ibid., s. 38, s. 40.

¹⁷⁸ Ibid., s. 193, s. 39. „Doña Julia je ženou nanejvýše mlčenlivou a prostou, i přes počty, jež jí její syn udělil; je První dámou republiky i když její syn není prezidentem, a První matkou; její portrét byl také vytištěn na poštovních známkách.“ Přeložil autor.

Dobrodincovy sochy, k prvnímu výročí Ciudad Trujillo je vztyčen kolosální obelisk a v roce 1943 vzniká myšlenka postavit tři sta sedmdesát metrů vysoký Trujillův Pomník Míru, na nějž bylo později ze státního rozpočtu uvolněno šest set tisíc amerických dolarů.¹⁷⁹ Jeden z projevů tohoto velikášství tvořila posedlost tím, že všechno kolem Trujilla muselo nést jeho jméno, případně jméno jiného příslušníka klanu; o místních názvech jsem již dříve hovořil. V tomto směru zašel dokonce tak daleko, že vytvořil heslo režimu shrnující zásady, kterými se řídí, jež mělo stejnou zkratku jako diktátorovy iniciály, „R.L.M.T.“. „Rectitud, Libertad, Moralidad, Trabajo“, Rovnost, Svoboda, Morálka, Práce; toto heslo se v neúplné podobě objevilo poprvé kolem roku 1938 na titulní stránce stranické brožury, chybějící heslo „Moralidad“ bylo doplněno až později v době, kdy Trujillo nechal schválit speciální rozvodový zákon umožňující ukončit bezdětný svazek, aby se mohl vyvázat z manželství a podržet si před lidem zdání řádného občana.¹⁸⁰ Dalším projevem byla také zmiňovaná obsese po titulech a vyznamenáních. Dále sem patří i vznik cen s jeho jménem, „Premio Trujillo de la Paz“, Trujillova cena míru, která nebyla nikdy nikomu udělena. A nakonec vyhlášení oslav a státních svátků jménem Dobrodince při nejrůznějších příležitostech; v den jeho narozenin a svátku, při jakémkoliv návratu ze zahraniční cesty, apod. Po výměně značné části poslanců, kteří nebyli diktátorovi zcela po vůli, parlament na počest své obnovy Trujillovou zásluhou vyhlásí koncem roku

¹⁷⁹ Ibid., s. 32, s. 38, s. 59, s. 72.

¹⁸⁰ Ibid., s. 151-152.

1936 jedenáctý leden jako „Día del Benefactor“, Den Dobrodince. Při pětadvacátém výročí Trujillovy vlády je celý rok vyhlášen Rokem Dobrodince, „Año del Benefactor“.¹⁸¹ Jako motiv podobného jednání můžeme označit touhu mít a vlastnit, a právě možnost se všude setkávat se svým jménem může dodávat pocit vlastnictví a zároveň moci. V kombinaci s ekonomickým ovládnutím země lze Trujilla označit, podobně jako Rosase, za „vlastníka“ celé země.

„La República Dominicana de hoy es una gran finca que pertenece a Trujillo; yo le cambiaría también el nombre para rebautizarla Trujillolandia;“ „...es el Primer Propietario de la República Dominicana, su granja alcanza al país entero. Por eso no gobierna, sino que dispone de haciendas y vidas como le place, ...“¹⁸²

Trujillova diktatura byla nejen politická, ale i hospodářská, rodinnému klanu se podařilo zcela ovládnout obchod v zemi. Jeden z Trujillových bratrů, Romeo známý spíše jako „Pipí“, se zcela zřekl politické dráhy a veřejného života vůbec, raději se věnoval nepřiliš čistým obchodům.¹⁸³ Ani obchodní aktivity dalších členů rodinného klanu se neomezovaly na pouhé legální způsoby, ale velmi často docházelo ke zneužití vysokého postavení v režimu, a ani zpronevěry nejrůznějších zdrojů nebyly nijak neobvyklé. Veškeré obchodní činnosti samozřejmě kraluje sám Trujillo, těsně následovaný příbuznými a favority. „Todos saben en la República Dominicana que el

¹⁸¹ Ibid., s. 9, s. 38, s. 181-183.

¹⁸² Ibid., s. 103. „Současná Dominikánská republika je velkou farmou, která patří Trujillovi; já bych jí změnil také jméno a překřtil ji na Trujillolandii;“, Galíndez, J., Op. cit. s. 181 „... je Prvním vlastníkem Dominikánské republiky, jeho usedlost zahrnuje celou zemi. Proto nevládne, nýbrž má k dispozici statky a životy jak se mu zlíbí...“ Přeložil autor.

¹⁸³ Ibid., s. 192.

primer hombre de negocios del país es Trujillo, y que le siguen de cerca sus familiares y favoritos."¹⁸⁴ Tohoto výsostného postavení se domohl buď zavedením monopolu na daný typ produktu, nebo přinucením konkurence k přenechání jejich aktivit, anebo vynucením si podílu na zisku výměnou za "ochranu", tedy úhledně maskovaným vydíráním.¹⁸⁵ Trujillovi se monopolního postavení podařilo dosáhnout na trhu se solí, cukrem, masem, tabákem, přes systém centrální distribuce i s mlékem, dále pak v pojišťovnictví, loterii, nových průmyslových odvětvích (pivovarnictví, výroba rostlinných olejů a cementu), v tradičních továrnách a obchodu (obuvnictví, výroba nábytku, železářství, prodej importovaných vozů a náhradních dílů). Dále pak ovládal trh s přírodními produkty a jejich vývoz (těžba a export dřeva, export kaka, cukru, kokosových ořechů; z dovozce asijské rýže se během diktatury stal vývozce), Dominikánská plavební společnost, "Compañía Naviera Dominicana", ovládala námořní dopravu (za II.světové války byly potopeny obě lodi, jež se do té doby věnovaly výnosnému dovozu dobytka a prostitutek na holandské ostrovy; později byly nahrazeny modernějšími plavidly) a její letecká obdoba, „Compañía Dominicana de Aviación“, ovládala domácí leteckou dopravu. Kromě toho Trujillo zcela ovládl domácí tisk (zahraniční procházel cenzurou) a bankovnictví (poskytoval vlastní kapitál bankám na půjčky oplátkou za významnou část splácených procent).¹⁸⁶ Celkově tak rodinný klan Trujillů

¹⁸⁴ Ibid., s. 178. „Všichni vědí, že v Dominikánské republice je Trujillo mužem číslo jedna v obchodu v zemi, a že ho těsně následují jeho příbuzní a oblíbenci.“ Přeložil autor.

¹⁸⁵ Ibid., s. 178.

¹⁸⁶ Ibid., s. 185-189.

disponoval zhruba osmdesáti procenty obchodního kapitálu v zemi, kromě toho byl vlastníkem přibližně padesáti procent půdy.¹⁸⁷

Je nutné zmínit také některé rysy Trujillovy diktatury, nebo změny, k nimž během ní došlo, a které by bylo možné označit za kladné nebýt toho, že často byly vykoupeny nějakým jiným omezením; navíc jich nebylo nijak mnoho. Prvním takovým rysem režimu je relativně nízký stupeň zločinnosti, zabezpečený však velkým množstvím ozbrojených sil, které mají obyvatelstvo neustále pod dohledem, což jim umožňuje udržovat veřejný pořádek. Jediné závažnější zločiny v Dominikánské republice jsou ty, jichž se dopouštěli příslušníci samotného režimu, včetně vražd a „zmizení“. Jediným těžším zločinem během diktatury byla bankovní loupež na podzim roku 1954 v Santiagu, jež se neobešla bez obětí na životech. Viníci byli záhy dopadeni a odsouzeni na dvacet až třicet let žaláře, jelikož dominikánský zákoník neznal trest smrti. Ovšem existoval režimem oblíbený zákon o zastřelení na útěku, „ley de Fugas“, který se používal pro likvidaci nepohodlných vězňů. A tak se bankovní lupiči den po vynesení rozsudku „pokusili utéct“ a byli při tom zastřeleni, pro větší pohodlí k „útěku“ došlo na vojenské střelnici; účelem bylo z nich udělat odstrašující případ.

„... los reos... “intentaron escapar” diez de ellos, y la fuerza pública se vió obligada a disparar ocasionando su muerte; “la fuga” tuvo lugar en el campo de tiro del Ejército, para

¹⁸⁷ Kašpar, Oldřich. Dějiny Karibské oblasti. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2002., s. 165-166.

mayor comodidad. ... Las apariencias legales se cumplieron, y la ejemplaridad se logró.”¹⁸⁸

Kromě této hrozby „zastřelení na útěku“ byli vězni, ať už političtí nebo běžní, zcela běžně nuceni k práci na soukromých statcích rodinného klanu Trujillů, případně vysokého činitele armády.¹⁸⁹

Za další klad lze považovat přiznání rovného volebního práva i pro ženy, které bylo zakotveno v nové Ústavě z roku 1941.¹⁹⁰ Reálný dopad tohoto činu byl ve skutečnosti pouze takový, že kandidáti režimu byli voleni větším počtem jednomyslných hlasů. Z dlouhodobého hlediska se jistě jedná o nezanedbatelný skutek, obzvláště po pádu diktatury, avšak s největší pravděpodobností by k němu dříve či později došlo i bez přispění režimu díky tlaku situace ve světě.

Ekonomický vzestup Dominikánské republiky je na první pohled bezpochyby pozitivní změnou, k níž došlo za Trujillovy diktatury. Státní rozpočet se od začátku diktatury mnohonásobně zvýšil, podařilo se splatit zahraniční i domácí dluh, smlouvou s USA navrátit pod domácí správu celnice a v roce 1947 zavést a udržet domácí měnu „Peso Dominicano“. Jenže hlavní příčinou zdánlivého hospodářského růstu země byla druhá světová válka, díky níž se produkcí nedostatkového zboží dostala Dominikánská republika na světový trh, na kterém později začala uspokojovat zvýšenou poptávku po tropickém ovoci.¹⁹¹

¹⁸⁸ Galíndez, J., Op. cit. s.91, s.132-133 „... deset z vězňů se „pokusilo utéct“ a bezpečnostní oddíly byly nuceny střílet, čímž přivodily jejich smrt; „útěk“ se uskutečnil na vojenské střelnici, pro větší pohodlí. ... Zákon byl zdánlivě dodržen a bylo dosaženo exemplárního příkladu.“ Přeložil autor.

¹⁸⁹ Ibid., s. 139.

¹⁹⁰ Ibid., s. 53.

¹⁹¹ Bethell, L. -ed. *The Cambridge history of Latin America.*, Op. cit., s. 514.

A platba zahraničního dluhu mohla být uskutečněna jen díky rezervám získaným právě během druhé světové války.¹⁹²

Mimoto od roku 1934, kdy státní rozpočet začíná počítat s přebytkem namísto dřívějšího schodku, dochází k rozvoji sektoru veřejných staveb, ještě více umocněného po roce 1938. Pomineme-li rekonstrukci hlavního města, vzniká nový přístav Puerto Trujillo, jsou opravovány a stavěny nové silnice, vznikají nové zavlažovací kanály, síť letišť a množství běžných veřejných staveb.¹⁹³ Na druhou stranu, z tohoto ekonomického rozvoje země profitují jen a především příslušníci rodinného klanu nebo vysoko postavení přívrženci režimu, a stát jako takový zůstává i nadále chudým, o obyvatelstvu ani nemluvě.

Došlo také k rozvoji vzdělanosti a kultury jako takové. V roce 1941 byl vyhlášen „Plan Trujillo de Alfabetización Nacional, la Orquesta Sinfónica, y los Tribunales Tutelares para Menores“, Trujillův plán národní alfabetizace, symfonického orchestru a poručnických komisí pro nezletilé. Kromě symfonického orchestru vznikla například samostatná univerzitní knihovna nebo Národní archiv. Velice významně se zvýšil počet škol a zároveň došlo k zintenzívnění základního a středního školství, díky kterému roste i počet vysokoškolských studentů. „No hay duda de que este acrecentamiento de la matrícula universitaria se debe a la intensificación de la enseñanza secundaria y de la primaria.“¹⁹⁴ Nevýhodou je, že školy slouží k indoktrinaci mládeže a vychovávají tak mladé

¹⁹² Ibid., s. 517.

¹⁹³ Galíndez, J., Op. cit., s. 72, s. 223-224.

¹⁹⁴ Ibid., s. 224. „Není pochyby, že k tomuto zvýšení universitních zápisů došlo díky zintenzívnění středního a základního školství.“ Přeložil autor.

přívržence režimu.¹⁹⁵ Jenže v roce 1960, kdy vrcholí populační exploze nastartovaná na začátku režimu programem na podporu porodnosti, ani zvýšený počet škol už nezvládá přírůstek obyvatel a dochází k opětovnému nárůstu negramotnosti. „In 1960 ...the schools could not handle the population growth and illiteracy had increased.“¹⁹⁶

Většina záporných rysů diktatury již byla zmíněna na předchozích stranách, a proto se omezím jen na jejich shrnutí. Trujillov režim se opíral o několik hlavních pilířů, jež pro něj byly klíčové a také do jisté míry příznačné. Prvním z nich byla neotřesitelná pozice velmi početných ozbrojených sil. Dalším z pilířů byl hojně praktikovaný nepotismus, jenž dopomohl k ekonomickému ovládnutí země. Dalším rysem je lichocení a podlézání přívrženců režimu samotnému diktátorovi; a to z toho důvodu, že Trujillo je v Dominikánské republice takřka všemocný a veškeré dění se odvíjí od jeho osoby. Jako příklad lze uvést nástup Peynada do prezidentské funkce roku 1938. Prakticky ihned dekretem přiznává Trujillovi stejná privilegia jako prezidentovi, a jeho manželce a matce privilegia první dámy. Ovšem Peynado se proslavil především tím, že na svůj dům nechal umístit nápis „Dios y Trujillo“, Bůh a Trujillo.¹⁹⁷

Co se týká vnější podoby režimu, podobá se jiným soudobým diktaturám v oblasti. Jsou porušována základní lidská práva, ač se konají pravidelné volby, jejich výsledky jsou předem určeny, a rozhodně je nelze označit

¹⁹⁵ Ibid., s. 56, s. 224-225.

¹⁹⁶ Bethell, L. -ed. *The Cambridge history of Latin America*. Op. cit., s. 522-523. „V roce 1960 ...školy nemohly zvládat přírůstek obyvatelstva a negramotnost vzrostla.“ Přeložil autor.

¹⁹⁷ Galíndez, J., Op. cit., s. 43.

za svobodné. Zahraniční politika Dominikánské republiky kopíruje politiku USA a Trujillo také velice usiluje o to, aby země na mezinárodní scéně působila dobrým dojmem. Navenek patrná zdánlivá ústavnost je zajišťována vydáváním zákonů podle potřeby a případnými změnami celé Ústavy. Zákony jako takové se v dominikánských komorách nediskutují a nepřipomínkují, ale po přečtení rovnou jednomyslně schvalují. Jedinými vznesenými připomínkami při čtení zákonů v parlamentu byly žádosti jednotlivých zastupitelů o možnost schvalovat průběh celého zákona vestoje vzhledem k jeho závažnosti a také jako poctu Trujillovi, jenž byl autorem příslušného zákona.¹⁹⁸

Trujillův režim převzal některé moderní rysy totalitních režimů, avšak není možné ho s nimi zaměňovat. Sice přešel na systém jediné strany a využívá techniku propagandy, ale chybí mu jakýkoliv program a ideová doktrína.¹⁹⁹ Jedinou doktrínou je vůle samotného Trujilla a programem její naplnění.

¹⁹⁸ Ibid., s. 119-121.

¹⁹⁹ Ibid., s. 236.

Diktátoři v literatuře

Situace na konci osmnáctého století v Latinské Americe spolu s děním v Evropě, vznikem USA a propagací nových sociálně-politických uspořádání odstartovalo sérii válek za nezávislost. Nastává období uvědomování si a hledání vlastní identity, ale i absence řádu a nástupu anarchie a chaosu. Kvůli obnově pořádku a ochraně nově nabyté samostatnosti jednotlivé země postupně jmenují své první „nejvyšší diktátory“. Nejprve se jedná o provinční *caudillos* či osvoboditele, v průběhu let však v Latinské Americe vykrytalizovala funkce diktátora do specifické místní podoby. Během vývoje nově vzniklých států se diktatura v nějaké podobě nevyhnula žádnému.

Stejně jako tomu bylo ve Starém Světě, tak i v tom Novém tito novodobí tyraní a despotové neunikli pozornosti literátů. Vznikla tak celá řada románů týkajících se diktatur v zemích Latinské Ameriky. Část z nich nepoužívá diktaturu jen jako kulisu pro rozehrání příběhu, ale přímo ústředním motivem je postava diktátora, kolem níž se vše točí a od níž se vše odvíjí. Některá díla se netají tím, který diktátor se jim stal předlohou, v jiných je protagonista syntézou několika historických postav. Ať už je tomu jakkoliv, tito literární diktátoři mívají několik společných charakteristických prvků, jež zároveň bývají příznačné i pro jejich reálné předobrazy. Právě na tyto osobité jevy a vlastnosti bych se chtěl zaměřit a doložit je v různých dílech.

Mezi vybrané knihy patří *El Señor Presidente* (česky: Pan president)²⁰⁰, kterým Miguel Ángel Asturias nejenže v Latinské Americe odstartuje tvorbu románů o diktátorech, ale jde i o první román magického realismu jako takový²⁰¹. Další díla vznikla v poměrně krátkém časovém úseku dvou let, jedná se o *El recurso del método* (česky: Náprava dle metody)²⁰² Kubánce Aleja Carpentiera, *Yo el Supremo* (česky: Já, nejvyšší)²⁰³ od Augusta Roa Bastose, a *El otoño del patriarca* (česky: Podzim patriarchy) Gabriela Garcíi Márqueze²⁰⁴. Výběr je doplněn jedním z nejnovějších děl tohoto žánru, *La Fiesta del Chivo* (Slavnost Kozla), jejímž autorem je Mario Vargas Llosa²⁰⁵.

Je bezpochyby, že všechny texty se soustředí okolo centrální postavy diktátora, avšak pokaždé jiným způsobem. Zatímco v *Panu presidentovi* je diktátor tím, kdo tahá za nitky osudů všech lidí v zemi, přeci jen je poněkud odsunut do pozadí. A to proto, že je pomocí postavy tyрана vylíčen celý systém diktatury, běh jejích zvrácených zákonitostí, způsob, jakým je všechno podřízeno vůli a moci jedné jediné osoby – diktátora. Od něj se odvíjí veškerý aparát moci, jenž slepě následuje jeho rozkazů a bez zaváhání rozemele člověka, jenž se mu připleče do

²⁰⁰ Asturias, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Guatemala, 1946(dokončen 1932), (Asturias, Miguel Ángel. *Pan president*. Přeložil Zdeněk Šmíd. Praha: Odeon, 1971. Všechny další citáty jsou z tohoto překladu.)

²⁰¹ Za první román o diktátorovi lze považovat *Tirano Banderas – Novela de Tierra Caliente*, jehož autor je překvapivě španělské národnosti: Ramón de Valle-Inclán, poprvé vyšel v roce 1926.

²⁰² Carpentier, Alejo. *El recurso del método*. La Habana: Editorial de Arte y Literatura, 1974. (Carpentier, A. *Náprava dle metody*. Přeložil Eduard Hodoušek. Praha: Odeon, 1977. Všechny další citáty jsou z tohoto překladu a vydání.)

²⁰³ Roa Bastos, Augusto. *Yo el Supremo*. Buenos Aires: Siglo XXI de Argentina Editores, 1974 (Roa Bastos, A. *Já nejvyšší*. Přeložil Josef Forbelský. Praha: Odeon, 1982. Všechny další citáty jsou z tohoto překladu a vydání.)

²⁰⁴ García Márquez, Gabriel. *El otoño del patriarca*. Buenos Aires: Editorial Suramericana, 1975 (García Márquez, G. *Podzim patriarchy*. Přeložil Josef Forbelský. Praha: Odeon, 1978. Všechny další citáty jsou z tohoto překladu a vydání.)

²⁰⁵ Vargas Llosa, Mario. *La Fiesta del Chivo*. Primera edición: marzo 2000. Citace pocházejí z: Vargas Llosa, Mario. *La fiesta del Chivo*. Decimocuarta edición, Madrid: Alfaguara, octubre 2002.

cesty. Kniha dokládá, jak je v tyranském režimu snadné upadnout do nemilosti, po které následuje strmý sestup ze špice systému moci až na jeho absolutní dno.

Roa Bastosův román *Já, nejvyšší* má podobu kompilace všemožných textů, pomocí nichž autor vykresluje život „Nejvyššího“. Základem souboru textů je věčný rozhovor „Nejvyššího“ s jeho sekretářem Patiñem, psaný na základě diktátorových poznámek v soukromém sešitě, spolu s dobovými zdroji v podobě cirkulářů určených podřízeným. Sám autor v podobě vypravěče o sobě tvrdí, že je pouhým kompilátorem a že román dříve přečetl, nežli napsal.

„Ya habrá advertido el lector que, al revés de los textos usuales, éste ha sido leído primero y escrito después. En lugar de decir y escribir cosa nueva, no ha hecho más que copiar fielmentelo ya dicho y compuesto por otros. No hay pues en la compilación una sola página, una sola frase, una sola palabra, desde el título hasta esta nota final, que no haya sido escrita de esa manera.“²⁰⁶

Je nutno potvrdit, že v textu je nemožné určit, kam až sahají původní dokumenty a rukopisy, a kde už začíná práce samotného autora.²⁰⁷ Součástí knihy je i již citovaná „Závěrečná poznámka kompilátora“ („Nota final del compilador“), v níž autor hovoří o použitých dvaceti tisících dokumentů a zaznamenaných patnácti tisících hodin

²⁰⁶ Roa Bastos, Augusto. *Yo el Supremo*. Segunda edición. Madrid: Ediciones Cátedra, 1987, s. 608-609.

Všechny další citáty jsou z tohoto vydání.

„Čtenář si zajisté již všiml toho, že na rozdíl od obvyklých literárních textů byl tento nejprve přečten a potom napsán. Neřekl jsem v něm ani nenapsal tudíž nic nového, pouze jsem věrně přepsal to, co bylo předtím řečeno a sepsáno jinými. V tomto kompilátu není jedna jediná stránka, jedna jediná věta, jedno jediné slovo, počínaje názvem a konče touto závěrečnou poznámkou, které by bylo napsáno jinak než tímto způsobem.“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 505.

²⁰⁷ Zuluaga, Conrado. *Novelas del dictador, dictadores de novelas*. Bogotá: Carlos Valencia Editores, 1977, s. 21-22.

rozhovorů. Ani zde však nelze s určitostí prohlásit, kde končí skutečnost a kde začíná autorova literární fikce.

V průběhu celého děje *Nápravy dle metody* se odvíjí osud „Nejvyššího hodnostáře“ („El Primer Magistrado“), a to z bezprostřední blízkosti. Autor sleduje diktátorův běh života i jeho pád, včetně odboček nazpět po časové ose do dob počátků jeho vlády. Carpentier využívá svých bohatých politických a diplomatických zkušeností a dalších znalostí k rozehrání celé škály uměleckých prostředků a za pomoci toho, co sám nazývá „lo real-maravilloso“, vzniká obraz životního údělu jednoho diktátora, s věrným dobovým a sociálním rámcem. Nejedná se o použití „zázračných“ či „nadpřirozených“ prvků, spíše jde o něco „udivujícího, překvapujícího“, co však zůstává plně reálným, možným.²⁰⁸

Oproti tomu představitel magického realismu Gabriel García Márquez v *Podzimu patriarchy* použije centrální postavu „Patriarchy“ („el Patriarca“) k bohatému vykreslení satiry, parodie až frašky. Čas zde opouští, stejně jako v těsně předcházejícím autorově románu *Cien años de soledad* (1967, *Sto roků samoty*, česky 1971), lineární plynutí a tíhne k cyklickému pojetí světa, v němž jediným pevným a takřka neměnným bodem, jenž všemu vládne, je právě „Patriarcha“. To vše se odehrává na pozadí několika opakujících se až bizarních výjevů z běžného každodenního diktátorova života.²⁰⁹ Márquezovi se tak za pomoci skloubení mnoha reálných prvků dohromady podařilo stvořit archetyp diktátora, jakýsi originální model.

²⁰⁸ Hodoušek, Eduard. *Diktátoři v Carpentierově životě a tvorbě*. In: Carpentier, A. *Náprava dle metody*. Op. cit., s. 303

²⁰⁹ Forbelský, Josef. *Pokus o vyjádření kontinentu*. In: García Márquez, G. *Podzim patriarchy*. Op. cit., s. 203

Autor posledního díla, *La fiesta del Chivo*, si na rozdíl od předchozích autorů vytyčil za úkol zmapovat pád představitele rodinného klanu Trujillů, Rafaela Leónidase Trujilla y Moliny, přezdívaného „El Chivo“, „Kozel“. Kniha má dvě ústřední odlišné časové linie, první se odvíjí od návštěvy Uranie Cabral, jež z Dominikánské republiky v mládí emigrovala, a jejích vzpomínek na dobu před emigrací. Druhá linie se točí okolo přípravy atentátu na „Chiva“, jeho provedení a následků tohoto činu. Mario Vargas Llosa se snaží maximálně držet historických faktů a podat tak věrný obraz doby, leč i přesto si neodpustí dodat jisté prvky, jež ukazují tyrana s lidskými slabostmi, jež ho v jeho domnělé dokonalosti zesměšňují.

Po stručném nástihu charakteristiky zvolených románů se vrátím nazpět k jejich ústřednímu motivu, totiž k postavě diktátora. Jak jsem již předestřel, soustředím se na jejich společné rysy, ať už sociální, politické či osobní, jež se pokusím doložit na vybraných ukázkách z textu.

Prvním zajímavým společným atributem těchto literárních diktátorů je otázka jejich sociálního původu. Možná je to překvapující, ale pocházejí z nižších až nejnižších vrstev společnosti, na jejíž vrchol se pak dostali. Právě počáteční chudoba, či dokonce bída, je jedním z faktorů, jenž přispěl k jejich společenskému postupu.

Ukázka z *Pana presidenta* hovoří zcela jasně, v okamžiku opilosti se „President“ zmíní o svém rodišti, což odstartuje vzpomínku na dětství.

„Al hablar de su pueblo natal ... Un columbrón a las calles que transitó de niño, pobre, injustamente pobre, que transitó de joven obligado a ganarse el sustento en tanto los chicos buena

familia se pasaban la vida de francachela en francachela. Se vió empequeñecido en el hoyo de sus coterráneos, aislado de todos, bajo el velón que le permitía instruirse en las noches, mientras su madre dormía en un catre de tijera y el viento con el olor de carnero y cuernos de chiflón topeteaba las calles desiertas."²¹⁰

To, jak vidíme, nebylo příliš radostné, stejně jako mládí a dospívání.

Shodně tomu je i s „Patriarchou“, který si těsně před závěrem knihy rovněž vzpomene na dětství. V jeho případě se jednalo vpravdě o bídu.

„... se acordó de una infancia remota que por primera vez era su propia imagen tiritando en el hielo del páramo y la imagen de su madre Bendición Alvarado que les arrebató a los buitres del muladar una tripa de carnero para el almuerzo, ...“²¹¹

Stejně tak i v románu Vargase Llosy si „Chivo“ v souvislosti s penězi vybaví svůj ekonomicky nepříliš dobře situovaný původ. „...porque había nacido en una familia modestísima de San Cristóbal...“²¹² Jeho matka dokonce stále přebývá v tom samém domku v původně chudinské čtvrti, i v době, kdy je rod Trujillů u moci.

„Con su frugalidad congénita, doña Julia seguiría viviendo en la modesta casita de San Cristóbal donde el Generalísimo

²¹⁰ Asturias, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. La Habana: Editorial Lex, Tercer Festival del Libro Cubano, s. 284-285

„Když se zmínil o své rodné obci ... Bleskem mu vytonuly před očima ulice, kudy chodíval jako děcko, v chudobě, nespravedlivé chudobě, jimiž chodíval jako mladík tehdá, kdy si už musel vydělávat na živobytí, zatímco si jeho vrstevníci, jenže z lepších rodin, vyhazovali z kopytka snad den co den. Opět je ve své jizbičce, nepatrné smítko ve srovnání tam s těmi, zcela odloučen od ostatních...: sedí pod blikavou lampičkou, při jejímž světle se kdysi mohl učit i v noci, matka spávala na skládacím lůžku, zatímco vítr, který zaváněl beraním rounem a měl dotíravé rohy, nedopřával ani chvilku pokoje opuštěným ulicím.“ Přeložil Zdeněk Šmíd. Op. cit., s. 236.

²¹¹ García Márquez, G. *El otoño del patriarca*. Santafé de Bogotá: Editorial Norma, abril 1997, s. 283

„... vzpomněl si na své dávné dětství, a byl to první obrázek sebe sama, jak se třese zimou v pusté krajině, a obrázek matky Bendición Alvaradové, jak supům vyrvala na hnojišti střevo ze skopce, aby měli co obědvat, ...“ Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 196.

²¹² Vargas Llosa, M. *La fiesta del Chivo*. Op. cit., s. 166 „...protože se narodil ve velice skromné rodině v San Cristóbalu...“ Přeložil autor.

nació y pasó su infancia, o en uno de esos bohíos de sus ancestres haitianos muertos de hambre.“²¹³

Co se týká Carpentirova díla, v celé knize se „Nejvyšší hodnostář“ jen okrajově dotýká otázky svého původu, ovšem pouze v souvislosti s rasovým původem, a to ještě nepřímo.

Rovněž Roa Bastos se ve své kompilaci pouze jednou zmiňuje o původu „Nejvyššího“, kdy se tento ohání svým falešně získaným šlechtickým původem.

„Yo, el Alcalde de Primer Voto, Síndico Procurador General, natural de esta Ciudad de la Asunción, descendiente de los más antiguos hijosdalgos conquistadores de esta América Meridional.“²¹⁴

Což ovšem spíše nahrává opačné možnosti, obzvláště v kombinaci s tím, že byl nelegitimním potomkem; o tom dále.

Dalším prvkem je relace mezi diktátorem a jeho otcem. Tito literární diktátoři vyrůstající v chudobě či na její hranici jsou buď nemanželského původu a musí bojovat o legitimitu svého postavení, o své uznání, nebo je otec neznámý a v jejich životě tak úplně chybí. To je možno chápat jako podporu pro tvrzení o ilegitimním původu, pak se totiž objevuje z rodičů pouze postava matky. V případě, že je postava otce v knize zmíněna, existuje mezi nimi špatný či komplikovaný vztah, případně i jiná variace na toto téma.

V Roa Bastosově díle „Nejvyšší“ několikrát hovoří o otci, eventuelně se objevuje v jiných zdrojích.

²¹³ Ibid, s. 367 „Se svou vrozenou střídmostí doña Julia stále žila ve skrovném domku v San Cristóbalu, kde se Generalissimus narodil a prožil své dětství, nebo v jedné z těch chatrčí jejich haitských předků mrtvých hladem.“ Přeložil autor.

²¹⁴ Roa Bastos, A. *Yo el Supremo*. Op. cit., s. 440

„Já, první sudí a generální prokurátor, rodem z tohoto města Asunciónu a potomek nejstarších šlechtických dobyvatelů v Jižní Americe.“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 339

„Nejvyšší“ sám prohlašuje, že žádného otce nemá, zato však má dvě matky, jak o něm kolují pověsti.

„Yo he podido ser concebido sin mujer por la sola fuerza de mi pensamiento. ¿No me atribuyen dos madres, un padre falso, cuatro falsos hermanos, dos fechas de nacimiento, todo lo cual no prueba acaso ciertamente la falsedad del infundio?... (Nota de *El Supremo*)“²¹⁵

Jiný zdroj, nevydaná korespondence mezi fráterem Bel-Ascem a doktorem Venturou, identifikuje otce „Nejvyššího“ jako portugalského přivandrovalce, ač připouští i jiné výklady a nakonec zdůrazňuje i nejistotu čehokoliv týkajícího se diktátorova rodu a původu.

„Otra observación de sus críticos, Rdo. Padre, es relativa a la discutida Genealogía del Tyrano. ...habido en el extraño matrimonio de esta dama patricia con el advenedizo y plebeyo portugués José Engracia, o Graciano, o García Rodrigues, oriundo según algunos del distrito de Mariana en el Virreynato del Janeiro, según el propio inmigrante carioca lo ha jurado ante el gobernador... En algunos de sus reiterados y casi obsesivos reclamos de informaciones sumarias, el Dictador afirma que su padre era francés. ...como usted sabe, nada consta de cierto acerca de estos hechos que atañen al origen y genealogía que el Dictador ha tratado de mantener ocultos hasta su ascenso al Poder Absoluto.“²¹⁶

²¹⁵ Ibid., s. 250. „Já jsem mohl být počat bez ženy, pouhou silou své myšlenky. Nepřipisují mi snad dvě matky, nepravého otce, čtyři nepravé sourozence, dvě data narození, což všechno nepochybně dokazuje falešnost celé věci?... (Poznámka Nejvyššího), Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s.162.

²¹⁶ Ibid., s. 423-424. „Další upozornění kritiků, důstojný otče, k spornému původu tyрана. ...a byl počat v podivném manželském svazku této patricijské dámy s portugalským přivandrovalcem plebejcem José Engraciou, či Gracianem, či Garcia Rodriguesem, pocházejícím podle některých lidí z okresu Mariana v místokrálovství janeirském, jak to sám brazilský přistěhovalec odpřisáhl před guvernérem... V některých svých opakovaných a téměř posedlých žádostech o úplný výpis rodokmenu diktátor tvrdí, že jeho otec byl Francouz. ... Jak sám víte, není nic jistého v záležitostech týkajících se diktátorova původu a jeho rodu. On sám se jej snažil zastříti až do oné chvíle, kdy se ujal nejvyšší vlády.“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 322-323

Jak je vidět, nic není jasné v otázce diktátorova původu, nicméně později je alespoň osvětlen jeho vztah k otci, ten je vysloveně záporný.

„Muchos años antes de ser hombre público, *El Supremo* riñó con su padre por un motivo baladí. No se vieron ni se hablaron durante años. ...ahorcó lo hábitos talares... A causa de esto rompió con su padre,... y nunca más quiso mantener trato con él.“²¹⁷

K usmíření mezi nimi nedojde, ani když je otec na smrtelném loži a žádá syna o odpuštění, ten si na něj však nechce najít čas, a tak ho otec nakonec před smrtí prokleje.

„Le dijeron que su padre creía que su alma no llegaría al cielo si no partía en paz con su primogénito. La naturaleza humana se estremece con la respuesta: -Entonces díganle a ese viejo que se vaya al infierno. ... Díganle que mis muchas ocupaciones no me permiten ir y, sobre todo, no tiene objeto. ... El pobre hombre murió clamando *¡Vade retro Satanás!*, y maldiciéndolo en sus últimos estertores. Sin embargo, por los días de estos tristes sucesos, nuestro futuro Dictador vivió atormentado por el resentimiento que le producían las constatntes alusiones a su origen bastardo.“²¹⁸

Takže nenávist k otci mohla pramenit i z důvodů rodového původu, kromě rozmíšky v mládí.

²¹⁷ Ibid., s. 439-440. „Mnoho let předtím, než se stal veřejně činnou osobou, pohádal se *Nejvyšší* se svým otcem pro jakousi podružnou věc. Po řadu let se pak neviděli a nemluvili spolu. ... („*Nejvyšší*“) pověsil na hřebík kutnu... Kvůli tomu se také rozešel se svým otcem,... a nikdy se s ním už nechtěl stýkat.“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 338-339

²¹⁸ Ibid., s. 439-440. „Řekli mu, že se otec domnívá, že se jeho duše nedostane do nebe, neodejde-li usmířena s prvorozeným synem. Každá lidská povaha se oťrese nad synovou odpovědí: Řekněte tedy starému, ať se sebere a jde do pekla. ... Řekněte mu, že mé zaneprázdnění mi nedovoluje, abych tam zašel, a především, že to nemá žádný smysl. ... Ubohý stařec umíral volaje *Vade retro Satanás!* A s poslední špetkou dechu proklínal syna. V době těchto smutných událostí trápily našeho budoucího diktátora neustálé nářky na jeho nemanželský původ.“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 338-339.

Podzim patriarchy doslova překypuje informacemi o jeho matce, avšak ty o otci jsou velmi sporadické. Dozvídáme se, že „Patriarcha“ nejenom, že nepoznal otce, leč ani jeho matka nevěděla, kdo jím vlastně byl. A tak „Patriarcha“ získal na otázku otcovství osobitý názor.

„...porque él consideraba que nadie era hijo de nadie más que de su madre, y sólo de ella. Esta certidumbre parecía válida inclusive para él, pues se sabía que era un hombre sin padre como los déspotas más ilustres de la historia, que el único pariente que se le conoció y tal vez el único que tuvo fue su madre de mi alma Bendición Alvarado...“²¹⁹

„...cómo fue que nunca pude establecer cuál de tantos fugitivos de vereda había sido tu padre...“²²⁰

Podobně jako v otázce původu si „Chivo“ při jedné z pravidelných návštěv u matky jen okrajově vzpomene na svého otce. „Doña Julia sólo había vivido para su marido, ese borrachín buenote y mujeriego, don José Trujillo Valdez...“²²¹ Z této jediné poznámky je zřejmé, že don José Trujillo Valdez patrně nebyl nejlepším otcem, a je možné usuzovat, jaký zhruba panoval vztah k jeho dětem. Na druhou stranu ovšem víme, že skutečný Trujillův otec vykonával za vlády svého syna poslaneckou funkci, což sice nesvědčí o jeho otcovských schopnostech, nicméně mezi ním a synem nějaký vztah v kladné formě existovat musel.

V „Presidentově“ případě chybí jakákoliv zmínka o otci, což nepřímou může sloužit jako důkaz o jeho nepřítomnosti

²¹⁹ García Márquez, G. *El otoño del patriarca*. abril 1997, Op. cit., s. 56-57. „...protože podle jeho názoru nikdo nebyl ničí dítě, leda své matky, a pouze její. Tato skutečnost zřejmě platila i v jeho případě, neboť bylo známo, že neměl otce, stejně jako nejslavnější despotové dějin, že jediným jeho známým a snad i skutečným příbuzným byla jeho drahá matka Bendición Alvaradová...“ Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 39.

²²⁰ *Ibid.*, s. 145. „...jak se to stalo, že nikdy nemohla (Bendición Alvarado) najisto říci, který z tolika štvanců prchajících po dobytčí stezce byl tvým otcem...“ Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 100.

²²¹ Vargas Llosa, M. *La fiesta del Chivo*. Op. cit., s. 367. „Doña Julia žila pouze pro svého manžela, toho opileckého dobráčka a děvkaře, dona Josého Trujilla Valdeze...“ Přeložil autor.

v rodině během diktátorova dospívání, a tedy o jeho nelegitimním původu. Shodně je tomu i u „Nejvyššího hodnostáře“, kde ovšem není ani zmínka o matce. To může být zapříčiněno čirou syntézou postavy z různých historických zdrojů, ke které se autor přiznává.²²²

Zcela opačné než otce bývá postavení matky v životě diktátora. Vztah k matce je velmi vřelý, diktátor ji zbožňuje, často je nejen tou nejdůležitější ženou jeho života, ale i člověkem celkově. Adorace matky může dosahovat až takové úrovně, že hraničí s incestním vztahem. K vytvoření takovéto relace samozřejmě přispívá postava otce, buď jeho úplná absence, nebo špatný vztah k synovi. V okamžiku, kdy budoucí diktátor vyrůstá v chudobě sám s matkou, logicky se mezi nimi vytvoří pevné citové pouto, které přetrvává, i když se syn dostane na vrchol moci. To se pak z matky stává vskutku národní hrdinka, jelikož povila hlavu státu, nejvyššího z nejvyšších, a přísluší jí různé pocty. Diktátor nechává vyhlásit den matčiných narozenin národním svátkem, aby je mohl celý národ oslavit, a tím vlastně i přidat tyranovi na důležitosti, ještě víc ho zviditelnit. Není výjimkou, když ji denně navštěvuje, přestože má jinak vytížený časový harmonogram. Stává se, že po její smrti ji diktátor nechá kanonizovat a udělá z ní světici, nebo se o to alespoň pokusí. Také bývá nejednou kladena paralela mezi matkou a vlastí, protože je potřeba obě stejně uctívat. Stejnou měrou totiž poskytly lidu milovaného vůdce.

²²² Hodoušek, Eduard. *Diktátoři v Carpentierově životě a tvorbě*. In: Carpentier, A. *Náprava dle metody*. Op. cit., s. 302

V *Panu presidentovi* postava matky nevystupuje, což však neznámá, že se o „Presidentově“ vztahu k ní nic nedozvídáme. Patří mezi ty matky, jejichž narozeniny jsou záležitostí státu a veřejnosti.

„-Estoy preso... -...por un delito que cometí por una equivocación. ¡Figure “usté” que por quitar un aviso de la Virgen de la O, fuí y quité del cancel de la iglesia en que estaba de sacristán, el aviso del jubileo de la madre del Señor Presidente!”²²³

A stržení oznámení jejího jubilea je důvodem k uvěznění negramotného kostelníka, pravděpodobně pro hanobení hlavy státu.

Poměrně významnou roli v knize i životě „Patriarchy“ zastává matka Bendición Alvarado. Tato prostá až jednoduchá, ba dokonce bláznivá, žena pochybné minulosti je pro syna vším až do své smrti, dokonce i krátce po ní. I když se její potomek stane hlavou státu, odmítá změnit své zvyklosti a podřít se je reprezentativním a politickým potřebám jeho úřadu. I nadále je tou prostou matkou, která je schopná poslat syna vrátit lahve uprostřed slavnostní přehlídky či při oficiálním banketu v návalu mateřské pýchy zvolat, že kdyby byla věděla, že její syn bude prezidentem republiky, byla by ho poslala do školy²²⁴. Z těchto důvodů dokonce musela být vykázána z presidentského paláce. Nicméně i přes to přese všechno ji „Patriarcha“ miluje a zbožňuje, denně ji navštěvuje a hledá u ní útěchu a oporu.

²²³ Asturias, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Editorial Lex. Op. cit., s. 15. „Jsem uvězněn... ..za delikt, kterého jsem se dopustil pouhým nedopatřením. Vy... představte si, že jsem šel sundat v kostele, kde jsem byl kostelníkem, ohlášku Panny Marie Slitovné, ale místo toho jsem strhl ze dveří oznámení, které se týkalo jubilea matky pana presidenta.“ Přeložil Zdeněk Šmíd. Op. cit., s. 14.

²²⁴ García Márquez, G. *El otoño del patriarca*. abril 1997, Op. cit., s. 58, česky, Op. cit., s. 40

"Ella sabía bien lo que decía, porque él la visitaba a diario mientras la ciudad chapaleaba en el légamo de la siesta, le llevaba frutas azucaradas que tanto le gustaban y se valía de la ocasión para desahogarse con ella de su condición amarga de calanchín de infantes..."²²⁵

Nadto Bendición Alvarado státním dekretem nechá prohlásit „matriarchou vlasti“, protože on má matku pouze jednu, tu svou²²⁶. Přestože Bendición i nadále žije v chudobě, ani netuší, že je nejbohatším člověkem země, jelikož „Patriarcha“ na její jméno připisuje veškerý majetek získaný během své vlády.²²⁷ V době její nemoci se o ni více než svědomitě stará, i přes veškerý odpor, jenž zákonitě budí, jí stejnou lžící jako ona a po smrti jí přisuzuje zázraky a usiluje o její kanonizaci. Objevuje se i motiv lněného plátna s otiskem umírající v parafrázi Turínského plátna, které ještě podtrhuje pokus o zbožštění Bendición Alvarado, ač za svého života byla pravým opakem světice.

"... la envolvía de pies a cabeza con una sábana de lino de las muchas que había hecho fabricar a propósito para no lastimar sus llagas,... que la matriarca de la patria se estaba pudriendo en vida,... compartía la comida con su madre en el mismo plato con la misma cuchara a pesar de aire de dispensario de peste que se respiraba en el cuarto,... y entonces desenvolvió el cuerpo nauseabundo y vio en el resplandor tenue de los primeros gallos que había otro cuerpo idéntico con la mano en el corazón pintado

²²⁵ Ibid., s. 58-59. „Věděla dobře, co říká, protože ji denně navštěvoval, zatímco město se šplouchalo v bahnísku sestry, nosíval jí cukrované ovoce, které jí tolik chutnalo, a využíval té příležitosti, aby si u ní ulevil ve svém trpkém údělu loutky námořních pěšáků...“ Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 41.

²²⁶ Ibid., s. 56. česky, Op. cit., s. 39.

²²⁷ Ibid., s. 71-72. česky, Op. cit., s. 50.

de perfil en la sábana, y vio que el cuerpo pintado no tenía grietas de peste ni etragos de vejez...“²²⁸

To byl pouze stručný výběr z úryvků týkajících se nemoci, smrti, zbožštění a následného naléhání na kanonizace i přiznání podvodu po jejím uskutečnění, protože daná pasáž jimi přímo oplývá. Což podstatně usnadňuje i charakter textu mající takřka automatickou podobu ignorující větné celky.

Velmi podobným způsobem je utvářen i vztah mezi Trujillem a jeho matkou, čtenáře až napadá, zda-li si autor *Patriarchy* nevypůjčil některé informace z historie vůdců Dominikánské republiky. „Mamá Julia“, tedy Maminka Julie, jinak Doña Altagracia Julia Molina zde není matriarchou vlasti, nýbrž se honosí titulem „la Excelsa Matrona, progenitora del Benefactor“²²⁹. I ona je každý den poctěna návštěvou svého syna a ten jí i přes její pokročilý věk a zřejmě zkalenou mysl vypráví o událostech dne. Chová se jako vzorný syn, oddaně milující svou matku.

“Se inclinó, besó las mejillas apergaminadas de doña Julia y le acarició los cabellos con ternura. ... ¿Lo reconocía? Doña Altagracia Julia Molina tenía noventa y seis años y su memoria debía ser un agua jabonosa donde se deretían los recuerdos. Pero, un instinto le diría que, ese hombre que venía puntualmente a visitarla cada tarde, era un ser querido. ...

²²⁸ Ibid, s. 146-147. „... balil ji od nohou k hlavě do lněného prostěradla, jednoho z mnohých, které dal zvlášť zhotovit, aby netlačilo na rány,... že matriarcha vlasti hnije zaživa,... jidal se svou matkou z téhož talíře touž lžící vzdor ovzduší morové kliniky, které zaplňovalo ložnici... a tehdy rozbalil její hnusné tělo a v lehké záři prvního kuropění viděl, že tam bylo jiné stejné tělo namalované z profilu na prostěradle, s rukou na srdci, a viděl, že to namalované tělo na sobě nemělo morové pukliny ani nebylo zpustošené stářím...“ Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 101-102.

²²⁹ Vargas Llosa, M. *La fiesta del Chivo*. Op. cit., s. 20. „Vznešená Matrona, rodička Dobrodince“ přeložil autor.

A veces, permanecía un buen rato junto a su madre, refiriéndole los sucesos del día, aun cuando ella no pudiera entenderlo."²³⁰

Roa Bastos se o matce „Nejvyššího“ zmíní několikrát, ale vždy jen v souvislosti s otázkou původu a jeho zamlžování. Zato Conrado Zuluaga poukazuje v souvislosti s rodinnými příslušníky diktátora na zajímavou pasáž, ve které objevil paralelu mezi jeho první láskou a matkou.

„Desde muy niño amé a una deidad a quien llamé la Estrella del Norte. Más de una veleidad quise ocupar su lugar tomando otras formas falsarias sin poder engañarme. Un día de mi juventud dirigí a un espíritu la pregunta: ¿Quién es la Estrella-del-Norte? Mas los espíritus son mudos.“²³¹

Dále Zuluaga vysvětluje, že se mladý Franciá zamiloval do sedmnáctileté krasavice Petrony de Zabala, která mu připomínala matku, již říkal „Hvězda Severu“.²³² To je v podstatě jediná zmínka, která nám může pomoci poodhalit vztah mezi budoucím Doktorem Franciou a jeho matkou. Přinejmenším můžeme říct, že k ní vzhlížel a velmi ji obdivoval. V průběhu románu však již matka nevystupuje, a jak podotýká i Zuluaga²³³, jediným rodinným příslušníkem, jenž se objevuje i jako postava, je diktátorova sestra.

Na rozdíl od předchozích se o matce Carpentierova „Nejvyššího hodnostáře“ nedovídáme vůbec nic, což lze

²³⁰ Ibid., s. 366-368. „Naklonil se, políbil pergamenové tváře dofi Julii a s něhou ji pohladil po vlasech. ... Poznává ho? Doñe Altagracii Julii Molina bylo devadesát šest let a její paměť musela být jako mýdlová voda, ve které se rozpouští vzpomínky. Ale instinkt jí říkal, že ten muž, co ji pravidelně přichází navštívit každé odpoledne, je milovaný tvor. ... Někdy setrval hodnou chvíli vedle své matky a vyprávěl jí příhody dne, i když mu nemohla rozumět.“ Přeložil autor.

²³¹ Roa Bastos, Augusto. *Yo el Supremo*. Op. cit., s. 146 in: Zuluaga, Conrado. *Novelas del dictador, dictadores de novelas*. Op. cit., s. 73 „Odmalička jsem miloval božstvo, které jsem pojmenoval Hvězdou Severu. Nejedem vrtoch chtěl zaujmout její místo, skryt pod jinými klamnými podobami, avšak mne nemohl oklamat. Kdysi v mládí jsem položil jednomu duchu otázku: Kdo je Hvězda Severu? Duchové jsou však němí.“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 61.

²³² Zuluaga, Conrado. *Novelas del dictador, dictadores de novelas* Op. cit., s. 73

²³³ Ibid., s. 72-73.

snadno vysvětlit již zmiňovanou syntézou hlavní postavy z několika reálných zdrojů. Zato roli uctívané ženy plně přebírá zesnulá manželka Daifa. Je vyličen její královský pohřeb, vyzdvihnuty zásluhy, jimiž by mohla aspirovat na kanonizaci, i případné zázraky.

„Povzdechnu při vzpomínce, že jsme jí před třemi lety vystrojili pohřeb jako královně, při němž byla její rakev nesena pod nebesy za doprovodu ministrů, generálů, vyslanců a vysokých hodnostářů i vojenské kapely, posílené třemi dalšími, jež byly přivezeny z provincie - dohromady sto čtyřicet hudebníků -, ...Náš velekněz mluvil ve své pohřební řeči ...o nebožčiných zásluhách, tak výjimečných a znamenitých, že je záhodno uvažovat o jejím prohlášení za svatou. ...Říkalo se, že nebožčino tělo vzdoruje působení červů a uchovalo jí ve tváři klidný a dobrotivý úsměv posledních okamžiků. Ženy tvrdily, že její obraz přináší zázračnou úlevu při bolestech v boku a při těžkém porodu prvniček...“²³⁴

Jak je vidět, Carpentierův román v tomto ohledu nezapadá zcela mezi vytyčené prvky, ale velice se jim blíží.

Jak jsem již nepřímo naznačil v tématu vztahu diktátora k matce, konkrétně mám na mysli každodenní návštěvy několika z nich u svých rodiček, jejich dalším společným jmenovatelem je kázeň. A nejedná se jen o kázeň, kterou vyžadují od svých podřízených, neboť tyranské režimy mají povětšinou vojenskou strukturu hierarchie, jež ji přímo vyžaduje. Mimoto diktátor je často bývalým vojákem a k moci se dostal s pomocí armádních ozbrojených složek. Jde především o jistý stupeň kázně vnitřní, sebekázně, hraničící mnohdy až s přemírou disciplíny či obsese.

²³⁴ Carpentier, A., *Náprava dle metody*. Op. cit., s. 18-19.

Diktátoři mají svůj pravidelný režim dne, své zvyky a návyky, které jen neradi mění. To, že nedodrželi svou zvyklost, některé zachránilo před atentátem, jiní naopak za své lpění na zvyklostech zaplatili životem, o nějž přišli při atentátu. S jejich sebekázní zároveň souvisí posedlost prací, kdy mají pocit, že všechno musí udělat osobně, a tak spí jen několik hodin denně, vstávají ještě před kuropěním a mají pocit, že tímto způsobem vydrží mnohem déle naživu i u moci.

Asturiasův román sice nepřekypuje informacemi tohoto druhu o hlavním představiteli, nicméně je možné v *Panu prezidentovi* nalézt několik náznaků ohledně jeho zvyků. Konkrétně se týkají jeho spánku a oděvu.

„...los centinelas ...que en las ventanas de los cuarteles vecinos velaban en pie de guerra, como todas las noches, al cuidado del Presidente de la República, cuyo domicilio se ignoraba porque habitaba en las afueras de la ciudad muchas casas a la vez, cómo dormía porque se contaba que al lado de un teléfono con un látigo en la mano, y a qué hora, porque sus amigos aseguraban que no dormía nunca.“²³⁵

“El Presidente vestía, como siempre, de luto riguroso: negros los zapatos, negro el traje, negra la corbata, negro el sombrero que nunca se quitaba...”²³⁶

Rovněž údaje o zvyklostech Roa Bastosova „Nejvyššího“ jsou povětšinou opomíjeny, nicméně sám Francia se o nich vyjádří takto: „¿Ha de venir maese Alejandro a las cinco

²³⁵ Asturias, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Editorial Lex . Op. cit., s. 10. „...stráže ...bděly s plnou výzbrojí v oknech sousedních kasáren jako každou noc nad bezpečností presidenta republiky, o jehož pravém bydlišti nikdo nic nevěděl: protože obýval v okolí města mnoho domů zároveň; ani jak spí: říkalo se, že u telefonu a s karabáčem v ruce; a v kterou hodinu: jeho přátelé totiž tvrdili, že vůbec nikdy nespí.“ Přeložil Zdeněk Šmíd. Op. cit., s. 11.

²³⁶ *Ibid.*, s. 42. „President byl jako vždycky v hlubokém smutku: černé střevíce, černé šaty, černá kravata, černý klobouk, který nikdy nesundával z hlavy.“ Přeložil Zdeněk Šmíd. Op. cit., s. 37.

como de costumbre? ¿Por qué no ha de venir? Quién eres tú para alterar mis hábitos."²³⁷ Čímž nám dokazuje, že je člověkem lpícím na svých zásadách a zvycích, jaké však obecně jsou, se lze jen dohadovat.

Carpentierův „Nejvyšší hodnostář“ patří k těm šťastlivcům, jimž výjimečné upuštění od každodenních zvyků pomohlo vyhnout se atentátu a zachránit si tak život.

„Nejvyšší hodnostář nahlédl do svého diáře. Dnes žádná ministerská rada, žádné audience a otravování. Obrátí tedy svoje zvyklosti: nejdříve koupel, potom bude spát až k polednímu. ...Palácem otřásl strašlivý výbuch. ...V koupelně nejvyššího hodnostáře právě vybuchla velmi mocná bomba, z níž vycházel těžký dým, páchnoucí po hořkých mandlích. S popelavou bledostí, ještě zdůrazněnou úsilím, aby vypadal klidně, podíval se president na hodinky: „Půl sedmé... Hodina mé koupele... Gratuluju, pánové; jenže dneska se nekonala..."²³⁸

Na rozdíl od předešlých tří diktátorů se celým *Podzimem patriarchy* vine motiv cyklického opakování. Ten se skládá jak z repetice jednotlivých událostí, pokaždé za pozměněného kontextu, tak ze sérií takřka zautomatizovaných činností prováděných diktátorem během dne. To proto, že má pocit, že je nutné, aby se všeho osobně zúčastnil, dohlédl na to a zkontroloval to, jelikož nemůže nikomu věřit. Počínaje dojením krav, počítáním klecí s ptáky, přes zamykání jednotlivých pokojů až po uléhání ke spánku na podlaze v uniformě.

„Todos los días, desde que tomó posesión de la casa, había vigilado el ordeño en los establos para medir con su mano la cantidad de leche que habían de llevar las tres carretas

²³⁷ Roa Bastos, Augusto. *Yo el Supremo*. Op. cit., s. 142. „Mistr Alejandro má přijít jako obvykle o páté? Proč ne? Kdo jsi, že bys chtěl měnit mé zvyky?“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 57.

²³⁸ Carpentier, A., *Náprava dle metody*. Op. cit., s. 154-155.

presidenciales a los cuarteles de la ciudad, tomaba en la cocina un tazón de café negro con cazabe..."²³⁹

„...eran las diez, todo en orden, volvió a los dormitorios de la guardia presidencial, les apagó la luz, buenas noches señores, registró las oficinas públicas de la planta baja, las antesalas, los retretes, detrás de las cortinas, debajo de las mesas, no había nadie, sacó el mazo de llaves que era capaz de distinguir al tacto una por una, cerró las oficinas, subió a la planta principal registrando los cuartos cuarto por cuarto y cerrando las puertas con llave,..."²⁴⁰

V ukázkách by bylo možné pokračovat ještě dlouho, pokaždé se rozprostírají na několika stránkách a často se některé pasáže z nich takřka identicky opakují v průběhu knihy.

Podobně jako předchozí román, i *La fiesta del Chivo* oplývá informacemi o zvycích a každodenních rituálech dominikánského diktátora. Trujillo byl takřka posedlý časem a přesností, a svůj denní harmonogram dodržoval pokud možno na minutu přesně. Vstával časně z rána, zachovával své zvyklosti, byl mistrem v sebeovládání a také zaujatým perfekcionista v otázkách čistoty a upravenosti vzhledu. Právě na základě jeho lpění na zvyklostech byly založeny na něj připravované atentáty, z nichž poslední, tvořící jednu z dějových linií knihy, se mu stal i osudným.

²³⁹ García Márquez, G. *El otoño del patriarca*. abril 1997, Op. cit., s. 15. „Od chvíle, kdy se ujal vlády v domě, každý den bděl v stájích nad dojením a vlastní rukou měřil množství mléka, které měly tři prezidentské káry zavést do městských kasáren, v kuchyni si dával šálek černé kávy s chlebem z manioku..." Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 11.

²⁴⁰ Ibid., s. 75-76. „...bylo deset hodin, všechno bylo v pořádku, vrátil se do ložnice prezidentské stráže, zhasl jim světlo, dobrou noc, pánové, prohlédl kanceláře v přízemí, předsíně, záchody, nahlédl za záclony, pod stoly, nikde nikdo nebyl, vytáhl svazek klíčů, které dokázal jednotlivě rozpoznat pouhým hmatem, zamkl kanceláře, vystoupil do prvního patra a začal prohlížet pokoj po pokoji a zamykat je na klíč,..." Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 52-53.

„Tenía unos minutos todavía, pues, maniático de la puntualidad, no saltaba de la cama antes de las cuatro. Ni un minuto antes ni uno después. “A la disciplina debo todo lo que soy”, se le ocurrió. Y la disciplina, norte de su vida, se la debía a los *marines*.”²⁴¹

„Siempre supo controlarla (la rabia), cuando hizo falta: disimular, mostrarse cordial, afectuoso, ...Por eso iba a cumplir treinta y dos años llevando en las espaldas el peso de un país.”²⁴²

Následující ukázka pochází z rozhovoru atentátníků čekajících v autě na svou oběť.

„-Lo que me hace dudar es que hoy es martes -gruñó Antonio de la Maza-. Siempre va a San Cristóbal los miércoles, tú que estás en el cuerpo de ayudantes lo sabes mejor que nadie, Amadito. ¿Por qué cambió de día?

-No sé por qué -insistió el teniente-. Pero, irá. Se ha puesto el uniforme verde oliva. Ha ordenado el Chevrolet azul. Irá.”²⁴³

Tím se dostávám k dalšímu společnému prvku, jímž je problematika atentátů. Zřejmě každá hlava státu, se kterou je alespoň část obyvatelstva nespokojená, musí počítat s reálnou možností hrozby atentátu, u diktátorů to platí dvojnásob. Někteří diktátoři atentátu strach nemají a spoléhají se na schopnosti svých podřízených a své vlastní. Jiní jsou naopak posedlí možností atentátu

²⁴¹ Vargas Llosa, M. *La fiesta del Chivo*. Op. cit., s. 24. „Měl ještě několik minut, tudíž, posedlý přesností, nevstával z postele před čtvrtou. Ani o minutu dříve, ani o minutu později. „Disciplíně vděčím za všechno, čím jsem“, pomyslel si. A za disciplínu, cíl svého života, vděčil *marinákům*.“ Přeložil autor.

²⁴² Ibid., s. 35. „Vždycky ho uměl ovládat (vzteky), když bylo potřeba: předstírat, jevit se srdečným, uctivým, ...Proto dovršoval dvaatřicet let s tíhou jedné země na zádech.“ Přeložil autor.

²⁴³ Ibid., s. 41. „-To, kvůli čemu pochybuji, je, že je dnes úterý -zavrčel Antonio de la Maza-. Do San Cristóbalu jezdí vždycky ve středu, ty bys to měl vědět lépe než kdo jiný, protože jsi v pomocném sboru, Amadito. Proč změnil den?

-Nevím proč -trval na svém poručík-. Ale pojede. Oblékl si olivovou uniformu. Poručil si modrý Chevrolet. Pojede.“ Přeložil autor.

a dělají všechno možné pro to, aby ji minimalizovali či dokonce znemožnili, počínaje pořízením dvojníka, přes náhodný výběr ložnice, až k šíření mýtů o diktátorově nezranitelnosti.

„Pan president“ patří do té skupiny diktátorů, kteří se atentátu obávají a snaží se mu vyhnout zahalením místa pobytu své osoby do neurčitosti, jak alespoň vyplývá z jediné krátké výše citované ukázky; má několik domů a nikdo neví, kdy ve kterém v noci přebývá. Toto počínání má v jeho případě jisté opodstatnění, a je možné, že se mu i v minulosti vyplatilo, jelikož další zmínka je o oslavě konající se v den výročí na počest záchrany diktátorova života – s největší pravděpodobností se jednalo o neúspěšný atentát. „Lo rodeaba el grupo de los íntimos cuando apareció ante el pueblo: un grupo de mujeres que venían a festejar el feliz aniversario de cuando salvó la vida.“²⁴⁴

Zvláštním případem diktátora je „Patriarcha“, který v rámci svého každovečerního rituálu prohlíží celý prezidentský palác, zavírá okna a zamyká dveře, kontroluje, zda-li se někdo někde neschoval a má zřejmě větší strach z toho, že by ho v noci někdo pozoroval, než z atentátu. Když se mu naskytne příležitost a objeví se jeho dvojník zneužívající své podobnosti, nepotrestá ho a naopak se jím nechá jako dvojníkem zastupovat. Nutno říci, že s úspěchem, jelikož Patricio Aragonés, jak se dvojník jmenoval, přežil šest atentátů, byť nakonec ve službě umírá zasažen otráveným kopím. Navíc zaměstná jako

²⁴⁴ Asturias, M.Á. *El señor presidente*. Madrid: Diario EL PAÍS, S. L. 2003. s. 117 „Obklopovali ho jeho nejvěrnější, když se objevil před očima lidu: vlastně však před shlukem žen, které sem přišly oslavit výročí přešťastného dne, kdy pan president unikl o vlásek smrti.“ Přeložil Z. Šmíd. Op. cit., s. 101.

osobního strážce polonahého indiána generála Saturna Santose ozbrojeného jen mačetou, který jako jediný přežije přesterelku mocichtivých generálů a jejich strážců mezi sebou.

"Aquel estar simultáneo en todas partes durante los años pedregosos que procedieron a su primera muerte ...no eran un privilegio de su naturaleza, ...sino que era la suerte de contar con los servicios íntegros y la lealtad de perro de Patricio Aragonés, su doble perfecto, que había sido encontrado sin que nadie lo buscara cuando le vinieron con la novedad mi general de que una falsa carroza presidencial andaba por pueblos de indios haciendo un próspero negocio de suplantación..."²⁴⁵ "...Patricio Aragonés había sobrevivido impasible a seis atentados..."²⁴⁶

Ani „Nejvyššímu hodnostáři“ se nevyhne pokus o atentát, který je neúspěšný jen proto, že výjimečně nedodržel časový harmonogram svých návyků; ukázka je již citována výše. Avšak na rozdíl od předchozích dvou diktátorů není nijak posedlý myšlenkou atentátu a smrti a vyjma kontrol všech příchozích nepodniká žádné mimořádné kroky.

Podobně se i „Chivo“ nijak zvláště neobává atentátu, a to i přes několik neúspěšných pokusů, a nechává veškeré starosti tohoto typu na bedrech svých podřízených. Při jeho procházkách městem celou cestu zkontrolují a obsadí policejní agenti, napůl proti vůli samotného diktátora, ten si chce užít město a lid. Jednou z hlavních dějových linií je právě příprava atentátu a jeho samotné provedení včetně následujících osudů atentátníků. „Chivo“ je

²⁴⁵ García Márquez, G. *El otoño del patriarca*. abril 1997, Op. cit., s. 18. „To současné pobývání všude během trnitých let předcházejících jeho první smrti ...nebylo výsadou jeho povahy, ...ale šťastnou náhodou, že mohl počítat s oddanými službami a psovskou věrností Patricia Aragonése, svého dokonalého dvojníka, kterého našli bez toho, že ho hledali, když panu generálovi přinesli zprávu, že indiánskými obcemi projíždí nepravý prezidentský kočár a bohatě těží z tohoto podvodu...“ Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 13.

²⁴⁶ Ibid., s. 19. „...Patricio Aragonés už netečně přežil šest atentátů...“ Ibid., s. 13.

zastřelen při své cestě na venkovské sídlo, ve kterém se věnoval milostným dobrodružstvím; osudným se mu stalo dodržování jeho již zmíněných zvyků a rituálů. Rovněž předchozí neuskutečněný pokus byl založen na pravidelnosti diktátorova režimu. „El plan era sencillo y práctico. Aprovechar esa disciplina maniática con la que Trujillo cumplía sus rutinas, en este caso la caminata vespertina por la Máximo Gómez y la Avenida.“²⁴⁷ Při čekání jedné skupiny atentátníků v autě během rozhovoru padne z úst jednoho hluboce věřícího muže i velice příhodný výraz, tyranovražda. „-Matar a cualquiera, no. Acabar con un tirano, sí. ¿Has oído la palabra tiranicidio? En casos extremos, la Iglesia lo permite. Lo escribió santo Tomás de Aquino.“²⁴⁸

U posledního z diktátorů, „Nejvyššího“, se bohužel žádné zmínky o hrozbě atentátů či opatřeních proti nim nevyskytují.

V souvislosti s „Patriarchou“ a jeho dvojníkem Patriciem Aragonésem mohu přejít k dalšímu společnému rysu postav literárních diktátorů, a tím je vznik mýtů kolem jejich osob a legendarizace jejich minulosti. Tyto mýty a legendy buď vznikají mezi lidmi jako projev propastného rozdílu mezi nimi a všemocným vládcem, anebo naopak pocházejí z přímého okolí diktátora, a mají zajistit bázeň a poslušnost lidu a potvrdit jedinečnost vládcova postavení, případně ho zahalit do tajemství.

²⁴⁷ Vargas Llosa, M. *La Fiesta del Chivo*. Op. cit., s. 175. „Plán byl jednoduchý a praktický. Využít maniakální disciplíny, se kterou Trujillo vykonával své rutinní záležitosti, v tomto případě večerní vycházku ulicemi Máximo Gómez a Avenida.“ Přeložil autor.

²⁴⁸ *Ibid.*, s. 42. „Zabít kohokoliv, ne. Skoncovat s tyranem, ano. Slyšel jsi slovo tyranovražda? V krajních případech ji Církev povoluje. Napsal to svatý Tomáš Akvinský.“ Přeložil autor.

Roa Bastosův diktátor šíří nejasnosti pouze v otázce svého původu a rodičů, jak již bylo v příslušných pasážích zmíněno. Dalším bodem mýtizace „Nejvyššího“ je určitá míra zbožštění, která je i u ostatních diktátorů poměrně častá; pohovořím o ní později v následující části.

V Carpentierově díle se nejdříve režim „Nejvyššího hodnostáře“ stává obětí mystifikací vyvolaných vzbouřenci a nespokojenci za účelem vypuknutí paniky a následného snazšího svržení režimu.²⁴⁹ Diktátor na to nakonec odpoví po svém a nechá rozhlásit zprávu o svém úmrtí, která přiláká obyvatelstvo do ulic a na náměstí před prezidentský palác v očekávání pádu režimu. Jenže připravené ozbrojené sbory spustí palbu do davu s cílem jeho pacifikace a znovunastolení pevné vlády režimu; celá událost je velice sugestivně vylíčena.

„A lidé vybíhají do ulic; a objímají se a smějí se a běží, spojují se, shromažďují se, stále jich přibývá, tvoří průvod ...slévají se v dav, v ohromný dav a volají: „Ať žije svoboda!...“ Už to vědí všichni a všichni to opakují: *Nejvyšší hodnostář právě zemřel*. Na srdeční infarkt, říkají jedni. Ale ne, už se ví, že ho zavraždili nějakí spiklenci. ...Ale je mrtev. Je mrtev. To je to hlavní, to krásné, to radostné, ta nesmírná sláva. A vypadá to, že jeho mrtvolu - tu ohromnou mrtvolu - vláčejí po ulicích. ...Jenže vtom se objeví obrněné vozy 4. motorizované divize a zahájí palbu do davu. ...A oddíly postupují zvolna, velice zvolna a stále střílejí a šlapou po raněných ležících na zemi anebo dobíjejí pažbou nebo bajonetem toho, kdo se jich chytá za kamaše a boty. ...A všichni - všichni, kdo tolik zpívali hymny a provolávali slávu tomu a onomu - musejí vzít na vědomí hroznou skutečnost. Nejvyšší

²⁴⁹ Carpentier, A., *Náprava dle metody*. Op. cit., s.197-199

hodnostář neskončil sebevraždou, dal jen rozhlásit zprávu o své smrti, aby se masy vrhly do ulic a mohlo se do nich pálit z kulometů v neomezeném dostřelu...“²⁵⁰

Dalším mýtem, jenž je v kontextu latinskoamerických diktátorů relativně častým, je skutečnost, že se tito nepotí. A to ani v největších vedrech běžně panujících v oblasti, má to být jedním z důkazů toho, že diktátor je něčím víc, než obyčejným člověkem. V případě „Nejvyššího hodnostáře“ se jedná pouze o nepřímou informaci, když při sledování myšlenek obou aktérů rozhovoru s vůdcem povstalců Studentem se tento potit začne, avšak diktátor nikoliv.

„/ pustit ho a at' ho sledujou: někam jít musí / proč se mnou nemluví, k čertu? proč už konečně neotevře pusu? / potí se / teď na mně vyřáží pot a nemám kapesník, nemám kapesník; ani v téhle kapse.. / má strach / usmívá se, něco mi chce navrhnout: nějaké svinstvo /“²⁵¹

Vzhledem k povaze celého textu *Podzimu patriarchy* je postava samotného „Patriarchy“ doslova obklopena nejrůznějšími mýty a on sám je považován za živoucí legendu. Již citovaný dvojník Patricio Aragonés velice přispěl k mýtům o všemohoucnosti „Patriarchy“, jelikož býval viděn na dvou i více místech najednou. Podobně díky dvojníkovi vznikla i pověra o diktátorově nezranitelnosti olověnou kulkou.

„En el dormitorio presidencial ...sólo encontramos ...un cofre de hierro con susu noventa y dos condecoraciones y un vestido de lienzo crudo sin insignias igual al que tenía el cadáver, perforado por seis proyectiles de grueso calibre que

²⁵⁰ Ibid., s. 226-228.

²⁵¹ Ibid., s. 205.

habían hecho estragos de incendio al entrar por la espalda y salir por el pecho, lo cual nos hizo pensar que era cierta la leyenda corriente de que el plomo disparado de frente rebotaba en su cuerpo y se volvía contra el agresor, y que sólo era vulnerable a las balas de piedad disparadas por alguien que lo quisiera tanto como para morir se por él.”²⁵²

Další mýtus panuje okolo „Patriarchova“ stáří. V jednom okamžiku se uvádí jeho neurčitý věk mezi sto sedmi až dvěma sty třiceti dvěma léty.²⁵³ Dále prohlašuje, že na vlastní oči viděl před svým oknem zakotvené tři karavely²⁵⁴, čímž se stává svědkem začátku kolonialismu, a jinde je svědkem vylodění jednotek námořní pěchoty, která znamenala počátek éry neokolonialismu.²⁵⁵ A nakonec je vzpomínáno na oslavu prvního století jeho nástupu k moci.²⁵⁶ Jak je tedy vidět, „Patriarcha“ se dožívá skutečně metuzalémského stáří a v jeho postavě je shrnuta celá novodobá historie latinskoamerického kontinentu.

Zmiňovaný mýtus státníků, kteří se nikdy nepotí, byl právě i případem „Patriarchy“. „...había un calor de caldera de barco perfumado de flores, ...alguien abrió la

²⁵² García Márquez, G. *El otoño del patriarca*. abril 1997, Op. cit., s. 55. „V prezidentské ložnici ...jsme našli pouze ...železný kufr s jeho dvaadvadesáti řády a oblek z hrubého plátna bez epolet, stejný jako ten, který na sobě mela mrtvola, a provrtaný šesti projektily velké ráže, jež po sobě zanechaly ohořelé otvory na zádech, když vnikaly dovnitř, a na hrudi, když vycházely ven, což nás přivedlo na myšlenku, že přece jenom byla pravdivá kolující pověst, že olovo zrádně po něm vypálené ho proniklo beze škody, že výstřel zřepdu se odrazil od jeho těla a zasáhl útočníka, a že byl zranitelný pouze ranou z milosti vypálenou někým, kdo ho miloval natolik, že byl ochoten ze něho zemřít.“ Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 38-39.

²⁵³ Ibid., s. 95, česky s. 66.

²⁵⁴ Evidentně se jedná o tři lodě Kryštofa Kolumba při jeho první plavbě do Nového Světa roku 1492; jedna z intertextuálních rovin Podzimu patriarchy se věnuje právě osobě Kryštofa Kolumba.

²⁵⁵ García Márquez, G. *El otoño del patriarca*. abril 1997, Op. cit., s. 135, s. 58, česky s. 94, s. 40.

²⁵⁶ Ibid., s. 231, česky s. 160.

ventana, respiramos, ...todos sudaban menos él, todos padecimos el bochorno del instante..."²⁵⁷

Také okolo protagonisty Vargas Llosova románu se točí několik mýtů, k nimž nemalou měrou přispívá železná kázeň, se kterou „Chivo“ dodržuje svůj režim. Vstává časně zrána ve čtyři hodiny, a tak se mezi lidem velice snadno rozšíří mýtus, že nikdy nespí, je neúnavný, vždy má v pořádku oděv, a nikdy se nepotí. „Ese hombre que, según la mitología popular, no sudaba, no dormía, nunca tenía una arruga en el uniforme, el chaqué o el traje de calle..."²⁵⁸

„También él hubiera querido que el Generalísimo tuviera aire acondicionado. Pero Trujillo detestaba ese aire postizo que resfriaba, esa atmósfera mentirosa. Sólo toleraba el ventilador, en días extremadamente calurosos. Además, estaba orgulloso de ser el-hombre-que-nunca-suda..."²⁵⁹

Již na začátku knihy se čtenář dozvídá, že „Chivo“ si je této pověry vědom a při ranním cvičení se jí směje, protože se potí, ale jen když to sám sobě dovolí.

„Ya sudaba. ¡Si lo vieran! Otro mito que repetían sobre él era: «Trujillo nunca suda. Se pone en lo más ardiente del verano esos uniformes de paño, tricornio de terciopelo y guantes, sin que se vea en su frente brillo de sudor». No sudaba si no quería. Pero, en la intimidad, cuando hacía sus ejercicios, daba permiso a su cuerpo para que lo hiciera..."²⁶⁰

²⁵⁷ Ibid., s. 136, „...bylo tam vedro jako v kotli lodě provoněné květy, ...kdośi otevřel okno, oddechovali jsme, ...všichni se potili, kromě něho, všichni jsme byli umořeni dusným vedrem té chvíle..." Přeložil J. Forbelský. Op. cit., s. 94.

²⁵⁸ Vargas Llosa, M. *La Fiesta del Chivo*. Op. cit., s. 108. „Tento muž, který, podle lidové mytologie, se nepotí, nespí, nikdy nemá jediný záhyb na uniformě, žaketu či vycházkovém oděvu..." Přeložil autor.

²⁵⁹ Ibid., s. 154. „Také on by si přál, aby Generalissimus měl klimatizaci. Ale Trujillo pohrdal tímto falešným vzduchem, který osvěžoval, tímto lživým ovzduším. Toleroval pouze ventilátor, v extrémně horkých dnech. Navíc byl hrdý, že je muž-který-se-nikdy-nepotí.“ Přeložil autor.

²⁶⁰ Ibid., s. 29. „Už se potí. Kdyby ho viděli! Další mýtus, který o něm opakovali, byl: „Trujillo se nikdy nepotí. V nejpálčivějším létě si obléká ty uniformy ze sukna, sametový třírohý klobouk a rukavičky, aniž by byl vidět

Jak vidíme, železnou rukou vládl i svému tělu, až na jedinou výjimku; Vargas Llosa sice v knize vykreslil Trujilla posedlého čistotou a disciplínou, ale také trpícího inkontinencí. V průběhu celého románu je tento autorův detail doslova diktátorovou noční můrou a pronásleduje ho dnem i nocí.

Podobně jako „Patriarchu“ i „Chiva“ doprovází mýtus nezranitelnosti, kterou získal během služby v gardě okupačních severoamerických sil.

„En la izquierda, alcanzó a ver el anillo con la piedra preciosa tornasolada que, según los supersticiosos, era un amuleto que, de joven, cuando, como miembro de la Guardia Constabularia, perseguía a los «gavilleros» sublevados contra el ocupante militar norteamericano, le dio un brujo haitano, asegurándole que mientras no se lo quitara sería invulnerable al enemigo.“²⁶¹

Okolo posledního z diktátorů, „Pana presidenta“, nevznikly žádné zvláštní legendy; nicméně do jisté míry je mýtické samotné členění celé knihy do tří částí. První se odehrává mezi jedenadvacátým a třiadvacátým dubnem, druhá mezi čtyřadvacátým a sedmadvacátým dubnem, ale i přes tato konkrétní data nikde není sebemenší údaj o roku. Poslední část je naopak určena jen velmi mlhavě, týdny, měsíci a léty. Konkrétní data prvních dvou údajů mohou znamenat konkrétní konce některých osudů, jež jsou pohlceny systémem a režimem a naopak v poslední části prožívají dlouhotrvající nekončící agónii.

lesk potu na jeho čele“. Nepotil se když nechtěl. Ale , v soukromí, když prováděl svá cvičení, povoloval svému tělu, aby to dělalo.“ Přeložil autor.

²⁶¹ Ibid., s. 45. „Na levé (ruce) zahlédl prsten s měňavým drahokamem, který podle pověřčivců byl amuletem, jenž mu v mládí, když jako člen Národní Gardy pronásledoval „gavilleros“, povstalice proti severoamerickým okupačním vojákům, daroval jeden haitský šaman a ujišťoval ho, že dokud si ho nesundá, tak bude nepříteli nezranitelný.“ Přeložil autor.

Další společný rys literárních diktátorů je těsně spjat s jejich mýtifikací, je jím zbožštění diktátora, jeho identifikace s Bohem. Jsou mu často připisovány zázračné vlastnosti a schopnosti, někdy je srovnáván s Bohem nebo je s Ním postaven na stejnou úroveň, a někdy dokonce ještě výše. Diktátoři též mnohdy považují za své poslání spasit zemi, kterou tvrdě ovládají, a stávají se tak falešnými mesiáši, ačkoliv si sami myslí, že jejich diktatura je pro zemi tou nejlepší možností.

Už v citované poznámce o svém původu a dvou matkách „Nejvyšší“ prohlašuje, že byl počat pouhou silou své myšlenky. Později se během rozhovoru s církevním hodnostářem dokonce srovnává s Mojžíšem a Ježíšem, tvrdí, že jeho úděl je těžší, a nakonec o sobě prohlašuje, že on sám je tou Nejvyšší bytostí.

„...no necesito de ningún lenguaraz que traduzca mi ánima al dialecto divino. Yo almuerzo con Dios en la misma fuente. ... Lado a lado, imposible compararme con ellos. Mas tampoco se me rebaja la honra aun si la transeúnte coincidencia con aquellos patriarcas fundadores la hubiéramos de establecer en relación de tiempo y lugar. ...El pobre Moisés pasó 40 días, que fueron otros cuarenta años, en la Monte Sinaí para recibir los 10 mandamientos que nadie cumple. Yo precisé menos tiempo; me han bastado 26 años para imponer mis tres mandamientos capitales y llevar a mi pueblo no a la Tierra Prometida sino a la Tierra Cumplida. ...Según la Biblia, el diluvio cubrió la tierra durante cuarenta días. Aquí, males y daños de toda especie diluviaron durante tres siglos y el Arca del Paraguay está a salvo. En el Nuevo Testamento se lee que Jesús ayunó 40 días en el desierto y fue tentado por Satanás. Yo en este desierto ayuné 40 años y fui tentado por 40 mil satanases. No fui vencido

ni me crucificarán en vida. ... El Dictador de una Nación, si es Supremo, no necesita la ayuda de ningún Ser Supremo. Él mismo lo es."²⁶²

I Asturiasův „Pan president“ je srovnáván s Bohem; v parafrázované modlitbě lidu je k Němu přirovnáván a svou spřízněnost s lidem snese jen po lichotce, že i Ježíš vzešel z lidu.

„¡Señor, Señor, llenos están los cielos y la tierra de vuestra gloria! Las señoras sentían el divino poder del Dios Amado. Sacerdotes de mucha envidia le incensaban. ... -¡El pueblo lo reclama en el balcón, Señor Presidente! -¿... el pueblo? El amo puso en estas palabras un bacilo de interrogación. ... -«¡Hijo del pueblo...!» ...; pero el favorito, que le bailaba el agua, se atrevió en voz baja: -Como Jesús, hijo del pueblo...“²⁶³

Márquezovu „Patriarchovi“ jsou přisuzovány schopnosti, jež jsou na úrovni těch božích; dokonce dokáže napravovat boží omyly, zahnat uragán a přikázat vodě, aby ustoupila a léčit rány solí. Rovněž je dobré si připomenout ukázky týkající se nemoci, smrti, zmrtvýchvstání a kanonizace

²⁶² Roa Bastos, A. *Yo el Supremo*. Op. cit., s. 487, s. 489, s. 490. „...nepotřebuji žádného mluvku, který by překládal mou duši do božského dialektu. Já obědvám s Bohem z jedné mísy. ... Jakkoli jsme si blízcí, nelze mne s nimi srovnávat. Nicméně mi neubírá na cti, jestliže náhodná shoda s těmito patriarchy-zakladateli se vyjádří časovým a místním odkazem. ... Ubohý Mojžíš strávil čtyřicet dní, což bylo dalších čtyřicet let, na hoře Sinaj, aby tam přijal desatero přikázání, která však nikdo neplní. Já potřeboval méně času, mně stačilo dvacet šest let na to, abych prosadil svá tři základní přikázání a dal svému lidu ne zemi zaslíbenou, nýbrž zemi hotovou. ... Podle bible povodeň zalévala zemi po čtyřicet dní. Zde se na nás bědy a pohromy lily po tři století, a přesto je archa Paraguaye v bezpečí. V Novém zákonu čteme, že Ježíš se čtyřicet dní postil na poušti a byl pokoušen ďáblem. Já jsem se v této pustině postil čtyřicet let a byl jsem pokoušen čtyřiceti tisíci ďáblů. Přitom jsem nebyl přemožen ani mě zaživa neukřížují. ... Jestliže diktátor nějakého národa je opravdu nejvyšší, nepotřebuje pomoc žádné Nejvyšší bytosti. On sám jí je.“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 385, s. 387-388.

²⁶³ Asturias, M.Á. *El señor presidente*. Op. cit. EL PAÍS., s. 116, s. 117. “Vládce a pane náš, nebesa i země překypují vaší slávou! Matrón ypicit’ovaly nadzemskou moc svého Zbožňovaného, kněží stojící na nejvyšším stupni hierarchického žebříčku zahrnovali jej kadidlem. ... “Lid vás chce vidět na balkóně, pane presidente!” “...Lid?” Vůdce vdýchl do toho slova bacila otázku. ... “Synu svého lidu!...” ...Ale favorit, s patolízalskými úmysly, přece jen potichu nadhodil: “Vzešel z něj také Ježíš Kristus...”“ Přeložil Z. Šmíd. Op. cit., s. 100, s. 101.

jeho matky, to vše s parafrází nejružnějších atributů smrti Ježíšovy.

„...asediado por una muchedumbre de leprosos, ciegos y paralíticos que suplicaban de sus manos la sal de la salud, y políticos de letras y aduladores impávidos que lo proclamaban corregidor de los terremotos, los eclipses, los años bisiestos y otros errores de Dios,...”²⁶⁴

I „Chivo“ je svými skalními příznivci považován za něco vyššího, za nástroj boží; on sám se s oblibou ujal rčení s na stejnou úroveň postavenou dvojicí „Dios y Trujillo“²⁶⁵, Bůh a Trujillo, a věří, že kdyby chtěl, je schopen konat zázraky. „Trujillo podía hacer que el agua se volviera vino y los panes se multiplicaron, si le daba en los cojones.”²⁶⁶

„La República Dominicana sobrevivió más de cuatro siglos -cuatrocientos treinta y ocho años- a adversidades múltiples -los bucaneros, las invasiones haitianas, los intentos anexionistas, la masacre y fuga de blancos (sólo quedaban sesenta mil al emanciparse de Haití)- gracias a la Providencia. La tarea fue asumida hasta entonces directamente por el Creador. A partir de 1930, Rafael Leonidas Trujillo Molina relevó a Dios en esta ímproba misión.”²⁶⁷

²⁶⁴ García Márquez, G. *El otoño del patriarca*. abril 1997, Op. cit., s. 16. „...obléhán množstvím malomocných, slepců a ochrnutých, kteří se doprošovali z jeho rukou soli zdraví, a vzdělaných politiků a dotěrných pochlebníků, kteří ho prohlašovali za napravovatele zemětřesení, zatmění, přestupných roků a jiných božích omylů,...” Přeložil Josef Forbelský. Op. cit., s. 12.

²⁶⁵ Toto úsloví „Dios y Trujillo“, zřejmě poprvé použil v roce 1938 čerstvě zvolený prezident Peynado, když na Trujillovu počest umístil tento nápis na průčelí svého domu. Galíndez, J. *La Era de Trujillo*, Op. cit., s. 43.

²⁶⁶ Vargas Llosa, M. *La Fiesta del Chivo*. Op. cit., s. 28. „Trujillo mohl udělat, aby se voda proměnila ve víno a chleby se rozmnožili, kdyby se mu zachtělo.“ Přeložil autor.

²⁶⁷ *Ibid.*, s. 293. „Dominikánská republika přečkala více než čtyři století -čtyři sta třicet osm let-mnohonásobných nebezpečí -bukanýry, haitské invaze, anexionistické pokusy, masakr a útěk bělochů (zbývalo jich pouze šedesát tisíc po osamostatnění se od Haiti)- díky Prozřetelnosti. Úkolu se dosud věnoval přímo

Poslední diktátor, Carpentierův „Nejvyšší hodnostář“, nevykazuje žádné známky toho, že by chtěl být ztotožňován s Bohem nebo že by si to o sobě myslel, ani lid ho za takového nemá. Naopak se v knize objevuje zmínka o jeho zbožnosti, když váhá se střelbou na zvonici, v níž jsou ukryti bránící se povstalci, aby nepoškodil svatou sošku Panny Marie.²⁶⁸

Zbývající společný rys již jen některých diktátorů je svázán s jejich mýtifikací, je jim sklon k megalomanií. Různými způsoby se snaží dokládat svou moc a velikost a zároveň zajistit dlouhodobou slávu svému jménu. Úplně klasickým příkladem je množství soch, portrétů a byst, které každý diktátor nechá umístit takříkajíc na každém rohu. Já se omezím na jiný projev, jímž je budování monumentálních staveb.

Roa Bastosův „Nejvyšší“ nechal v Paraguaji postavit největší vojenskou stavbu první poloviny devatenáctého století, pevnost San José. Důvod její velikosti spočíval i v tom, že byla během stavby se projekt stával čím dál tím více ambiciózním a plány se neustále rozšiřovaly, až na stavbě pracovalo namísto původních dvě stě padesáti dělníků dvacet pět tisíc.

„Me acusan de haber planificado y construido en veinte años más obras públicas de las que los indolentes españoles desedificaron en dos siglos. Levanté en las desiertas soledades del Gran Chaco y de la Región Oriental casas, fortines, fuertes y fortalezas. Las más grandes y poderosas de la América del Sur: ... Luego fue la Fortaleza de San José, al Sur*. *«La Fortaleza

Stvořitel. Od roku 1930 Rafael Leonidas Trujillo Molina ulehčil Bohu od tohoto nevděčného poslání.“ Přeložil autor.

²⁶⁸ Carpentier, A., *Náprava dle metody*. Op. cit., s. 71-72.

de San José es sin discusión la más portentosa de las construcciones de ingeniería militar, única por sus inauditas dimensiones, en toda la América del Sur de la primera mitad del siglo XIX.”²⁶⁹

„Nejvyšší hodnostář“ se rozhodne nějakým způsobem zvěčnit období své vlády tak, aby vlasti zůstal trvalý odkaz. Jeho budovatelský záměr naplní myšlenka stavby Národního Kapitolu. Následuje série návrhů jeho podoby, postupně odmítaných z mezinárodních politických a ideových důvodů, až je nakonec schválen návrh kopie amerického Kapitolu.

„Nakonec byl po mnoha úvahách, diskusích, zkoumáních a přezkoumáváních přijat návrh č. 31, který nabízel řešení nejprostší; obdobu washingtonského Kapitolu s vnitřním využitím domácích dřev a domácích mramorů - jež by v případě, že nebudou tak dobré, jak se věřilo, byly nahrazeny mramory zakoupenými v Carraře, ačkoliv pro veřejnost by to byly i nadále mramory domácí... A stavba byla zahájena v den stého výročí nezávislosti položením základního kamene a nezbytnými projevy...”²⁷⁰

Další rozhodování přichází okolo monumentální sochy Republiky, která se má tyčit uprostřed Kapitolu pod jeho kupolí. Když je nakonec vybrán správný autor a socha z bronzu v Evropě odlita a dopravena do Ameriky, při jejím sestavení v Kapitolu se zjistí, že tvář má schovanou v kupoli. Při příležitosti dokončení stavby je její důležitost zdůrazněna tím, že k nohám sochy je uložen

²⁶⁹ Roa Bastos, Augusto. *Yo el Supremo*. Op. cit., s. 137-138. „Obviňuji mě, že za dvacet let jsem naplánoval a postavil víc veřejných staveb než liknaví Španělé zplanýrovali za dvě století. V zapadlých pustinách Gran Chaca a Východní oblasti jsem dal postavit domy, tvrze, opevnění, pevnosti. Největší a nejmocnější v Jižní Americe. ...Později byla na jihu vystavěna pevnost San José*. *«Pevnost San José, jedinečná svými nevidanými rozměry, je bezpochyby nejobdivuhodnějším dílem vojenského stavitelství v celé Latinské Americe první poloviny 19. století.“ Přeložil J. Forbelský, Op. cit., s. 52-53.

²⁷⁰ Carpentier, A., *Náprava dle metody*. Op. cit., s. 136-137.

diamant od Tiffanyho označující nulový bod všech silnic v zemi.²⁷¹

Na rozdíl od předcházejících dvou diktátorů „Chivo“ sice nenechal vystavět žádná monumentální díla, avšak uspořádal kolosální slavnost na počest pětadvacátého výročí svého panování, která jim mohla směle konkurovat. Oslavy trvaly po celý rok a spolklly nemalou část státního rozpočtu Dominikánské republiky.

„Durante la inauguración del magno acontecimiento que celebra los veinticinco años de la Era de Trujillo: la Feria de la Paz y la Confraternidad del Mundo Libre, que, desde el 20 de diciembre de 1955, duraría todo el año 1956, y costaría -«Nunca se supo la cifra exacta, papá»- entre veinticinco y setenta millones de dólares, entre la cuarta parte y la mitad del presupuesto nacional.“²⁷²

Během tohoto slavnostního zahájení je odhalena i bronzová socha Trujilla, v žaketu a universitním taláru, s profesorskými diplomy v ruce.²⁷³

Na závěr se pokusím určit, kteří skuteční diktátoři se stali předlohou svých literárních odrazů. V některých případech půjde o poměrně jednoduchou záležitost, v jiných bude komplikovanější a někdy nezbude, než se domýšlet, kdo kterým předobrazem mohl být.

Když začnu z toho jednoduššího konce, tak snadno určitelným je diktátor Vargas Llosa románu *La Fiesta del Chivo*. „Chivo“ není nikdo jiný než Rafael Leonidas Trujillo y Molina z Dominikánské republiky. V knize se

²⁷¹ Ibid., s. 148-149.

²⁷² Vargas Llosa, M. *La Fiesta del Chivo*. Op. cit., s. 131. „Během slavnostního zahájení velkolepé události, která oslavuje dvacet pět let Trujillovy Éry: Veletrh míru a bratrství svobodného světa, který od 20. prosince 1955 potrvá celý rok 1956 a bude stát -„Nikdy se nezjistila přesná částka, papá“- pětadvaceti a sedmdesáti miliony dolarů, mezi čtvrtinou a polovinou národního rozpočtu.“ Přeložil autor.

²⁷³ Ibid., s. 132.

vyskytuje mnoho snadno ověřitelných skutečností a hlavně, autor v žádném případě nezastírá, že dílo je o Trujillovi – v průběhu celé knize je opětovně identifikován a existuje rovnítka mezi „Chivem“ a Trujillem.

Ani Roa Bastosův *Já, nejvyšší* není nijak záludným dílem, co se týká identifikace ústřední postavy. „Nejvyšším“ je José Gaspar Rodríguez de Francia, paraguayský diktátor z let 1814 až 1840, jinak též známý jako Doktor Francia. Přestože v samotné kompilaci není explicitně řečeno, že by „Nejvyšším“ byl Doktor Francia, z charakteru textu zcela jasně vyplývá, že se jedná o něj.

Naproti tomu Asturiasův román *Pan president* neposkytuje prakticky žádné konkrétní vodítko, kým by postava „Pana presidenta“ mohla být. Jediný údaj, jenž pomůže s určením období, v němž diktátor panoval je zpráva o bojích probíhajících u Verdunu²⁷⁴, tedy Světová válka. Musíme spíše vycházet z autorovy osoby; Miguel Ángel Asturias se narodil a žil v Guatemale než odešel do exilu právě z důvodů diktatury v zemi. Asturiasovi rodiče zažili vládu diktátora Manuela Estrady Cabrery v letech 1898 až 1920, on sám pak Josého Maríi Orellana z let 1921 až 1926 a hlavně také Jorgeho Ubica Castañedy z období 1931 až 1944. Z toho je možné usoudit, že postava „Pana presidenta“ měla jako hlavní inspiraci Estradu Cabreru a další dva diktátoři ji pouze doplňovali a rozšiřovali. *Pan president* je především románem, jenž má nastavit zrcadlo diktátorskému režimu v autorově vlasti obecně, nikoliv konkrétnímu tyranovi.

²⁷⁴ Asturias, M.Á. *El señor presidente*. Op. cit. EL PAÍS., s. 270.

V případě románu Gabriela Garcíi Márqueze také není snadné určit, kdo by mohl být předlohou pro postavu „Patriarchy“. V knize není ani přesně specifikována země, v níž by měl vládnout. Nicméně prostý původ diktátora, navíc zahalený do neznáma, jeho negramotnost, přítomnost Angličanů v zemi před jeho nástupem do funkce a vylovení námořní pěchoty během ní, by mohly hovořit pro „andského tyrana“ Juana Vicenteho Gómeze, jenž vládnul ve Venezuele v letech 1908 až 1935. Na druhou stranu, jeho oddanost matce, poskytování azylu bývalým diktátorům a jmenování právě narozeného syna do generálské funkce jsou rysy dominikánského Trujilla. A zemí, která ztratila přístup k moři, byla Bolívie za vlády generála Mariana Melgareja v letech 1865 až 1871. „Patriarcha“ tak je směsicí nejrůznějších rysů těchto, a zřejmě i dalších, diktátorů, o čemž hovoří i Zuluaga, když říká, že se podobá všem a zároveň nikomu²⁷⁵.

Na řadu přichází poslední z literárních diktátorů, „Nejvyšší hodnostář“ z *Nápravy dle metody* od Aleja Carpentiera. V průběhu prvního čtení jsem byl neustále maten novými údaji, jež se postupně objevovaly, o tom, z jaké země by „Nejvyšší hodnostář“ mohl pocházet, a kdo by jím mohl být. Tyto informace vždy poskytly nějaké pevnější vodítko jen proto, aby ho ty následující vzápětí vyvrátily. Až v závěrečném doslovu jsem se dozvěděl, že takovýto zmatek byl vlastně záměrem autora, jenž jinde sám přiznal, že „Nejvyšší hodnostář“ je záměrnou syntézou několika hlavních diktátorů, u nichž dokonce uvádí

²⁷⁵ Zuluaga, C. *Novelas del dictador, dictadores de novela*. Op. cit., s. 119.

zastoupení v procentech, doplněných o nejrůznější drobné detaily jiných.

„V této souvislosti vzniká ovšem otázka, jak je to s realitou ústřední postavy díla. Carpentier sám uvedl, že je složena z rysů celé řady latinskoamerických diktátorů, a pro větší názornost to vyjádřil dokonce v procentech. Základ tvoří Gerardo Machado, a to asi ze 40%; 20% poskytl dominikánský diktátor Trujillo, dalších 10% mexický prezident Porfirio Díaz, původně liberální generál, kterého po 35 letech vlády svrhla roku 1911 začínající Mexická revoluce a jenž pak dožil svá poslední léta v Paříži; a zbytek dodali různí diktátoři hlavně ze středoamerické a karibské oblasti, jejíž poměry Carpentier nejlépe znal.“²⁷⁶

²⁷⁶ Hodoušek, Eduard. *Diktátoři v Carpentierově životě a tvorbě*. In: Carpentier, A. *Náprava dle metody*. Op. cit., s. 302.

Závěr

Jedním z cílů této práce bylo srovnání diktátorských režimů v devatenáctém a v dvacátém století, jako konkrétní příklady posloužil argentinský Juan Manuel de Rosas a dominikánský Rafael Leónidas Trujillo y Molina.

Oba dva se vyznačovali velmi dlouhým působením na pozici diktátora, první dvaadvacet let a druhý jedenatřicet let. Přestože mezi začátky jejich diktatur je přesně sto let, v některých rysech si jsou velice podobné. Oba dva byli do své funkce zvoleni velkou většinou hlasů, která se při dalších volbách změnila ve volbu jednomyslnou, avšak průběh voleb obou státníků byl neregulérní a zmanipulovaný. Během vlády obou diktátorů se tři ústavní nezávislé moci -výkonná, soudní a zákonodárná- prakticky sešly v jejich ruce, oba režimy tedy nesplňovaly základní demokratické podmínky. Jak Rosas, tak Trujillo, opírali svou moc o ozbrojené síly, první o montoneru a mazorce, druhý o armádu a policii. Oba diktátoři své pozice zneužili k hromadění majetku a získání monopolních postavení na trhu; oba považovali své země za osobní vlastnictví. Rosas i Trujillo byli nositeli různých ocenění a titulů, jež většinou neodpovídaly skutečnosti a odrážely pravý opak jejich jednání. Jejich sklon k megalomanii se projevoval vybudováním jisté formy kultu osobnosti kolem nich.

První rozdíl mezi nimi spočíval v tom, že Trujillo mnohem silněji praktikoval nepotismus, u Rosase jen lehce zastoupený. Právě i díky nepotismu si Trujillo dovolil opustit oficiální funkci hlavy státu a dál

vládnout skrze loutkového prezidenta. Trujillo si jako zástupce diktatur dvacátého století narozdíl od Rosase velice potrpěl na vnější zdání ústavnosti a demokratičnosti svého režimu, stejně jako na dobrou pověst Dominikánské republiky na mezinárodní scéně; i z těchto důvodů docházelo ke změnám v prezidentské funkci. Další rozdíl spočíval v postoji ke kultuře a vzdělání; zatímco Rosasovo panování je poznamenáno „barbarizací“ Argentiny, během Trujillovy diktatury přeci jen k jistému postupu vzdělání došlo, alespoň na základní a střední úrovni. Jinými slovy, Trujillo nepotíral vzdělání tak jako Rosas, avšak jen proto, že s jeho pomocí docházelo k ideologické indoktrinaci mládeže.

Dalším cílem práce bylo porovnání ústředních postav z významných literárních děl tzv. diktátorské literatury. Tito literární diktátoři mají mnoho společných prvků týkajících se jejich osobnosti či projevů jejich vlády, samozřejmě se liší v detailech a ne u všech je možné nalézt tytéž rysy. Důvodem podobnosti těchto postav je i vzájemná podobnost jejich skutečných předloh. Otázkou zůstává, zda-li se na stránky krásné literatury dostali pouze ti diktátoři, kteří nejvíce vynikali svou výjimečností. Anebo jsou pouze reprezentativním vzorkem diktátorů obecně, jelikož všichni musí splňovat jisté charakteristiky; jinak by se totiž nestali diktátory.

Bibliografie

- ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Primera edición: Guatemala, 1946.
- ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. La Habana: Editorial Lex, Tercer Festival del Libro Cubano.
- ASTURIAS, Miguel Ángel. *El señor presidente*. Madrid: Diario EL PAÍS, S. L. 2003.
- ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*. Přeložil Zdeněk Šmíd. Praha: Odeon, 1971.
- ARRISSÓ THOMPSON, Mercedes. *La imagen del caudillo en la novela hispanoamericana contemporánea*. Dissertation, University of Colorado, 1977.
- BENČAT, Valentín. *Diktátori Latinskej Ameriky*. Bratislava: Smena, 1987.
- BETHELL, Leslie. -editor. *The Cambridge history of Latin America, Vol. VII*. USA: Cambridge University press, 1990.
- BOSCH, Juan. *Trujillo: causas de una tiranía sin ejemplos*. Caracas, 1959.
- CALVIÑO IGLESIAS, Julio. *La novela del dictador en Hispanoamérica*. Madrid: Ed. Cultura Hispánica, 1985.
- CARPENTIER, Alejo. *El recurso del método*. La Habana: Editorial de Arte y Literatura, 1974.
- CARPENTIER, Alejo. *Náprava dle metody*. Přeložil Eduard Hodoušek. Praha: Odeon, 1977.
- CRASSWELLER, Robert. *Trujillo: The Life and Times of a Caribbean Dictator*. London, 1966.

- CÉSPEDES, Guillermo. *La independencia de Iberoamérica, la lucha por la libertad de los pueblos*. Madrid: Anaya, 1988.
- DORFMAN, Ariel. *Imaginación y violencia en América*. Madrid: Península, 1970.
- FORBELSKÝ, Josef. *Pokus o vyjádření kontinentu*. In: García Márquez, G. *Podzim patriarchy*. Přeložil Josef Forbelský. Praha: Odeon, 1978.
- GALÍNDEZ, Jesús de. *La Era de Trujillo*. Buenos Aires: Editorial Americana, 1956.
- GARCÍA MÁRQUEZ, Gabriel. *El otoño del patriarca*. Buenos Aires: Editorial Suramericana, 1975.
- GARCÍA MÁRQUEZ, Gabriel. *El otoño del patriarca*. Santafé de Bogotá: Editorial Norma, abril 1997.
- GARCÍA MÁRQUEZ, Gabriel. *Podzim patriarchy*. Přeložil Josef Forbelský. Praha: Odeon, 1978.
- HODOUŠEK, Eduard. *Diktátoři v Carpentierově životě a tvorbě*. In: Carpentier, A. *Náprava dle metody*. Přeložil Eduard Hodoušek. Praha: Odeon, 1977.
- CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny Uruguaye Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- CHIAMPI, Irlemar. *El realismo maravilloso. Forma e ideología en la novela hispanoamericana*. Caracas: Monte Ávila, 1983.
- IBARGUREN, Carlos. *Juan Manuel de Rosas; su vida, su drama, su tiempo*. Buenos Aires: Theoría, 1983.
- LYNCH, John. *Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850*. Madrid: MAPFRE, 1993.
- MALAMUD, Carlos. *Juan Manuel de Rosas*. Madrid: Historia 16 Quorum, 1987.

- MORALES PADRÓN, Francisco. *América en sus novelas*. Madrid: Ediciones Cultura Hispánica, 1983.
- OPATRŇY, Josef. *Amerika v proměnách staletí*. Praha: Libri, 1998.
- POLIŠENSKÝ, J. a kol. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Svoboda, 1979.
- QUESADA, María Sáenz. *La Argentina. Historia del país y de su gente*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, 2ª Edición, Mayo 2001.
- RAMA, Ángel. *Los dictadores latinoamericanos*. México, D.F.: Fondo de Cultura Económica, 1976.
- ROA BASTOS, Augusto. *Yo el Supremo*. Buenos Aires: Siglo XXI de Argentina Editores, 1974.
- ROA BASTOS, Augusto. *Yo el Supremo*. Segunda edición. Madrid: Ediciones Cátedra, 1987
- ROA BASTOS, Augusto. *Já nejvyšší*. Přeložil Josef Forbelský. Praha: Odeon, 1982.
- SABSAY, Fernando L. *Ideas y caudillos*. Buenos Aires: Ediciones Ciudad Argentina, 1998.
- SANDOVAL, Adriana. *Los dictadores y la dictadura en la novela hispanoamericana 1851-1978*. México, D.F.: Universidad Nacional Autónoma de México, 1989.
- SARMIENTO, Domingo Faustino. *Facundo*. Edición de Roberto Yahni. Madrid: Cátedra, 1997.
- VARGAS LLOSA, Mario. *La Fiesta del Chivo*. Primera edición: marzo 2000.
- VARGAS LLOSA, Mario. *La fiesta del Chivo*. Decimocuarta edición, Madrid: Alfaguara, octubre 2002.
- ZULUAGA, Conrado. *Novelas del dictador, dictadores de novelas*. Bogotá: Carlos Valencia Editores, 1977.

Bibliografie online

VÁZQUEZ MONTALBÁN, Manuel. *Vascos en Santo Domingo*. El País, 19/2/1990. [online]. [cit. 3.dubna 2006]
Dostupné z:

<<http://www.vespito.net/mvm/galindez.html>>

Biografía de Rafael Trujillo Molina In Historia Patria Dominicana [online]. [cit. 10.dubna 2006] Dostupné z: <<http://www.27febrero.com/trujillo.htm>>

Résumé

El dictador en la realidad y literatura latinoamericanas.

En este trabajo me ocupo por la problemática del dictador en América Latina. Para concretizarlo, el trabajo tiene dos niveles distintos, uno es histórico, otro literario. El motivo para escoger este tema doble fue, primero, la intención de comparar las dictaduras latinoamericanas de los siglos XIX. y XX. y seguir el progreso en su evolución. Y segundo, el esfuerzo de confrontar los protagonistas de la literatura dictatorial y localizar y comprobar sus características comunes.

El primer capítulo contiene sumaria recapitulación de la historia de las dictaduras en América Latina desde el período de las guerras de independencia hasta finales del siglo XX. Traté de subrayar los rasgos más típicos de los regímenes dictatoriales y explicar los principios básicos bajo los cuales funcionan las dictaduras. Como el personaje característico de las dictaduras latinoamericanas del siglo XIX. escogí al argentino Juan Manuel de Rosas cuya biografía breve está presente en este capítulo también. El ejemplo de Rosas sirve para seguir la transformación del caudillo regional, personaje típico de la época de anarquía después de ganar la independencia, en el dictador nacional.

Para ilustrar las dictaduras de primera mitad del siglo XX. en América Latina me sirvió el personaje dominicano Rafael Leónidas Trujillo y Molina. Su elección para este

trabajo fue motivada por algunos rasgos significativos de su dictadura, por la duración enorme de su gobierno y, finalmente, por la publicación reciente del libro de Mario Vargas Llosa *La Fiesta del Chivo* que se ocupa por la vida, dictadura y muerte de Trujillo y es muy conveniente para la segunda parte del trabajo. El segundo capítulo se emplea por los datos biográficos importantes e interesantes de la vida de Trujillo, que son a la vez los datos mediante los cuales es posible comparar la dictadura de Trujillo con la de Rosas.

A pesar de que los dos dictadores separa un siglo, sus regímenes denominan algunos rasgos comunes. Los dos permanecieron un prolongado período en sus funciones, Rosas veintidós años, Trujillo treinta y un año. La primera elección de ambos dictadores fue mayoritaria, las siguientes fueron ya unánimes, si bien es necesario tener en cuenta que durante el proceso de las elecciones fueron violados los principios democráticos y, por eso, el resultado fue manipulado. A lo largo de las épocas de sus gobiernos respectivos los tres poderes constitucionales paulatinamente se acumularon en las manos del dictador, cosa intolerable desde el punto de vista democrático. Tanto Rosas como Trujillo apoyaban su poder por las fuerzas armadas y abusaron sus posiciones para la acumulación de los bienes y para la adquisición de los monopolios en el mercado; ambos consideraban sus países como su propiedad privada. Los dos inclinaron hacia cierta forma de megalomanía.

De las cosas que difieren sus regímenes hay que mencionar al nepotismo, uno de los pilares del

trujillismo, por Rosas practicado en un grado muy reducido. Trujillo como representante de las dictaduras latinoamericanas del siglo XX. atendía mucho a la reputación internacional de la República Dominicana, también por este motivo mantenía las apariencias constitucionales y legales. Trujillo además no rechazaba la educación y cultura tanto como Rosas, que "barbarizaba" Argentina; pero solo por el motivo que utilizaba las escuelas para la indoctrinación ideológica de la juventud dominicana.

El tercer capítulo está enteramente dedicado a la visión de Rosas por Domingo F. Sarmiento en su libro de *Facundo*. Debido al carácter específico de la obra es tratado en una parte separada.

Y, finalmente, el último capítulo se ocupa por los personajes de dictadores literarios, buscando y demostrando sus características comunes. Como los fuentes de la literatura dictatorial sirvieron los libros siguientes; *El Señor Presidente* de Miguel Ángel Asturias, *El recurso del método* de Alejo Carpentier, *Yo el Supremo* de Augusto Roa Bastos, *El otoño del patriarca* de Gabriel García Márquez y *La fiesta del Chivo* de Mario Vargas Llosa. Demostré los rasgos comunes que se refieren a la procedencia social de los futuros dictadores, su relación con los padres, negativa con el padre y efusiva con la madre. Otros rasgos forman la disciplina del dictador, sus costumbres cotidianos, la amenaza de atentados, mitificación y legendarización de la persona del dictador y su identificación con Dios, y sus tendencias hacia la megalomanía. A continuación trato de identificar a los

dictadores reales que sirvieron de imagen para los literarios. Algunos son fáciles de localizar, otros representan ciertas dificultades en su identificación.

Queda la cuestión si en la literatura penetraron solamente los dictadores más excepcionales o si son un mero ejemplo de la mayoría de los dictadores latinoamericanos ya que deben manifestar ciertos rasgos comunes debido a su posición dictatorial.